

T. C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**İHSAN OKTAY ANAR'IN "SUSKUNLAR" ROMANININ SÖZ
VARLIĞI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Senem Nur BOLAT

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Yakup SARIKAYA

Aralık-2018
KIRIKKALE

T. C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**İHSAN OKTAY ANAR'IN "SUSKUNLAR" ROMANININ SÖZ
VARLIĞI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Senem Nur BOLAT

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Yakup SARIKAYA

Aralık-2018
KIRIKKALE

Kişisel Kabul

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “İhsan Oktay Anar’ın Suskunlar Romanının Söz Varlığı” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve faydalandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak faydalanılmış olduğunu beyan ederim.

../12/2018

Senem Nur BOLAT

İMZA

ÖN SÖZ

Bir duyguyu, düşünceyi sözlü veya yazılı olarak sözcükler ve semboller aracılığıyla aktarmaya söz denir. Söz, bir veya birkaç heceden oluşan ve anlamı olan ses birliğidir. Söz iletişimin en önemli aracıdır.

Söz varlığı ise bir dilin sahip olduğu bütün sözlerdir. Bir dilin söz varlığı yalnızca o dilin sözcüklerini kapsamaz. Deyimlerin, kalıp sözlerin, atasözlerinin, terimlerinin oluşturduğu bütün de söz varlığı içerisinde ele alınır. Söz varlığı aynı zamanda o dili konuşan toplumun kültürünü yansıtır. Toplum hayatı içerisinde önem verilen her kavram kelime boyutunda dilin söz varlığı içerisinde yer alır. Edebî dil söz varlığının taşıyıcısıdır. Biz de yaptığımız çalışmada bir romandan hareketle, yazarın eserinde kullandığı dil ile anlamsal unsurların ilişkilerini ve yazarın bu ilişkiler ağında nasıl bir söz varlığı kullandığını ortaya koyarak dil ve söz varlığı çalışmalarına bir katkıda bulunmak istedik.

Bu çalışmada, İhsan Oktay Anar'ın "Suskunlar" adlı romanının söz varlığı incelendi. Suskunlar romanında yer alan toplam kelime sayısı bilgisayar ortamına aktarılarak kelime sayıları belirlendi. Belirlenen kelimelerin sıklık dereceleri saptandı ve eserde kullanılan kelimeler tür bakımından incelendi. Sonuç olarak İhsan Oktay Anar'ın Suskunlar romanında kullandığı söz varlığı tespit edildi.

Bu çalışmanın konusunun belirlenmesi ve yazım sürecine görüşleri ile katkıda bulunan danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Yakup SARIKAYA'ya teşekkür ederim. Çalışma sürem boyunca bilgi, tecrübe ve yönlendirmelerinden faydalandığım Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin ÖZBAY'a ve Dr. Öğr. Üyesi Veli Savaş YELOK'a teşekkür ederim. Ayrıca benden desteğini hiçbir zaman esirgemeyen aileme ve her zaman arkamda duran eşim Yusuf BOLAT'a şükran borçluyum.

ÖZET

Bolat, Senem Nur, İhsan Oktay Anar'ın Suskunlar Romanının Söz varlığı, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, 2018.

Dilin anlatım yolu özelliğinin bir göstergesi olan söz varlığı, bir dili konuşan milletin kavramlar dünyasının, maddi ve manevi kültürünün, dünya görüşünün bir yansıtıcısıdır. Bir yazarın eserlerinde başvurduğu kelime sıklıkları yazarın psikososyal dünyasını ortaya koyan unsurlardan biridir. Her şair ve yazarın, kendine has bir söz varlığı mevcuttur. Şair ve yazarlar söz hazinelerindeki sözcükleri kendilerine özgü bir üslûpla şekillendirir. Bu çalışmayla da yazarın Suskunlar romanında hangi unsurlara nasıl ve ne şekilde yer verdiği tespit edilerek söz varlığını ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda yapılan çalışmalara katkıda bulunmak amaçlanmıştır.

Çalışma, *İhsan Oktay Anar'ın Hayatı, Edebî Kişiliği ve Eserleri, Söz Varlığının Kapsamı ve İçerdiği Ögeler, İhsan Oktay Anar'ın "Suskunlar" Romanının Söz Varlığı* olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Kelime cinsleri ve bu kelimelerin birbirlerine oranları ile ilgili yapılan bu inceleme İhsan Oktay Anar'ın kullandığı dil ve üslubu göstermesi açısından önem taşımaktadır. Çünkü söz varlığı, bir dili konuşan toplumun kültürü, yaşam tarzı ve deneyimlerini yansıttığı gibi o toplumun bireyleri için de son derece önemlidir. Bir yazarın eserlerinde kullandığı söz varlığı, onun dış dünyayı kavrama yeteneğini ve kapasitesini de göstermektedir. Çalışmamız neticesinde İhsan Oktay Anar'ın romanında Türkçenin zenginliğini yansıtan söz varlıkları tespit edilmiştir. Romanda tespit edilen bu söz varlığının, Türkçenin söz varlığının ortaya konulmasına faydası olacağı kanaatindeyiz.

Anahtar Kelimeler: Söz Varlığı, İhsan Oktay Anar, Kelime Sıklığı, Suskunlar

ABSTRACT

Bolat, Senem Nur, “The Richness of Vocabulary in İhsan Oktay Anar’s Novel Suskunlar”, Master’s Thesis, Kırıkkale, 2018.

Vocabulary is a reflection of the concepts of a language, and the material and moral culture of a society. The frequency of words a writer uses in his works is an element that presents the psychosocial world of the writer. Each poet and writer has a vocabulary specific to himself/ herself. Poets and writers shape the words in their vocabulary in their style. In this paper, the aim is to study how the writer uses Turkish vocabulary in his novel ‘Suskunlar’, and which aspects he focuses on as well as finding out how and how often he uses these elements as a novelist.

The study consists of three parts: The life of İhsan Oktay Anar, his literary character and his Works; The context of the elements it has; The vocabulary of İhsan Oktay’s novel “Suskunlar”.

This study which is on types of words and the relationship between these is important as it reflects İhsan Oktay Anar’s style. This is so because vocabulary is vital for the individuals of a society besides reflecting the culture, lifestyle and experience of the society it is used in. When the vocabulary of a society is powerful and rich, people comprehend the world around them better. As a result of the study, we have found out that İhsan Oktay Anar uses the Turkish language powerfully in his works. The aim of the study is to contribute to the reflection of the richness of the Turkish language through the works of İhsan Oktay Anar.

Key Words: Suskunlar, Vocabulary, İhsan Oktay Anar, Frequency of Words.

KISALTMALAR

- vb.** : ve benzeri
s. : sayfa
t.y. : tarih yok
No. : numara

TABLolar VE GRAFİKLER DİZİNİ

Tablo 1: En Çok Tekrarlanan Kelimeler ve Sıklık Dereceleri.....	20
Tablo 2: Kelime Türleri Sınıflandırması.....	32
Tablo 3: Kelime Çeşitleri.....	33
Grafik 1: Kelime Çeşitleri.....	33
Grafik 2: Kelime Türlerinin Sıklık Oranları.....	34
Tablo 4: Özel İsimler ve Sıklık Dereceleri.....	35
Tablo 5: Dini Tasavvufi Nitelikli İsimler ve Sıklık Dereceleri.....	44
Tablo 6: Fiilimsilerin Kullanım Oranları.....	48
Grafik 3: Fiilimsiler.....	49
Tablo 7: Toplam İsim-fiiller ve Sıklık Dereceleri.....	50
Tablo 8: Toplam Zarf-fiiller ve Sıklık Dereceleri.....	54
Tablo 9: Toplam Sıfat-fiiller ve Sıklık Dereceleri.....	58
Tablo 10: Zamirler, Sıklık Dereceleri ve Oranları.....	63
Grafik 4: Zamirler.....	63
Tablo 11: Zamir Çeşitleri.....	64
Tablo 12: Niteleme Sıfatları ve Toplam Kelime Sayısına Oranları.....	68
Tablo 13: Sıfatlar ve Sıklık Dereceleri.....	70
Tablo 14: Zarflar ve Kullanılma Sayıları.....	74
Tablo 15: Zarflar ve Sıklık Dereceleri.....	80
Tablo 16: Fiil ve Sıklık Dereceleri.....	85
Tablo 17: İkillemeler.....	121
Tablo 18: Deyimler.....	137

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	I
ÖZET.....	II
ABSTRACT.....	III
KISALTMALAR.....	IV
TABLolar VE GRAFİKLER DİZİNİ.....	V
İÇİNDEKİLER.....	VI
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	4
1. İHSAN OKTAY ANAR’IN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ, ESERLERİ.....	4
1. 1. HAYATI.....	4
1. 2. EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE ÜSLUBU.....	7
1. 3. ESERLERİ.....	9
1. 3. 1. PUSLU KITALAR ATLASI.....	10
1. 3. 2. KİTAB-ÜL HİYEL.....	10
1. 3. 3. EFRÂSİYÂB’IN HİKÂYELERİ.....	10
1. 3. 4. AMAT.....	11
1. 3. 5. YEDİNCİ GÜN.....	11
1. 3. 6. GALİZ KAHRAMAN.....	11
1. 3. 7. SUSKUNLAR.....	11
İKİNCİ BÖLÜM.....	14
2. SÖZ VARLIĞI.....	14
2.1. TEMEL SÖZ VARLIĞI.....	16
III. BÖLÜM.....	19
3. İHSAN OKTAY ANAR’IN “SUSKUNLAR” ROMANININ SÖZ VARLIĞI....	19
3. 1. LEKSİKOLOJİ.....	19
3. 2. KELİME SAYISI.....	19
3. 3. KELİMELERİN SIKLIK DERECELERİ.....	20
4. KELİME TÜRLERİ.....	32
4. 1. KELİME TÜRLERİNİN SINIFLANDIRILMASI.....	32
4. 2. İSİM CİNSİNDEN KELİMELER.....	34
4. 2. 1. VARLIKLARA VERİLİŞLERİNE GÖRE İSİMLER:.....	42

4. 2. 1. 1. ÖZEL İSİMLER	42
4. 2. 2. VARLIKLARIN OLUŞLARINA GÖRE İSİMLER.....	46
4. 2. 2. 1. SOMUT İSİMLER.....	46
4. 2. 2. 2. SOYUT İSİMLER	46
4.3. FİİLİMSİLER	47
4.3.1. İSİM-FİİLLER	49
4.3.2. ZARF-FİİLLER	53
4.3.3. SIFAT-FİİLLER	57
4.4. ZAMİRLER	62
4.5. SIFATLAR.....	67
4.5.1. NİTELEME SIFATLARI	68
4.6. ZARFLAR	74
4.6.1. HÂL (DURUM) ZARFLARI	75
4.6.2. ZAMAN ZARFLARI	75
4.6.3. SORU ZARFLARI	77
4.6.4. YER-YÖN ZARFLARI	78
4.6.5 MİKTAR ZARFLARI	78
5. FİİLLER.....	85
6. KELİME GRUPLARI.....	102
6.1. İSİM TAMLAMALARI.....	103
6.2. SIFAT TAMLAMALARI.....	109
6.3. İKİLEMELER.....	119
6.4. DEYİMLER	136
6.5. DİĞER UNSURLAR.....	146
6.5.1. EDATLAR	146
6.5.2. BAĞLAÇLAR	149
6.5.3. ÜNLEMLER.....	153
SONUÇ	154
KAYNAKÇA.....	158

GİRİŞ

Toplumlar yaşayış tarzlarını dillerine çok farklı şekillerde yansıtırlar. Özellikle toplumun sahip olduğu dilin söz varlığı, toplumun yaşayışına dair birçok kanıt sunmaktadır. Zaten dil-toplum ilişkisi neticesinde de geçmişe yönelik birtakım çıkarımlar, ancak dilin verdiği toplumsal ipuçları neticesinde ortaya çıkabilmektedir. Dil bilimi çalışmalarında araştırmacılar, bir toplumun yaşayışı, o toplumdaki kültür hareketleri ve başka toplumlarla ilişkileri hakkında büyük ölçüde söz varlığı neticesinde bilgi alınabileceği görüşündedirler (Aksan, 2007: 139).

Dil ve onu kullanan toplum arasındaki ilişkiyi gösteren en tipik göstergelerden birisi söz varlığı içerisinde yer alan kelime, kelime grupları ve kalıplaşmış söz öbeklerinin (atasözü, alkış-kargış, vecize vb.) mahiyetidir. Bu anlamda toplumun ortak belleğini yansıtan ve nesilden nesile adeta bir iletişim aracı olan atasözleri, toplumun düşünce dünyası ve onun dile yansması hususunda birçok bilgiyi sunmaktadır. Bu anlamda söz varlığının üyeleri (temel söz varlığı, yabancı kelimeler, terimler, atasözleri, deyimler, ilişki sözleri, doldurma sözler, günlük selamlaşma sözleri vb.) kültür dünyasının aynası niteliğindedir (Hirik, 2017: 1726-1746).

Tek bir dili ve onun edebiyat ürünlerini incelenmeyi amaç edinen filoloji ile bireyin diline yönelen ve edebiyatla ilgisi ortada olan üslup/anlatım bilimi günümüzde dili işleyen, dil yaratımlarını konu edinen iki bilimsel araştırma alanı olarak birbirlerine gittikçe yaklaşmış, birçok çevrede de edebiyat bir “metinler bilimi” olarak görülmeye başlanmıştır. Ayrıca herhangi bir dil unsurunu veya bir kuralın metin içinde kazandığı değeri iyi anlayabilmek ve izah edebilmek için dil bilim sahası dışına çıkmaya ihtiyaç vardır. En azından metnin tamamını ve varlık sebebini dikkate almak gerekir. Bu da metni meydana getiren dil malzemesinin söz konusu metin içerisinde yüklendiği fonksiyonları, kazandıkları değerleri ve bunların okuyucuda uyandıracığı etkileri hesaba katmak demektir.

Bir metnin üslup bakımından değerlendirilmesi, edebiyat araştırmasıyla dil bilimin üst üste çakıştığı bir sahada yer alan bağımsız bir disiplindir. Üslup incelemesi, malzemenin metin adını verdiğimiz çok yönlü sistem içinde kazandığı söz değerini araştırmaya yöneliktir (Aktaş, 1998: 12-13).

Bir metindeki üslup, birbiriyle karakteristik ilişkiler içinde bulunan küçük birimlerden meydana gelmektedir ki bunlar üslup elemanı olarak adlandırılır. Her üslup elemanı ve onun taşıdığı özellik daha büyük birimlerin uyumlu bir parçasıdır ve üslup bütünü içerisinde önemli bir yere sahiptir.

Söz Varlığı Ögelerinin Belirlenmesi: Her metin çok sayıda kelime evreni içermektedir. Bunlar kelime elemanları, dil bilgisi elemanları ve fonetik elemanlardır. Metin içerisinde kullanılan kelimeler anlam-kavram, anlam-anlatım, kelime yapımı, deyimler gibi açılardan incelenir. Eserde kullanılan kelimeler anlam-kavram açısından incelenirken değişik başlıklar tespit edilir ve bu başlıklara göre kelimeler toplanır. Örneğin; tabiatla ilgili kelimeler, siyasetle ilgili kelimeler, vatanla ilgili kelimeler vb. Kelime elemanlarının bu şekilde belirlenmesi yazarın kelime dünyasındaki hâkim fikir yönü ya da yönleri hakkında bize bilgi verecektir. Kelime yapımı açısından, metinde geçen kelimeler türleri ve yapıları bakımından incelenir. Bu bizim, yazarın tavrını ve kelime dünyasını anlamamıza yardımcı olacak dolayısıyla da kelime ufku hakkında yorum yapmamıza katkıda bulunacaktır.

Fonetik elemanlar ses tekrarı bakımından belirlenebilir. Ses tekrarını gerçekleştirmek için çoğu zaman kelime tekrarıdan faydalanılır. Çünkü aynı kelime veya kelime köklerinin tekrarı da fonetik tekrarı içermektedir. Ses tekrarlarının üslup açısından önemi, ifadeye kesinlik ve farklı bir etki katmasından kaynaklanmaktadır.

Söz Varlığı Özelliklerinin Belirlenmesi: Değişik şekil ve düzlemlerde bulunan kelimelerin kullanım sıklığı, dağılımı ve birleşmelerinden doğan özelliklerdir. Bu yapılırken hangi kelimelerin, dil bilgisi unsurlarının ve fonetik elemanların birden fazla kullanıldığı, hangilerinin ise benzerlerine kıyasla daha az kullanıldığı tespit edilir. Bu tespit sayesinde metin içinde yazarı etkileyen ağırlıklı elemanlar bulunmuş olur. Bunun sonucunda da yazarın hangi bileşenleri özellikle vurguladığı görülür. Metinde çok sık kullanılan kelime elemanlarının bu dağılımı tesadüfî değildir. Bu dağılım yazar tarafından bilinçli olarak yapılmıştır ve bu, metnin okuyucu üzerinde daha etkili olmasını sağlayacaktır. Kelime elemanlarının tahlili de bunların birbirleri arasındaki karakteristik etkileşimleri göstermektedir.

Söz Varlığının Tasviri: Bu aşamada daha önce tahlil yoluyla elde edilen elemanlara ortak bir bakış söz konusudur. Burada, belirlenen kelime özelliklerinin hem birbiriyle hem de içerikle olan münasebetleri gösterilir. Böylece hangi kelime özelliklerinin

ağır bastığı ve kelime evreni için belirleyici olduğu, hangilerinin kelime evreni tespitinde belirleyici olmadığı tespit edilir. Metinde verilmek istenen düşünce, duygu ve fikrin işlenmesinde nelerin kullanıldığı ve bunlarla okuyucuda hangi duyguların uyandırılmak istendiği belirginlik kazanmalıdır.

Eserdeki söz varlığının belirlenmesi, kullanılan dilin özgün yanlarını ortaya çıkarma hususunda, dilin söz varlığı ögelerinin belirlenmesinde, dile yeni ögeler kazandırılmasında, toplumun sosyolojik, psikolojik, tarihsel, dilbilimsel kimliğinin saptanmasında etkili olacaktır.

Bu çalışmadaki temel amaç, İhsan Oktay Anar'ın söz varlığı ögelerini belirlemektir. Romandaki söz varlığı ögelerinin Türkçenin söz varlığını ve Türkçenin anlam evrenini yansıtmaları bakımından incelenmesi, dilbilimsel açıdan değerli sonuçlara ulaşılmalarını sağlamaktadır. İncelenen söz varlığı ögeleri, Türkçenin anlam gücünün ortaya koyuluşu bakımından başarılıdır. Söz varlığı belirleme çalışmaları dilin zenginleşmesine ve gelişimine katkı sağlamaktadır.

Çalışmada İletişim Yayınları'ndan çıkan İhsan Oktay Anar'ın "Suskunlar" romanı esas alınmıştır. Romanda tespit edilen söz varlığı ögeleri tanık cümleleriyle birlikte bu eserden alınmıştır. Daha sonra söz varlığının ögeleri fişlenmiştir.

Fişlemede, Türkçenin başlıca söz varlığı ögelerinden sözcükler türlerine göre fişlenmiştir. Ardından diğer söz varlığı ögelerinden deyimler, ikilemeler, kelime grupları metin içerisinden örneklerle fişlenmiştir.

Çalışmada tespit edilen söz değerlerinin çeşitliliği ve sayıca fazlalığı nedeniyle, romanın söz varlığı ögelerinin tamamı sunulmamıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. İHSAN OKTAY ANAR'IN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ, ESERLERİ

1. 1. HAYATI

Modern Türk edebiyatının özgün sanatçılarından biri olan İhsan Oktay Anar, 21 Kasım 1960 yılında Yozgat'ta dünyaya gelmiştir. Ailesi Tatar asıllıdır. Büyükbabası ilahiyat tahsili için 1893'te Kazan'dan İstanbul'a gelmiştir. Annesi ise İstanbulludur. Yazarın annesi ve babası devlet memurluğu yapmışlardır. Anar, ailenin en küçüğüdür. Yazarın "Süheyla" ve "Fürüzan" isimli iki ablası vardır. Okumayı seven bir aile ortamı içinde büyümüştür. Kendisi, kız kardeşlerinin sürekli okuduklarını dile getirir. "Suskunlar" romanını da onlara ithaf etmiştir. Babası Mehmet Sait Bey, sürekli hikâyeler anlatan birisidir. Babasının bu özelliğini yazar şöyle anlatır: "Çok güzel dinî hikâyeler anlatırdı. Çok dindar yaşlı insanlar evimize misafir olarak gelirdi. Babam onları sürekli anlattığı dinî hikâyelerle ağlatırdı. Çok büyük bir heyecanla, gözlerinden ışıklar saçarak anlatırdı." (Koçakoğlu, 2008: 20).

Anar, ilk ve ortaokulu babasının mesleği gereği İstanbul'da okumuştur. Liseye İzmir Karşıyaka Erkek Lisesinde başlamış, ancak devamsızlık nedeniyle buradaki eğitimini yarıda bırakmak zorunda kalmıştır. Lise öğrenimini daha sonra akşam lisesinde tamamlamıştır. Kendisi bu durumu şöyle anlatır: "Okuldan kaçıp kütüphaneye gidiyordum. Millî Kütüphane'ye gidiyordum. Okuldan kaçıyor, orada okuyordum. Maupassant, Çehov, Gogol. Bir gün eve okuldan atıldığım haberi geldi, devam etmediğim için." (Koçakoğlu, 2008: 21) Lise çağlarında tekrar İzmir'e gelmiştir. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü (1984) mezunudur. Lisans öğreniminin ardından "Sokrates Öncesi Felsefede Varlık Sorunu" teziyle yüksek lisans öğrenimini (1987), "Antik Yunan Felsefesinde Zaman Kavramı" teziyle doktora öğrenimini (1994) aynı üniversitede tamamlamıştır (Özbek, 2010: 25). Yüksek lisans ve doktora çalışmasını tamamladığı bölümde 1996'dan itibaren öğretim üyesi olarak devam eden Anar 2015 yılında emekliye ayrılmıştır.

Anar, 1999 yılında Özlem Hanım'la evlenmiştir. "Mutsuzluk verimliliğin nedeni olabilir. Ancak mutluluk daha çok verimli olmanızı sağlıyor." diyen yazar,

eşiyile evlendikten sonra daha üretken olduğunu belirtir. Bu dönemde Amat ve Suskunlar adlı eserlerini yazmıştır. Anar, Amat adlı eserini eşine ithaf etmiştir. Dokuz yıllık evli olan çiftin çocukları yoktur (Koçakoğlu, 2008: 22).

Anar'ın yazıları “Yeni Binyıl” gazetesinde yayımlanmıştır. Kendisi aynı zamanda “Edebiyatçılar Derneği” ve “PEN Yazarlar Derneği” üyesidir.

Anar, Türk edebiyatının son yıllarda yetiştirdiği en büyük isimlerdendir. Her bir kitabını çok uzun araştırmalar sonrasında ve derin tarihî bilgilerle yazar. İhsan Oktay Anar 2009 yılında Erdal Öz Edebiyat Ödülü'ne layık görülmüştür.

Anar, kendisi ve hayatı hakkında konuşmaktan pek hoşlanmaz. Bu sebeptendir ki hakkındaki bilgilere çeşitli söyleşilerden, hakkında yapılan araştırmalardan ve çeşitli gazete yazılarından ulaşabilmekteyiz. Kendisi çok okunan fakat konuşmayı sevmeyen yazar olarak da tanınmaktadır. Çalışmamıza konu olan Suskunlar romanını noktalayan: “*Belki de susmak gerçeği anlatmanın tek yoluydu.*” (Anar, 2007:269) cümlesi onun hayatının adeta yansımasıdır.

Onunla yapılan bir söyleşide yazar şu şekilde tanıtılmaktadır:

“Edebiyat dünyasını doğup büyüdüğü İzmir'deki kalesinden izleyen Anar, öne çıkmayı, medyada görünmeyi, söyleşi vermeyi sevmiyor. “Amat” tan sonra da kapısını çalan hiçbir gazeteye konuşmadı. “

“Yazarlar önemli değildir, kitaplar önemlidir. Söylemek istediklerini kitaplar söyler” diye öyle nazik açıklıyor ki, bunun ne kadar alçakgönüllü bir tercih olduğunu anlayıp saygı duyuyorsunuz. Bu durumda biz de Türk edebiyatının bu en merak edilen adamını tanımak için dolaylı yollara başvurduk. Arkadaşlarıyla konuşmak, ders verdiği üniversiteye casuslar yollamak gibi... O da bizi kırmadı, evinde kedisi ve kemanyla fotoğraflarını çekmemize izin verdi.

1960 doğumlu Anar. Annesi de babası da Tatar. Büyükbabası Kazan'dan İlahiyat okumak için İstanbul'a gelir. Burada Rusya'dan gelen büyük annesiyle tanışır ve evlenirler. Anar'ın babası devlet memuru olduğu için Anadolu'da dolaşır ve sonunda İzmir'e yerleşir. Oğlunun doğup büyüyeceği ve hiç ayrılmayacağı şehre...

İlk romanı “Puslu Kıtalar Atlası” 1995 yılında yayımlanmış ve sessiz sedasız, tamamen kulaktan kulağa, elden ele dolaşarak yayılmıştı. Yazarının yüzünü billboardlarda, kitaplarının kapaklarında, mağaza vitrinlerinde görmüyorduk, kimdir, nasıl biridir bilmiyorduk ama büyük bir iştahla yeni kitabını bekliyorduk.

Hemen ertesi yıl “Kitab-ül Hiyel”, 1998’de “Efrâsiyâb’ın Hikâyeleri” geldi ve derin bir sessizliğe gömüldü İhsan Oktay Anar. Ama artık fena hâlde sabırsızlanmaya başlayan okurları için yedi yıl sonra gelen “Amat”, gerçek bir hediye oldu. Karşıyaka’da akşam lisesinde okurken gündüzleri bir yandan çalışır; radyo tamirciliği, tabelacılık, sıhhi tesisatçılık yapar. Mekaniğe meraklıdır, çocukken yaptığı karton maketler, ileride kitaplarında kullanacağı çizimlerin de habercisidir. “Kitab-ül Hiyel”deki makine çizimlerini gerçekten işleyebileceği düşüncesiyle tasarlar. Liseden sonra Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü’ne girer. Giriş o giriş, 25 yıldır hâlâ orada... Felsefe Tarihi ve Antik Yunan Felsefesi dersleri veriyor, kendisinden saygı ve hayranlıkla söz eden öğrenciler yetiştiriyor. Hepsinin ortak kanısı, “İhsan Hoca’larının kimselere benzemediği”... “Felsefeyi terminolojik dille anlatmaz” diyor biri; “Konuları hikâyelendirerek anlatır ve öğrencilerin anlayabileceği örnekler verir, öğrencilerle diyalog kurar”, bir diğeri, “Yürüyüşünden konuşmasına kadar çok farklı bir insandır. Derslerinde tarihten felsefeye, matematikten eski Türkçeye kadar pek çok şeye değinir. İhsan Hoca’nın kendine özgü bir duruşu vardır. “ Felsefe ile edebiyatın kalın bir sınırla ayrıldığını düşünüyor Anar. Aklındakileri insanlarla paylaşmak için yazıyor, yazarak dünyaya kalan borcunu ödemeye çalışıyor.

Okurlar onu “Puslu Kıtalar Atlası” yla tanışa da, ilk romanı 1991’de doktorasını yaparken yazdığı “Tamu”. Ama bu kitap hiç yayımlanmaz. 1994’te askere gider. Kritik bir bölgede yaptığı askerlik, hayatının en sancılı dönemlerinden biridir. Müzikle avunmaya çalışır; Mozart, Bach, Hendel dinler. 2000’de E dergisinde yayımlanan nadir söyleşilerinden birinde müziğe olan tutkusunu “Müzik duyguları anlatır ve o zaman aşırı duygular yaşadığımı hissettim. Müziğin duygularına tercüman olacağını düşündüm. Bir kitabı nasıl okursam, müziği de öyle dinliyorum, başka bir şey yapmadan” diye anlatıyor. Dinlemekle de kalmayıp askerden döndükten sonra keman öğrenmeye başlıyor. Belki bir gün aniden bütün yazı çizi işlerini bırakıp ortalama bir kemancı olmaya çalışabileceğini söylüyor. Hatta “Sokaklarda limon da satabilir, bundan da zevk alabilirmiş. Hiçbir kimliğin

içine hapsolmek istemiyor ve ekliyor: “Bir insanın kendini yazar, öğrenci, genel müdür kimliği içine sıkıştırmasını, bununla kıvanç duymasını anlayamıyorum. Dünya o kadar büyük ve seçenekleri o kadar fazla ki. Bu dünyaya eğlenmeye geldik. “Roman yazmayı da lunaparka gitmeye benzetiyor. İstedığı gibi gezip dolaştığı, karakterler yaratıp onları istediği kılıklara soktuğu özgür bir dünya yazı onun için. Dostları, kolay yazan biri olmadığını söylüyor. Romanlarını bilgisayarda yazıyormuş ama “Amat” ı yazarken bilgisayarı “hack” lenince o ana dek yazdıklarını silip eliyle yeniden yazmış.

Felsefe dersi veriyor. Tahmin edileceği gibi tarihi kitaplar okumayı seviyor. Eski kitaplara, kadri bilinmedik kıymetlere meraklı. Tanıyanların “çok canlı, konuşkan, edebiyata meraklı ve cana yakın.” diye anlattığı felsefe öğretmeni Özlem Anar’la evli. Kendisi onun kadar konuşkan olmasa da, az sayıdaki dostuna karşı çok sıcak ve sevecen olmasıyla tanınıyor.

Kimseyi kırdığını, kötü bir söz söylediğini duyan olmamış. Konuşmaktan çok dinlemeyi tercih ediyor. “Sakindir, duygularını belli etmez.” diye anlatıyor bir dostu; “Onunla sohbet ederken o mizah yüklü ve oyuncaklı metinleri onun yazdığını tahmin edemezsiniz. Nitekim romanlarında kişilerini renkli maceraların kucağına atarken, kendisi, karısı ve kedisiyle sakin ev yaşamını tercih ediyor. Ama ona İzmir’de uzun yürüyüşler yaparken rastlayabilirsiniz. Tabii tanıyabilerseniz...” Bir ipucu verelim; romanlarında geçen Uzun İhsan kendisi ve gerçekten boylu poslu bir adam. Öğrencilerinden birinin sözü ise, yeni kitabının yolu şimdiden gözlenen ‘masalcı dede’ hakkında söylenenlerin özeti gibi: “İhsan Hoca’nın bir ruhu vardır. ‘Hoca’nın ruhu vardır”¹

1. 2. Edebî Kişiliği ve Üslubu

İhsan Oktay Anar kütüphane tozlarıyla bütünleşen biridir. Çocuk yaşlarından beri kitap okumayı ve kütüphane ortamını çok sevmektedir. Kütüphanelere düşkünlüğü sebebiyle okul hayatına ara vermek zorunda bırakılmış olan Anar edebiyata ve kitaplara ne denli bağlı olduğunu küçük yaşlardan bugüne kadar sergilemektedir.

¹ Milliyet gazetesi KİTAP ekinde 15. 12. 2005’te yayımlanan söyleşiden alınmıştır.

Yaratıcılıkta çalışmak kadar ilhamın da önemli olduğuna inanan yazar “Neye bakarsanız bakın o size ilham verebilir. İster bir hayvan leşine bakın, kurtların kemirdiği bir fare leşine bakın, isterseniz bembeyaz bir güvercine bakın.” sözleri ile bu durumun altını çizmektedir. Ancak bu ifadeler onun sadece aşktan ve güzelliklerden etkilenmediğini, her şeyin kendisine ilham kaynağı olabileceği düşüncesini ortaya koymaktadır (Koçakoğlu, 2008: 28).

İhsan Oktay Anar’ın eserlerindeki olağanüstü olaylar, her şeyin mümkün olduğu büyümlü atmosfer dikkat çekicidir. Bu gibi fantastik unsurlar onun eserlerini özgün kılan niteliklerdendir. Aynı zamanda bu durum, onun sanat anlayışını da ortaya koymaktadır; zira yazar eserlerini realist bir bakış açısı ile kaleme almamıştır. Aksine o, gerçekliğin sorunsallaştığı, taklidin ve gerçeküstünün ön plana geçtiği fantastik eserler ortaya koymuştur (Koçakoğlu, 2008: 29).

İlk öyküsü “Kâfirler İçin Apology”, “Morköpük” dergisinde çıkmıştır. Çalışmalarını daha çok roman üzerinde sürdüren Anar’ın yayımlanmış yedi eseri mevcuttur. Bir de basılmamış olan “Tamu” adlı çalışması vardır.²

Sanat ona göre kendi ifadesiyle “doğrudan bir ifade şekli”dir. Bir çiçekten tutun da bir hayvan leşine baktığında aynı duygu hâliyle yazabilmesi Anar için sanattır.

Onun için sanatta önemli olan çalışmak ve ilhamdır. Anar, sadece estetik kaygılar peşinde koşan ve bu duygu ile metinlerini oluşturan bir yazar değildir. “Eserlerinizin okuyucuya zevk vermesi sizin için yeterli mi? Yoksa bir mesaj kaygısı taşıyor musunuz?” sorumuza “Evet. Mesaj kaygısı taşıyorum. Benim eserlerimden mesajı alabilmek için kitabı okumanız yeterli. Mesaj kitap.” şeklindeki cevabı onun bu yönünü ortaya koymaktadır (Koçakoğlu, 2008: 29).

Geniş halk kitlelerine ulaşım topluma mal olmak gibi bir kaygısı olmayan yazar “Benim eserlerimin ömrü belki on yıldır, belki de bin yıldır. Bu beni ilgilendirmiyor. Benim için o eseri çok az da olsa bir kaç kişi fark etmişse ve teselli bulmuşsa yeterlidir.” (Demirci, 2000: 57) diyerek edebiyat dünyasındaki mütevazı tavrını ortaya koymaktadır. Ayrıca Anar’ın sessiz sakin, pek ortalarda görünmeyen

² Çoğu kaynakta adı geçmeyen bu eser yazarla yapılan bir söyleşide yazar tarafından dile getirilmiştir. (Erişim) <https://www.haberturk.com/kultur-sanat/haber/774884-1995te-kuzey-irakta-celik-harekatindaydim>, 31.10.2018.

bir şahıs olması ve hiçbir zaman eserlerinin reklamını yaptırmaması yazarın bu yönünü desteklemektedir.

Sonuç olarak İhsan Oktay Anar, Doğu ile Batı'yı eserlerinde sentezleyen bir sanat anlayışına sahiptir, denilebilir. Bu yaklaşımı ile sanatçı Türk edebiyatında özgün bir yer edinmiştir.

1. 3. Eserleri

İhsan Oktay Anar'ın yedi romanı ve iki öyküsü bulunmaktadır. İlk öyküsü *Kâfirler İçin Apologya*, 1958 yılında Morköpük dergisinde çıkmıştır. 1989 yılında *Rabnuma*³ adlı kısa bir öyküsü de aynı dergide yayımlanmıştır. Yine yazarla yapılan bir söyleşide belirttiğine göre onun yayımlamaktan vazgeçtiği "*Tamu*" adında bir romanı daha vardır.⁴

Anar'ın eserleri, geniş bir bilgi birikiminin ürünüdür. Yazar, eserlerini uzun bir araştırma sonrasında yazmaktadır. *Amat*'ta beş, *Suskunlar*'da iki yıllık bir hazırlık dönemi geçirmiştir. Romanın konusuna göre tarihten felsefeye, musikiye uzanan bir birikim göze çarpar. Bu açıdan yazarın eserlerinin kolay okunabildiği söylenemez; okuyucunun, özellikle alt metinleri okuyabilmesi için, bir birikime sahip olması gerekmektedir.

Anar'ın romanları da farklı kaynaklardan, eskiye ait eserlerden, dini ve mistik unsurlardan yararlanması gibi yönleriyle meddah anlatılarını çağırıştır. Meddah hikâyesi çok zengin kaynaklara dayanır, hikâye dağarcığı çok geniştir (Özbek, 2010:32).

Yazarın romanlarının bu sayılan özelliklerine bakıldığında onun birçok farklı kaynaktan beslendiği görülür. Ancak, Doğu'ya ait unsurlar onun romancılığında ayrı bir yer tutar. Kendisinin bu konudaki şu sözleri önemlidir: "Ben oryantalist değilim. Yani ben Doğucu değilim, Doğuluyum. Ben bu coğrafyanın insanıyım ve bu benim elimde olan bir şey değil. Bunda herhangi bir övünme ve yerinme gibi bir durum da söz konusu değil. Ben Doğuluyum çünkü ağır yağlı yemekleri severim, Evliya Çelebi okumaktan zevk alırım, Uğur Rıza'yı dinlemekten hoşlanırım. Bu zevkler benim

³ 1985 yılında Morköpük Dergisi'nin Oyun özel sayısında çıkmıştır. (Erişim) <https://egoistokur.com/ihsan-oktay-anarin-yayinlanmis-tek-oykusu/> 12.04.2018

⁴ Çoğu kaynakta adı geçmeyen bu eser yazarla yapılan bir söyleşide yazar tarafından dile getirilmiştir. (Erişim) <https://www.haberturk.com/kultur-sanat/haber/774884-1995te-kuzey-irakta-celik-harekatindaydim>, 31.10.2018.

Doğulu olduğumun küçük göstergelerinden birkaçı. Doğucu olmakla Doğulu olmak arasındaki fark kral olmakla kralcı olmak arasındaki fark kadar büyüktür.” (Demirci, 2000: 57)

İlk romanı *Puslu Kıtalar Atlası*, Hulki Aktunç’un ön sözüyle yayımlanmıştır. Hulki Aktunç ön sözde Anar hakkında: “*Tarihlerden yeni tarihler, ülkelerden yeni ülkeler, kentlerden yeni kentler, kişilerden de yeni kişiler üreten bir yazar.*” demiştir.⁵

Yazar, Doğu anlatım geleneklerinden yararlanmış, bunu modern tekniklerle birleştirmiştir. Romanlarına halk hikâyeleri, dinî metinler, mitler, inanışlar gibi birçok unsur kaynaklık etmiştir. Ayrıca, bir felsefeci olan yazar, bu birikimi de romanlarının kurgusuna ustaca yerleştirmiştir.

İhsan Oktay Anar, son dönem romancılığında dikkate değer bir yere sahiptir. Doğu ve Batı dünyasının kaynaklarından yararlanan yazarın, felsefî bir derinliğe sahip, geniş bir birikimin ürünü olan ve kendine özgü üslubuyla meydana getirdiği eserleri, farklı açılardan değerlendirilmesi gereken özelliklere sahiptir (Özbek 2010: 33).

Yazarın yayımlanmış eserleri aşağıda sunulmuştur:

1. 3. 1. Puslu Kıtalar Atlası

Yazarın ilk romanıdır, altı baskısı yapılmıştır. Eser yedi ana bölümden ve 238 sayfadan oluşmaktadır. *Puslu Kıtalar Atlası* “Ferda Fidan” tarafından “Atlas des Continents Brumeux” adıyla Fransızcaya çevrilmiş ve “Actes Sud” yayınevinde basılmıştır.

1. 3. 2. Kitab-ül Hiyel

İhsan Oktay Anar’ın ikinci çalışmasıdır. Toplam 15 baskı yapmıştır. Üç ana bölümden oluşan eser, 144 sayfadır.

1. 3. 3. Efrâsiyâb’ın Hikâyeleri

İhsan Oktay Anar’ın 1998 yılında yayınlamış bu çalışması toplam 17 baskı yapmıştır. *Efrâsiyâb’ın Hikâyeleri* dokuz ana bölümden ve 245 sayfadan oluşmaktadır. Aynı zamanda eser, Zeynep Avcı tarafından tiyatroya uyarlanmış ve

⁵ Doğan Hızlan, “Erdal Öz Ödülü İhsan Oktay Anar’ın”, *Hürriyet gazetesi*, Mart 17, 2009 (Erişim), <http://www.hurriyet.com.tr/erdal-oz-odulu-ihsan-oktay-anar-in-11224001>

18 Kasım 2001’de Işıl Kasapoğlu yönetiminde İstanbul Devlet Tiyatrolarında sahnelenmiştir.

1. 3. 4. Amat

Eser ilk olarak 2005 yılında yayımlanmış, toplam üç baskı yapmıştır. *Amat*, 45 ana bölümden, 235 sayfadan oluşmaktadır. *Amat*, Türk Yazarlar Vakfı tarafından 2005 yılının en iyi romanı seçilmiştir.

1. 3. 5. Yedinci Gün

Eser 2012 yılında yayımlanmış ve sayfa sayısı 240’tır.

1. 3. 6. Galiz Kahraman

İhsan Oktay Anar’ın 17 Ocak 2014 tarihinde çıkan fantastik kurgu türü kitabıdır.

1. 3. 7. Suskunlar

Anar’ın yayımlanan son romanıdır. 2007’de basılan eser üç bölüm ve 269 sayfadan oluşur. Romanının en özgün yanı dilidir. Yazar genel olarak Türkiye Türkçesine mal olmuş, yaygın ve sade kullanım özelliğine sahip kelimeleri tercih etmekle beraber, arkaik dile ait olan kelimeleri de kullanmıştır. Aynı zamanda halk ağzlarından ve folklorik dil malzemesinden de faydalanmak suretiyle; tabii, canlı ve sade üslup benimsemiştir. Kahramanların toplumsal yeri ya da etnik yapısıyla örtüşen arkaik bir dil kullanımını tercih edilmiştir.

Roman ilk olarak 2007 yılında 40.000 adet olarak basılmıştır. Ayrıca “2007 yılı 1. Oğuz Atay Roman Ödülü” ne layık görülmüştür.

Eser üç ana bölüm ve 269 sayfadır. Bölümler adlarını musikî makamları olan “*Yegâh*, *Dügâh* ve *Segâh*” tan alır. *Suskunlar*, sessizliğin olduğu kadar, seslerin ve sözlerin, yani musikînin romanıdır. Sonsuzluğun derin sessizliğinin “nefesini üfleyen” ve ona “can veren” bir adamın hayallerinin ete kemiğe bürünmüş kahramanları, en az sizler kadar gerçektir; ya da siz, en az onlar kadar bir düşünürünüz... Bağdasar, Kirkor, Dâvut, Kalın Musa, İbrahim Dede Efendi, Rafael, Tağut, Veysel Bey ve diğerleri... Onlar, sessizliğin evreninden İhsan Oktay Anar’ın düşün dünyasına duhûl ederek suskunluklarını bozmuşlardır (Anar, 2007:269).

Romanın konusu kısaca Şu Şekilde zetlenebilir:

Roman; iyi-kötü, insan-Şeytan, Tanrı-Şeytan çatıŐmalarını simgeleyen olaylar etrafında geliŐir. Romanda Tağut'un (Şeytan), insanoğluyla yapmış olduğu mücadele ve baŐarısız olması anlatılır.

Kalın Musa, Hızır Paşa'nın mehteranında kzsen yani en büyük davulu çalan kişi olarak çalıŐmaktadır. Oğlu Veysel'in mesleğini devam ettirmesini çok istemekte fakat oğlunun böyle bir kuvveti olmadığının farkındadır. Bir gün oğlunu armudi kemençe çalarken yakalar ve onu öldüresiye dver. Ona göre musiki kötü ve amaçsız bir Őeydir. Oğlu böyle Őeylerle ilgilenmemelidir. Onun gibi düşünen mahalle halkı bu armudi kemençe sesini duyduğu anda Kalın Musa'nın evini taŐlamaya başlar. Veysel Bey'in bir Kıpti'den (Mısır'daki bir Hristiyan) peydahlanmış iki çocuğu kapının önüne bırakılmıŐtı. İki kardeŐler olan Davut ve Eflatun, Kalın Musa için iki boğaz daha demekti ve onları hiç istememiŐti. Davut dedesini hiç sevmez ve kahvehane sahibi olan amcası Hüseyin Efendi'nin yanında çalışır. O kahvehanede en iyi musiki yapanlar çalardı ve Davut da ud almaya karar verir. Zamanla iÇinde usta olmuştur. İki kardeşi Eflatun ise bir ıslık sesinin peŐine düŐmüŐtür. Konstantiniyye'de gitmediği yer kalmayan ve sürekli onu çağıran birileri olduğunu düşünen Eflatun en son olarak kk bir kayıkla karŐıya Galata'ya geçer ve sesin bir Mevlevihane'den geldiğini düŐünerek oraya girer. Onu çok iyi karşılayan derviŐler Eflatun'u kendilerinin çağırdıklarını söylerler. O günden sonra Eflatun o Mevlevihane'de yaşamaya başlar ve ölümsüzlük nefesi denilen "Ney"i üflemeye başlar. Eflatun, o duygu yoğunluğuyla sağır olur. Alessandro Perevelli bir ccedir ve parmakları örümcek gibi uzundur. Ayrıca iki tane fazla parmağı vardır. Bu da ona Kanun'un bir benzeri olan bir enstrumanı almada ona çok büyük yarar sağlamıştır ve iÇinde en iyidir. Efendisi Asım Bey de musiki ile ilgilenmektedir ve besteler yaparak kahvehanelerde söyler. Kölesi olan ccesi, azat edilmek ve bir miktar para almak karşılığında ona yeni besteler yapabileceğini söyler. Asım bu teklifi kabul eder ve ikisi de çok zengin olurlar. Bir gün Asım, Neva adında bir kıza aşık olur ve aŐıkından neredeyse lyordur. Kölesi olan cüceye Neva'yı gösterir ve Cüce de hayatında ilk defa aşık olur. Asım Bey çok sevdiği Neva için bir Şarkı besteler ve onu ebced Şeklinde kğıda geçirir. Cüce ise bu Őarkıyı bozarak çok kötü bir hâle getirir ve Nevaların evinin kapısından içeri bırakır. Eve gidince de Asım'ın boğazını keserek öldürür. Özgür olduktan kısa süre sonra camilerde vaazlar vermeye başlar ve herkese

musikiyi kötölemeye başlar. Tağut'a yardımcılık yapmaya başlayan Cüce şehirdeki en iyi musiki icra eden altı kişiyi öldürecektir. Dördü öldürülür en sona ise Eflatun ve kendisi kalır. Eflatun'u yakalayıp bodruma indirdiği sırada Davut gelir ve Cüce'yi öldürür. Eflatun ve Davut ise yaşıyordur. Yedikule Kâhini bunların hepsini dev bir kehanet aynasından görmüştür ve bir gözü zaten kapalı olan Kâhin'in diğer gözüne de perde iner. Fakat yine her şeyi görüyordur. Eflatun gibi o da susmayı tercih eder. Çünkü susmak, gerçeği anlatmanın tek yoludur.

Sonuç olarak, Tağut amaçlarına ulaşamaz. Kişioğluna karşı açtığı savaşta bir kez daha hezimete uğrayan bu varlık, öfkeden köpürüp kudurarak kapkara bir aleve dönüşür ve karanlıklar arasında kaybolup gider.

İKİNCİ BÖLÜM

2. SÖZ VARLIĞI

“Söz” terimi Türkçe Sözlük’te şöyle tanımlanır: “Bir düşünceyi eksiksiz olarak anlatan kelime dizisi, lakırtı, kelim, laf, kavl.” (TDK 2011: 2153). Zeynep Korkmaz ise şöyle tanımlamaktadır: “Bir maksadı anlatmak üzere söylenen kelime veya kelimelerden oluşan dizi; toplumsal bir kurum olan dilin kişi tarafından özel olarak kullanılması.” (Korkmaz 2007: 198). Görüldüğü gibi, “söz” tek bir sözcük olabileceği gibi birden fazla sözcükten de meydana gelebilir ve bir düşünceyi, maksadı dile getirir. TDK Türkçe Sözlük’te, “kelime”nin karşılıklarından biri olarak verilen “söz” ün, dildeki genel kullanımı yansıttığı düşünülebilir. Ancak, söz varlığı incelemeleri bakımından ikisinin eş anlamlı olmadığını vurgulamak gerekir.

Söz varlığı terimi, bir dil bilimi terimi olarak özel bir anlamda kullanılır. Bu terim Türkçe Sözlük’te şu şekilde tanımlanır: “Bir dildeki sözlerin bütünü, söz hazinesi, söz dağarcığı, sözcük hazinesi, kelime hazinesi, kelime kadrosu, vokabüler.” (TDK 2011: 2158). Zeynep Korkmaz tarafından ise “söz varlığı/kelime hazinesi”, “Bir dilin bütün kelimeleri; bir kişinin veya bir topluluğun söz dağarcığında yer alan kelimeler toplamı.” şeklinde tanımlanır (Korkmaz 2007: 144).

Öncelikle, yukarıda belirtmiş olduğumuz, “söz” ile “sözcük” ün birbirinin tam karşılığı olmadığı ifadesinden hareketle, “söz varlığı” terimi ile ifade edilenin de doğrudan bir “kelime kadrosu/sözcük hazinesi/kelime hazinesi/kelime dağarcığı” gibi kavramlar olmadığını söylemek gerekir. Bu terimler çeşitli çalışmalarda birbirlerinin yerine kullanılabilir. Banguoğlu, “kelime dağarcığı” terimini şu şekilde açıklar:

“Her dilde anadilden gelen bir temel kelime varlığı bulunur. Daha yeni zamanlarda üretim ve birleşim yolları ile yapılmış veya yabancı dillerden gelmiş kelimelerle birlikte bu varlık dilin kelime dağarcığını meydana getirir. Deyimler, atasözleri vb. de dilin varlıklarındandır.” (Banguoğlu 2007: 141).

Söz varlığı, dil biliminin leksikoloji dalı içerisinde yer alan bir çalışma alanıdır. Günümüzde yapılan söz varlığı incelemelerinde söz varlığı teriminin; sözcüklerle birlikte deyim, atasözü vb. kalıplaşmış ifadeleri de kapsayacak şekilde kullanıldığı ve bu kullanımın gittikçe yaygınlaştığı görülmektedir.

Kelime hazinesi, bir metinde yer alan kelimeleri temsil eder. Söz varlığı ise kelime hazinesini kapsar ve bunun yanında diğer söz varlığı unsurlarına dair hazineyi de içerir (Baş, 2011: 53).

Bir dilin söz varlığını oluşturan ögeler türlü yönlerden sınıflandırılmıştır. Söz varlığı kapsamına giren ögeler üzerinde ilk sınıflandırma Aristo tarafından yapılmıştır. Aristo sözcükleri “eylemler” ve “adlar” olmak üzere iki gruba ayırmıştır. Dil biliminin gelişmesiyle birlikte sözcüklerin farklı dilbilgisel nitelikleri keşfedildikçe söz varlığı daha geniş kapsamda ele alınmaya başlanmıştır. Baş’da “Söz Varlığı Çalışmalarında Kullanılacak Ölçütler” (2011) adlı çalışmasında, “sözcük” tanımı ile ilgili yukarıdaki hususlara değindikten sonra, “söz varlığı ögeleri” nin incelemelerde ne şekilde ele alınması gerektiğine dair önerilerde bulunur: “Terimler, yabancı sözcükler ve kalıp sözler, her söz varlığı araştırmasında belirlenmek durumunda değildir. Çalışmanın amaçları doğrultusunda değerlendirilmeye alınabilirler. Kelimeler, deyimler, atasözleri ve ikilemeler ise söz varlığı araştırmalarında değerlendirilmeye alınmak durumundadır. Çünkü bunlar konuşma ya da yazının temel unsurlarıdır.” (Baş, 2011: 52) Bu değerlendirmede ise, deyimlere ek olarak, atasözü ve ikilemeleri oluşturan sözcüklerin de birbirinden ayrılmadan söz varlığı incelemelerinde birlikte ele alınması gerektiği ileri sürülmüştür. Deyimleri oluşturan kelimeleri teker teker açıkladığımızda deyimın ifade ettiği anlamla bağlantı kurulamayacağı söylendikten sonra farklı yapılardaki ikilemeler için de şu öneriler getirilmiştir:

“Zarf fiil eki olan “-A” ile oluşturulan tekrar gruplarından kalıplaşanları dışındakiler ikileme olarak kabul edilmemelidir. Çünkü Türkçedeki her fiil “-A”ekini alıp tekrar grubu oluşturabilir. Ala ala, vere vere, tuta tuta, kopara kopara, sata sata, silke silke, koşa koşa vb. Bu tür örnekleri kelime olarak değerlendirip fiil kökleri ile listelemek gerekir. “Al-, ver-, tut-, kopar-, sat-, silk-, koş-” vb. “m” ünsüzü ile yapılan ikilemeler sözlükte bulunmaz. Çünkü “m” ünsüzünün dışında her harfle başlayan kelime ikileme yapılabilir. Ateş mateş, balık malık, cam mam vb. Bu tür

sözleri ikileme olarak kabul etmek ve listelere dâhil etmek gerekir. Çünkü ikilemeyi oluşturan birinci unsur anlamlı ikinci unsur anlamsızdır. Mesela, silgi milgi ikilemesinde, silgiyi ayrı bir kelime kabul edersek, milgiyi de kabul etmeliyiz. Peki, milgi ne anlama gelmektedir? Anlamsızdır. Bu sebeple bu tür örnekleri birlikte alınıp ikileme olarak değerlendirilmelidir.” (Baş 2011: 54).

Söz varlığı konusunda Türkiye’de akla ilk gelen isimlerden biri Doğan Aksan’dır. Ülkemizde yapılan söz varlığı çalışmalarının büyük çoğunluğunda Doğan Aksan’ın “Türkçenin Söz Varlığı” adlı eseri referans gösterilmekte ve buradaki sistem esas alınmaktadır. Bu alanda önemli çalışmaları bulunan Aksan, eserinde söz varlığının içerdiği öğeleri şu şekilde belirlemiştir: Temel söz varlığı, atasözleri, deyimler, ikilemeler, ilişki sözleri (kalıp sözler), kalıplaşmış sözler, terimler, yabancı ve çeviri öğeler (Aksan, 2006: 26). Temel söz varlığı, dildeki eskiden beri yerleşmiş çekirdek sözcük hazinesini, yabancı ve çeviri öğeler ise dile dışarıdan giren unsurları ifade eder. Dildeki kalıplaşmış yapıdaki unsurların da “söz varlığı öğeleri” içerisinde değerlendirildiği görülmektedir.

2.1. Temel Söz Varlığı

Temel söz varlığı, dildeki eskiden beri yerleşmiş çekirdek sözcük hazinesini ifade eder. Doğan Aksan yerli sözcüklerin bir bölümünü, *çekirdek sözcükler*, *kalıt sözcükler* ya da *temel söz varlığı* olarak adlandırır. Her dilde kuşaktan kuşağa aktarılan “*baş, göz, kulak, el, ayak*” gibi insan yaşamında birinci derecede önemli olan kavramlar “*su, buğday, et, balık*” gibi ana besin maddeleri ile yakın ilişki içinde bulunduğu “*at, inek, koyun*” gibi hayvanlar, tarım araçları, insanların en çok kullandıkları, somut eylem gösteren “*almak, vermek, yemek, içmek, gitmek, gelmek*” gibi sözcüklerle” *bir, iki, beş, on, yüz, bin*” gibi sayı adları temel söz varlığına örnek olarak gösterilebilir. Temel söz varlığı adı da verilen bu sözlerin dilde en az değişen öğeler olduğu, 1000 yılda bu varlığın ancak aşağı yukarı %19’unun değiştiği, %81’inin yaşamını sürdürdüğü ileri sürülmüştür (Aksan, 2009c: 17).

Doğan Aksan’a göre, dildeki herhangi bir sözcüğün temel söz varlığının bir üyesi olması için:

1. Sözcüğün, insanoğlunun yaşamında birinci derecede önemli kavramları yansıtmakta olması *göz, et, vermek, beş, içmek...* gibi.

2. Sözcüğün yeni ögeleri, birleşik sözcükleri türetme değeri, yeni sözcükleri türetme gücünün olması: Türkçedeki *dış* ve *alt* sözcüklerini bu açıdan ele alacak olursak bunların *dışsatım*, *dışışleri*, *dış ülke*, *dış merkez*; *altgeçit*, *altyapı*, *altçene*, *altyazı*, *altsınıf* gibi bağdaştırmalarla bu özelliği gösterdiğini görürüz.

3. Bir sözcüğün çeşitli anlam aktarmalarıyla kullanım alanını genişletme gücünün olması (Sözcüğün anlamlarının sayısı ne denli çoksa, konuşmadaki sıklığının o ölçüde fazla olacağını belirtir.)

4. Sözcüğün çeşitli deyimler arasında, bu deyimlere temel olarak kullanılması gerekir: Türkçedeki “*göz, el, yüz, iç, ekmek...*” gibi ögeler (Aksan, 2009c: 18-19).

Çok çeşitli konularda söz varlığı çalışmaları yapılmıştır ve yapılmaktadır. Bu çalışmalarda vurgulanan amaçları şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Söz varlığı ögelerini belirlemeye yönelik çalışmalar, her biri dilin zenginliğini oluşturan bu ögelerin kullanımlarını ve özelliklerini ortaya koymayı amaçlar.

2. Belirli bir yazar ya da eser(ler) üzerinden yapılan çalışmalarda, üslupla ilgili sonuçlara varmak başlıca amaç olarak vurgulanmıştır.

3. Bir dönem ya da lehçe üzerinden yapılan çalışmalarda, ilgili alanın düşünce ve yaşam tarzını ortaya koymak, eş zamanlı ya da art zamanlı karşılaştırmalarla söz varlığındaki değişimleri, paralellikleri göstermek öne çıkan amaçlardır.

4. Söz varlığı araştırmaları, sözlüklere doğrudan katkı sağlayacak materyaller olarak görülmektedir. Amaca bağlı olarak incelemelerde kullanılan yöntemler de değişmektedir. Genel söz dökümünün yapılması, karşılaştırmalı yöntem, tematik inceleme, şekil bilgisi ya da anlam bilgisi yönünden inceleme, ele aldığımız söz varlığı araştırmalarında en çok başvurulan yöntemlerdir. Bu yöntemlerden birkaçını bir arada bulunduran çalışmalar da mevcuttur.

Türkçenin söz varlığı en eski dil ürünlerinden başlanılarak incelenecek olursa Türkçenin ifade kabiliyeti açısından zengin bir dil olduğu ortaya çıkacaktır. Türkçe dünyanın en eski ve en çok konuşulan dillerinden biridir.

Ana dilimizi sınırsızlığı ve güzellikleri yönüyle “deniz”e benzeten Aksan, şunları söylemektedir: “Yazıtlardan Türkiye Türkçesine kadar, dilimizin geçmişi incelenecek olursa, yabancı dillerin etkisine karşın engin bir söz varlığıyla karşılaşılır. İslamiyetin kabulünden, X. yüzyıldan sonra Arapçanın, özellikle, yazın ürünleri aracılığıyla da Farsçanın güçlü baskısı uzun yıllar sürmüş olmakla birlikte, Türkçe, yapısındaki türetme ve kavramlaştırma gücüyle yaşamaya devam etmiştir. Anadolu’ya geçişten sonra, bu topraklarda bir dönem Arapçanın, bir dönem de Farsçanın resmi dil oluşuna karşın halkın dili hep Türkçe kalmıştır” (Aksan, 2006b: 14-15).

Bir dilin söz varlığı özü bakımından değişkendir. Bu sebepten bir dilin söz varlığının tam bir dökümünü yapmak pek mümkün değildir. Çünkü bir dil insanla birlikte sürekli gelişim ve değişim içindedir. Dil, insanla birlikte var olmuştur ve dili kullanan insanlar zaman içinde dille ilgili çok değişiklik yapmaktadır. Çeşitli ihtiyaçlar karşısında yeni sözcükler, deyimler, atasözleri, kalıp kullanımlar vb. türetmektedir, ilişkili olduğu ulusların dillerinden çeşitli dilsel birimler alabilmektedir. Kısaca insan-doğa, insan-insan, insan-toplum ilişkilerinin alabildiğine gelişmesi, bilim ve teknolojinin yükselişi gibi durumlar dilde de doğal olarak yansımaları bulur. Böylece bir dilin söz varlığı bir yandan çeşitlenir, öte yandan da zenginleşir.

Sonuç olarak söz varlığı, bir dili konuşan toplumun kültürü, yaşam tarzı ve deneyimlerini yansıttığı gibi o toplumun bireyleri için de son derece önemlidir. Çünkü bir dilin söz varlığı ne kadar güçlü ve enginse birey o kadar etrafındaki dünyayı kavrayabilir. Dilin canlı bir varlık olmasından dolayı, dildeki öğelerin zaman içinde değişmesi normaldir. Sözcük, yeni sözcüklerin türetilmesine elverişliyse temel söz varlığı kategorisinde yer alabilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. İHSAN OKTAY ANAR'IN “SUSKUNLAR” ROMANININ SÖZ VARLIĞI

Malzemesi dil olan sanatçının üslubunu belirleyen temel unsurlardan biri şüphesiz onun söz varlığıdır. Kelimeler bize sanatçının insana ve diğer varlıklara bakışını ve yaklaşım tarzını gösterir. Her sanat eserinde inkâr edilemez bir kurgu vardır. Bu kurgulanan şey, sanatçının zihin süzgecinden süzülüp kelimelere dökülerek muhatabına ulaşır.

Sanatçının ruh hâli, inançları, heyecanları, zevkleri ve duygu dünyası eserini ortaya koyarken tercih ettiği kelimelere yansır. Yazarın kelime dünyasından hareketle kelime kullanımı, kelimeler arası kurulan anlam ilişkileri, kelime sıklık dereceleri, tekrarlar vb. dil tasarrufları⁶ (Martinet, 1985:152-153) bize yazarın birey olarak yönelimlerini, zevklerini, bağlılıklarını, tutumlarını aktarır.

3. 1. Leksikoloji

Sanatçının üslubunu tayin eden mühim vasıtalarından biri “leksikoloji” dir. Stiliğe malzeme sağlamak üzere leksikolojide takip edilen metodlardan biri “kelime frekansları”dır (Özbay, 1993:178). Yazarın tercih ettiği her kelime ona dair ipuçları vermektedir. Bu sebepten tercih edilen her kelime ayrı bir önem taşımaktadır.

Çalışmada, İhsan Oktay Anar'ın kullandığı kelimelerin toplamı ve sıklık derecelerinin yanı sıra “türleri” ve “mahiyetleri” üzerinde de durulacaktır.

3. 2. Kelime Sayısı

İhsan Oktay Anar, kelime kullanımları ve sözcük seçimlerinde yoğun anlamlı, karakterlerin fantastik özelliklerinin kelimelere de yansıtıldığı bir kelime evrenine sahiptir. Dili bir oyun gibi kurgulayan Anar, Suskunlar'ın başlığından itibaren okuru gizemli bir dünyaya çekeceğinin işaretlerini verir (Lüleci, 2017: 217).

İhsan Oktay Anar, 269 sayfadan oluşan Suskunlar romanında toplam 47.809 kelime kullanmıştır. Bu kelimelerden 5.176'sı farklı kelimedir. Toplam kelime sayısını oluşturan farklı kelimelerin ortalama yoğunluğu 9,2 civarındadır.

⁶ Andre Martinet'e göre “Dilde tutumluluk ilkesi ya da en az çaba yasası, dil unsurlarının verimli bir şekilde kullanılmasıdır.”

Bir yazarın kullandığı toplam kelime sayısı dil zenginliğini göstermez. Bu oranın fazlalığı yazarın çok eser yazmasından kaynaklanabilir. Bu oran bize farklı kelime sayısını vermesi bakımından önemlidir. Üslup açısından önemli olan ise yazarın bir kelimeyi, toplam kaç defa kullandığıdır. Oran azaldıkça yazarın kelime dünyasına hâkimiyeti artıyor demektir. Buna da kelime yoğunluğu denir (Görmüş, 2003: 12).

3. 3. Kelimelerin Sıklık Dereceleri

Yazarın seçtiği kelimeler duygu, düşünce, hayal dünyası gibi kavramlarla yakın ilişki içerisindedir. Bu sebeple üslup çalışmaları açısından, söz varlığı ile ilgili çalışmalar oldukça önemlidir.

Söz varlığı dışında, incelenmesi gerekli olan bir diğer husus da kelimelerin kullanım sıklıklarıdır. Bazı kelimelerin kullanım sıklıklarının çok veya az olması, yazarın bilinçli veya bilinç dışı yapmış olduğu bir eylemin sonucudur. Eserde sık kullanılan kelimeler yazarın hayatı ile hayata bakış açısı arasındaki bağlantıyı ortaya koymaktadır. Yazarın hayata bakış açısı ve hayatı arasında paralellik söz konusudur. Bu paralellik İhsan Oktay Anar'ın eserinde de tespit edilmiştir.

Bu kelimelerin listesi aşağıda tabloleştirilmiştir:

Tablo 1: En Çok Tekrarlanan Kelimeler ve Sıklık Dereceleri⁷

No.	KELİMELER	SIKLIK DERECELERİ
1	Sonra	339
2	Dâvut	205
3	Eflâtun	177
4	Efendi	174
5	Ol-	153
6	Daha (Henüz)	132
7	Allah	118
8	Gel-	117
9	Musa	117

⁷ İncelenen eserden yola çıkılarak tarafımızca tespit edilmiş, kelime sayıları fişlenerek bilgisayar ortamına aktarılmıştır.

10	De-	82
11	Başla-	78
12	Ver-	58
13	Önce	47
14	Tam	47
15	Hiç	43
16	Büyük	41
17	Ceneviz Âsım	41
18	Al-	39
19	Aynı	39
20	Hazretleri	39
21	İhtiyar	37
22	Tek	37
23	İlk	36
24	Bağır-	34
25	Biraz	34
26	Kırmızı	34
27	Hüseyin Efendi	33
28	Gece	32
29	Bagdasar	31
30	Diğer	31
31	Kıptî	31
32	Sor-	31
33	Kirkor	30
34	Pek	30
35	Sağ	30
36	Sol	30
37	Son	29
38	Zavallı	29
39	Esrarengiz	28

40	Bak-	26
41	Git-	26
42	Uzun	26
43	Âmin	25
44	At-	25
45	Hızır Paşa	25
46	Bil-	24
47	Kaim	24
48	Şimdi	24
49	Yegâne	24
50	İyi	23
51	Ardından	22
52	Yağlı	22
53	Cüce Efendi	21
54	Gülâbî	21
55	Kara	21
56	Pâdişâh Efendimiz	21
57	Perevel	21
58	Asla	20
59	Siyah	20
60	Tağut	20
61	Bâtın	19
62	Bazen	19
63	Bekle-	19
64	Geç	19
65	Genç	19
66	İçeri	19
67	Kur'ân	19
68	Küçük	19
69	Mavi	19

70	Dolu	18
71	Muhteşem Neyzen Bâtın Hazretleri	18
72	Tekrar	18
73	Yeni	18
74	Böylece	17
75	Bu yüzden	17
76	Bul-	17
77	Elbette	17
78	Neden	17
79	Sabah	17
80	Böyle	16
81	Herhalde	16
82	İste-	16
83	Yusuf	16
84	Bir anda	15
85	Doğru	15
86	Getir-	15
87	Karanlık	15
88	Muhterem	15
89	Yedikule Kâhini	15
90	Yeşil	15
91	Beyaz	14
92	Geri	14
93	Koskoca	14
94	Meymenet	14
95	Nihayet	14
96	Yavaş	14
97	Yukarı	14
98	Büyük	13
99	Dışarı	13

100	Eyle-	13
101	İyice	13
102	Kesil-	13
103	Nâmübarek	13
104	Neyzen Bâtın Hazretleri	13
105	Ramazan	13
106	Şöyle	13
107	Açık	12
108	Anlat-	12
109	Elindeki	12
110	Hala	12
111	Hazret	12
112	Kal-	12
113	Muhteşem	12
114	Teâlâ	12
115	Uğursuz	12
116	Yap-	12
117	Çargâh	11
118	Fark et-	11
119	Geçir-	11
120	Geniş	11
121	Hacı İskender	11
122	İn-	11
123	Kalk-	11
124	Kızıl	11
125	Muhammed	11
126	Rıza	11
127	Temiz	11
128	Temiz	11
129	Tiz	11

130	Tut-	11
131	Yanındaki	11
132	Benze-	10
133	Derhal	10
134	Efendimiz	10
135	Epeyce	10
136	Genellikle	10
137	İslâm	10
138	Kalabalık	10
139	Kapkara	10
140	Muhayyer Hüseyin Efendi	10
141	Öyle	10
142	Sofuayyaş Mahallesi	10
143	Yeni	10
144	Akşam	9
145	Epey	9
146	Farklı	9
147	Hakk	9
148	Sık-	9
149	Sonunda	9
150	Zümrüdüankâ	9
151	Boş	8
152	Daima	8
153	Daracık	8
154	Eski	8
155	Garip	8
156	Hüseyin	8
157	Kaba	8
158	Mutlaka	8
159	Niye	8

160	Öfkeli	8
161	Sivri	8
162	Ufacık	8
163	Yüzündeki	8
164	Aniden	7
165	Bastır-	7
166	Cenâbı Hakk	7
167	Defalarca	7
168	Derin	7
169	Frenk	7
170	Geçmiş	7
171	Haykır-	7
172	Hicâz	7
173	İssız	7
174	İnce	7
175	Kelime-i Şehâdet	7
176	Kısa	7
177	Koş-	7
178	Kuru	7
179	Kuvvetli	7
180	Lanetli	7
181	Oku-	7
182	Otur-	7
183	Pereveli İskender Efendi	7
184	Sessiz	7
185	Upuzun	7
186	Yaşlı	7
187	Affet-	6
188	Anla-	6
189	Ansızın	6

190	Arnavut	6
191	Atıl-	6
192	Ayrı	6
193	Bakın-	6
194	Bembeyaz	6
195	Çalgılı	6
196	Dar	6
197	Delikanlı	6
198	Devasa	6
199	Doldur-	6
200	Fena	6
201	Gayrimüslim	6
202	Hüseyinî	6
203	İnan-	6
204	Karış-	6
205	Koyul-	6
206	Mısır	6
207	Mucizevi	6
208	Namuslu	6
209	Selamla-	6
210	Sessizce	6
211	Şiddetli	6
212	Ürpertici	6
213	Yat-	6
214	Yerleştir-	6
215	Ara-	5
216	Asılmış	5
217	Bas-	5
218	Bilin-	5
219	Bit-	5

220	Bitir-	5
221	Büğrü	5
222	Çıplak	5
223	Defol-	5
224	Değerli	5
225	Delik	5
226	Dinle-	5
227	Ermeni	5
228	Felemenk	5
229	Gir-	5
230	Hazreti Peygamber	5
231	Hüseyinî	5
232	Kabart-	5
233	Kaç-	5
234	Kaldır-	5
235	Kararlı	5
236	Kasvetli	5
237	Katı	5
238	Kaynar	5
239	Kızgın	5
240	Kocaman	5
241	Konuş-	5
242	Kötü	5
243	Lezzetli	5
244	Muhammed	5
245	Mükemmel	5
246	Nursuz	5
247	Öz	5
248	Recep	5
249	Seç-	5

250	Tanı-	5
251	Taşın-	5
252	Titre-	5
253	Toplan-	5
254	Tuhaf	5
255	Ulaş-	5
256	Unutma-	5
257	Uzunca	5
258	Vurul-	5
259	Yaklaş-	5
260	Yedi	5
261	Yet-	5
262	Yutkun-	5
263	Zengin	5

Kelimelerin anlamlarını tek tek bilmek yeterli değildir. Önemli olan kelimelerin birlikte oluşturduğu bütünsel kavram alanlarını anlamaktır.

Bütün edebî metinler kendi içerisinde tamamlanmış sistemler bütününden oluşmaktadır. Edebîmetni oluşturan en önemli sistem kelimelerdir. Bu sistem yalnızca kendi elemanları olan kelimelerle çözümlenip açıklığa kavuşturulabilir. Bir dilde hiçbir zaman kelimeler rastgele parçalar olarak bütünleşmez. Bunların bir araya gelmesinde yazarın üslubu çerçevesinde bir düzen vardır. Bu sebeple kelime sıklıkları incelenirken aynı kavram alanı içinde yer alan kelimeler birlikte ele alınmalı, incelenmeli ve aralarındaki ilişki ve bağlam tespit edilmeye çalışılmalıdır. Bu çerçevede yapılan edebîmetin çözümlenmeleri bizi bir bütüne, oradan da yazarın ruh dünyasına ve üslubuna götürebilir.

İhsan Oktay Anar'ın Suskunlar romanında en sık kullandığı kelime “sonra” kelimesidir. Türkçe Sözlük'te “sonra” kelimesi “*daha ileri bir zamanda zaman;* olarak verilmiştir. Leyla Karahan ise “*daha uzak ve ileri bir yerde, makam, sıra, değer ve önemde* ifadesiyle yer anlamına işaret edilmiştir (Karahan, 2007: 39-48). Bu kelime sıklık bağlamında 339 kere kullanılmıştır.

“Bu konudaki şâyia doğruysa, çok değil hemen hemen iki hafta sonra bir gece yarısı hayalet bu kez, Yedikule Zindanı civârındaki Sinanpaşa Câmii minâresinin şerefesinde zuhûr etmişti. Ahali Kelime-i Şahâdet getirdikten sonra sokağa dökülmüş, minâredeki hayâleti görür görmez herkesin yüreği ağzına gelmiş ve bu, kıyâmet alâmeti sayılmıştı.” (s. 13)

Anar’ın eserinde ikinci sırada ve en çok kullandığı kelime romanında kahramanı olan “Davut” özel ismidir. Bu kelime sıklık bağlamında 205 defa kullanılmıştır. Devamında yine bir özel isim olan “Eflâtun” kelimesi izlemektedir. Bu kelimenin kullanım sıklığı ise 177’dir.

Anar, kurmacayı tarihi olay gibi nakletmenin dilini, tarihi kişileri kurmacaya dönüştürmenin diliyle birleştirir. *Dâvut, Tağut, Calud, İbrahim, Musa* gibi isimlerin kullanılması tesadüfi değildir. Bunlar her okura meşrebine göre metinler oyun oynama imkânı verir. Ne var ki karakteri derinleşmeyen bütün eserlerde popüler söz düzeni baskındır.

Anar’ın kahramanları beş duyardan yoksundur. Eserinde çokça görülen bu durum insani varoluşu temellendirmez, başka insani deneyimlere ışık düşürmez. Bu tarz yazı yazmanın sıkıntısı düş dilini ve rivayet söylemini bütün kitapları da tekrarlamaktır (Demir, t. y.: 4). Tağut (Şeytan), Muhteşem Neyzen Bâtın Hazretleri (Tanrı), Zâhir (Hz. İsa), Dâvut (Hz. Dâvut), Kâbil (Kardeşini öldüren âdemoğlu), Lazar (Hz. İsa’nın dirilttiği kişi) gibi figürler zikredildiğinde zihinde belli imajlar oluşturan, simgesel değeri bulunan isimlerdir (Koçakoğlu, 2008: 224).

Roman karakter isimlerinin devamında en sık kullanılan kelime “ol-” fiilidir. Bu fiil; *mastar* (isim-fiil) (107), *sıfat-fiil* (231), *zarf fiil* (40) ve *çekimli fiil* (153) hâlinde toplam 531 defa kullanılmıştır. Bu kullanımlar dışında yardımcı eylem olarak da kullanımı görülmektedir:

“emrolun-” , “tanık ol-”, “peydâ ol-”, “sezinler gibi ol-”, “rencide ol-”, “nâil ol-”, “pişman ol-” , “endişeli ol-”, “tedirgin ol-”, “ölümsüz ol-”, kaybol-”, “daim ol-”, “körkütük ol-”, “sarhoş ol-”, “ağızda sakız ol-”, “şahit ol-”, “karşılık ol-”, “musallat ol-”, “önder ol-”, “kısa ol-”, “ham ol-”, “kanından ol”, “sahibi ol-”, “yok ol-”, “ferah ol-”, “ağlamaklı ol-”, “hissetmiş ol-”, “evde ol-”, “engel ol-”, “malum ol-”, “işitilir ol-”, “külhanbeyi ol-”, “vazife ol-”, “israf ol-”, “kardeşi ol-

”, “*uysal ol-*”, “*züğürt ol-*”, “*fakir ol-*”, “*yağlı ol-*”, “*lezzetli ol-*”, “*vesile ol-*”, “*yatalak ol-*”, “*uğursuz ol.*” vb.

“ol-“ yardımcı fiili ile kurulan birleşik fiillere romandan örnekler:

“Nitekim hadîs ilmiyle uğraşanlara göre, Peygamber Efendimiz, davulu ve boru şeklindeki çalgı âletlerini kırmakla *emrolunmuştu.*” (s.48)

“Galata’da, ikinci ezanını okuyan müezzinin çağrısına uyup Karaköy Kapısı yakınlarındaki Yeni Câmii’nin avlusunda toplanan müminler şadırvanda tuhaf bir olaya *tanık olmuşlardı.*” (s.60)

“Yüzünde bir tiksinti *peydâ olmuştu.*” (s.70)

“Bu hâliyle Eflâtun kendisini, âdeta cin misali görünmez bir mahlûk gibi hissetmişti ki işte bu arada birinin sanki ona, kısacık bir süre için de olsa baktığını *sezinler gibi oldu.*” (s.86)

“Gel gör ki, kulaklarında o esrârengiz ıslığın tınladığı delikanlı *rencide olmadı.*” (s.106)

“Ancak haram süt emmiş ve elliye yedi yıl hamallık yaptıktan sonra, işte şimdi gözünü para hırsı bürümüş bir namussuz, bir avuç altın aldıktan sonra *kaçacak gibi oldu.*” (s.112)

“Şarkı o derece tatlı ve ferâhlatıcıydı ki, istimâ edenler neşelenip keyiflendiler, gözleri parladı ve bir müddet için de olsa büyük bir saadete *nâil oldular.*” (s.173-174)

“Ama artık nasıl bir kaderse, Bursalı o güne kadar işlediği bütün kötülüklerden *pişman olmuştu.*” (s.188)

“Bu delikanlı geldikten az bir süre sonra, Şeyh Efendi enikonu *endişeli ve tedirgin olmuştu.*” (s.211)

“Belki Kostantiniye’de musikî konusunda usta olan yedi kişiden biri, o, hayat nağmesini dinleyip *ölümsüz olacaktır.*” (s.243)

“Ruhu huzur içinde göklere yükseldi ve yıldızlar arasında *kayboldu.*” (s.268)

“Bu efendi, sessizliği sessizce dinleyerek, Galata Mevlevihânesi’ndeki mutfak-ı şerifindeki dibekte kahve dövme işini bırakmadı ve hiçbir zaman da bir Mevlevî *dedesi olmadı.*” (s.268)

Sıklığın bu kadar yüksek olması, bu fiilin hem yardımcı fiil hem de aslî fiil olarak kullanılmasından kaynaklanmaktadır. “*ol-*” fiili ile birlikte diğer fiillerin frekanslarının yüksek olması yazarın ruh dünyasının durgun olmadığına ve sürekli bir hareketlilik içerisinde olduğuna işaret eder.

4. KELİME TÜRLERİ

4. 1. Kelime Türlerinin Sınıflandırılması

Muharrem Ergin kelimeleri isimler, fiiller ve edatlar olarak üç kısma ayırır. Tüm isimlerin fiiller karşısında nesne karşılayan kelimeler olduğunu belirttiikten sonra aralarındaki bazı farklardan dolayı isimleri “*asıl isimler, sıfatlar, zarflar ve zamirler*” olmak üzere dört grupta inceler (Ergin, 1988: 276, 277).

Bunları bir tabloda gösterelim:

Tablo 2: Kelime Türleri

I. İSİM CİNSİNDEN KELİMELER	II. FİLLER
A. İsim i. İsim-fiil ii. Sıfat-fiil iii. Zarf-fiil B. Sıfat C. Zarf D. Zamir	A. Fiil

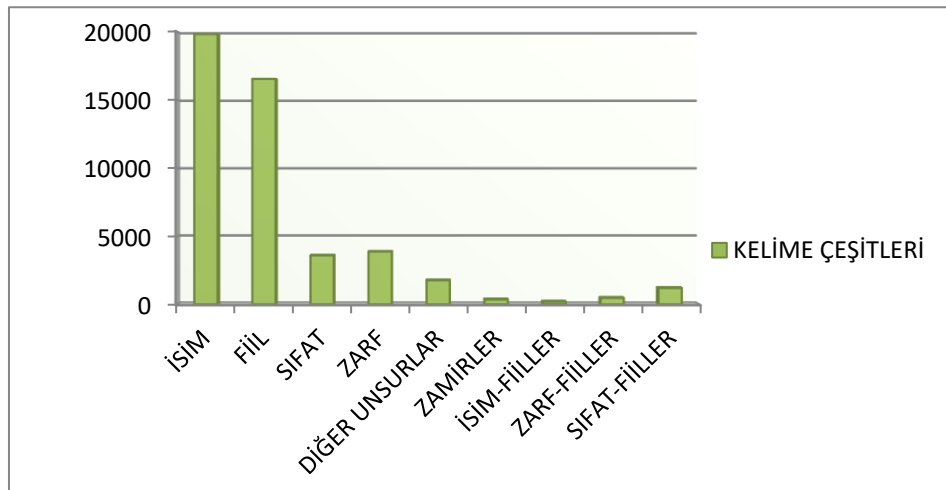
İhsan Oktay Anar Suskunlar romanında toplam 47.809 kelime kullanmıştır. Bu kelime frekanslarının tespitinde her bir anlam birimi metin içerisindeki kullanımı çerçevesinde tespit edilmiş, daha sonra da bunların istatistiksel dökümü bir bilgisayar programı uzmanının yardımıyla veri işleme programları esasında yapılmıştır. Yapılan

bu veri analizi sonrasında Suskunlar romanında kullanılan toplam 47.809 kelimenin 19.819'unun isim, 16.539'nun fiil, 3.596'sının sıfat, 3.875'inin zarflardan, 1.763'ü diğer unsurlardan (edat, bağlaç, ünlem) 354'ünün zamirlerden oluştuğu tespit edilmiştir. Bunların tablo ve grafik hâlindeki görünümü tablodaki gibidir:

Tablo 3: Kelime Çeşitleri ⁸

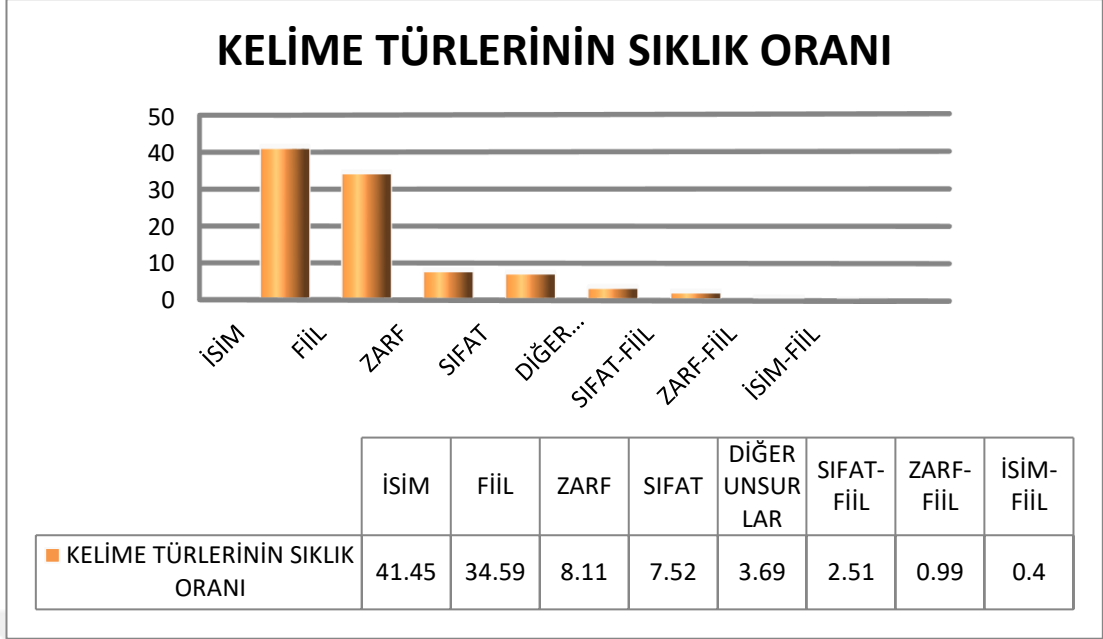
KELİME TÜRLERİ	ADET
İSİM	19.819
FİİL	16.539
ZARF	3.875
SIFAT	3.596
DİĞER UNSURLAR (EDAT, BAĞLAÇ, ÜNLEM)	1.763
SIFAT-FİİL	1.202
ZARF-FİİL	471
ZAMİRLER	354
İSİM-FİİL	190

KELİME ÇEŞİTLERİ

Grafik 1: Kelime Çeşitleri

⁸ İncelenen eserden yola çıkılarak tarafımızca tespit edildi. Kelimeler fişlenerek bilgisayar ortamında sayıldı.

Grafik 2: Kelime Türlerinin Sıklık Oranları

4. 2. İsim Cinsinden Kelimeler

İsimler; canlı, cansız bütün varlıkları, somut ve soyut bütün kavramları karşılayan kelimelerdir. İsimler ana nitelikleri bakımından şöyle gruplandırılabilir:

- Varlıklara Verilişlerine Göre İsimler: Özel isimler, Cins (Tür İsimleri)
- Varlıkların Oluşlarına Göre İsimler: Somut İsimler, Soyut İsimler.
- Varlıkların Sayılarına Göre İsimler: Tekil İsimler, Çoğul İsimler.

Anar, Suskunlar adlı eserinde isim-fiillerde dâhil olmak üzere toplam 19.819 isim kullanmıştır. Bunlardan 2.333'ü farklı isimdir. Yazar isimleri sıfatlardan ve zarflardan daha fazla kullanmaktadır. Bu durum yazarın varlık ve kavramların vasfını ön planda tutmadığını göstermektedir.

Eserde geçen ve en çok kullanılan isimler ve kullanım sıklıkları aşağıda verilen tabloda gösterilmiştir:

Tablo 4: Özel İsimler ve Sıklık Dereceleri

No.	İSİMLER	SIKLIK DERECELERİ
1	Dâvut	205
2	Eflâtun	177
3	Efendi	174
4	Allah	118
5	Musa	117
6	Kalın Musa	87
7	Zâhir	80
8	Nevâ	78
9	Kostantiniye	62
10	Galata	54
11	Veysel	48
12	Efendimiz	47
13	Âsım	41
14	Hazretleri	39
15	Hüseyin Efendi	33
16	Bagdasar	31
17	Kıptî	31
18	Kirkor	30
19	Âmin	25
20	Hızır paşa	25
21	Kaim	24
22	Mevlevi	23
23	Gülâbî	21
24	Cüce Efendi	21
25	Tağut	20
26	Mevlevîhâne	20
27	Bâtın	20
28	Kur'ân	19
29	Sofuayyaş	19
30	Pâdişâh Efendimiz	17

31	Yusuf	16
32	Yedikule kâhini	15
33	Venedik	15
34	Meymenet	14
35	Eminönü	14
36	Ramazan	13
37	Kule Kapısı	12
38	Teâlâ	12
39	Hazret	12
40	Rıza	11
41	Çargâh	11
42	Hacı İskender	11
43	Karaköy	11
44	Sofuayyaş Mahallesi	10
45	İslâm	10
46	Zümrüdüankâ	9
47	Hakk	9
48	Hüseyin	8
49	Frenk	7
50	Hicâz	7
51	Pereveli İskender Efendi	7
52	Cenâb-ı Hakk	7
53	Sarayburnu	7
54	Hüseyinî	6
55	Gayrimüslim	6
56	Mısır	6
57	Arnavut	6
58	Ayasofya	6
59	Gayrimüslim	6
60	Abalıfellâh Câmii	6
61	Armutî kemeçe	5
62	Ermeni	5
63	Recep	5

64	Hazreti Peygamber	5
65	Felemenk	5
66	Armudî kemeçe	5
67	Muhteşem Neyzen Bâtın	5
68	Erganunlu Kilise	5
69	Yemen	5
70	Muhammed	5
71	Peygamber Efendimiz	4
72	Muhteşem Neyzen	4
73	Azrâil	4
74	Kâbe	4
75	Samatya	4
76	Enderûn	4
77	Ehl-i kitab	4
78	Çalgılı Kahvehanesi	4
79	Edirne Kapı	4
80	Karacakalfa Câmii	4
81	Aksaray	4
82	Fâtîha	3
83	Veysel Efendi	3
84	Kelime-i Şahâdet	3
85	Ağa çayırı	3
86	Kurşunlu Mahzen	3
87	Karadeniz	3
88	Ceneviz	3
89	Dâvut	3
90	Mevleviler	3
91	Âdemoğulları	3
92	Baba Cafer	3
93	Beşir	3
94	Rumlar	3
95	Tahtakale	3
96	Mustafa Paşa Câmii	3

97	Muhayyer	3
98	Goncagül	3
99	Hicâz	3
100	Pereveli	3
101	Mekke	3
102	Mahmut Paşa Hanı	3
103	Sultan Ahmed-i Sâni Han Efendi	2
104	Padişâh-ı Din-Fenâ Hazretleri	2
105	Eüzübillah	2
106	Hüdâ	2
107	Araban	2
108	Pâdişâh Hazretleri	2
109	Davul	2
110	Şaban ayı	2
111	Kamber Efendi	2
112	Hilmi Efendi	2
113	Mekke-i Mükerreme	2
114	Bûselik	2
115	Rast	2
116	Uşşak	2
117	Bukrat	2
118	Ezan-ı Muhammedi	2
119	Cenâb-ı Rabbü'l Âlem	2
120	Pereye	2
121	Cennet-i âlâ	2
122	Çekeveler	2
123	Baba Cafer Zıdanı	2
124	Yahûdîler	2
125	Sandal Bedesteni	2
126	Şerefî	2
127	Câhiliyye Devri	2
128	Yedikule Zıdanı	2
129	Hüdâ	2

130	Yenikapı Mevlevîhânesi	2
131	Araban	2
132	Hüseyinî semâi	2
133	Bukrat	2
134	Kaf Dağı	2
135	Balıkpazarı Kapısı	2
136	Arap Camii Yolu	2
137	Yeni Saray	2
138	Mansûr	2
139	Kadıızâdeli	2
140	İnebolu	2
141	Kapı İskelesi	2
142	Yahûdîler	2
143	Şerefî	2
144	Ehl-i kible	1
145	Şaban ayı	1
146	Harem-i Hümâyûn	1
147	Barba Malaki	1
148	Hamr Emiri	1
149	Edremit şarabı	1
150	Fisagor	1
151	Ermeniler	1
152	Muhayyer Hüseyin	1
153	Burak	1
154	Zaloğlu Rüstem	1
155	Züleyhâ	1
156	Ankâ	1
157	Mastori	1
158	Edirne kapı	1
159	Ordu-yu Hümâyûn	1
160	Micâz	1
161	Sûnnet-i Peygamber	1
162	Kuran-ı Kerim	1

163	Pereydi İskender Efendi	1
164	Nûr-ı Muhammedi	1
165	Sudanlı	1
166	Müslimin	1
167	Resûl-i Ekrem	1
168	Karanî	1
169	Ashâb-ı Kirâm	1
170	Birgivî Mehmet	1
171	Arabî	1
172	Yevm-i Kıyâmet	1
173	Yevm-i Mîzân	1
174	Rab	1
175	Manok Usta	1
176	Kırım	1
177	Cezayir fesi	1
178	İzmit	1
179	Karabaş	1
180	Balkapanı	1
181	Trabzon	1
182	Arnavut ciğerci	1
183	Sevilla kuruşu	1
184	Mahmut Paşa Çarşısı	1
185	Nakşibendî Şeyhi	1
186	Ateşbâz	1
187	Kerbelâ	1
188	Sinanpaşa Câmii	1
189	Harem-i Hûmâyûn	1
190	Hızır Paşa Köşkü	1
191	Şaban ayı	1
192	Yenikapı	1
193	Samatya Meyhaneleri	1
194	Narlıkapı İskelesi	1
195	Harem-i Hûmâyûn	1

196	Arnavut Kaldırımı	1
197	Avrat Pazarı	1
198	Gediklikazan Hamamı	1
199	Bereket	1
200	Barba malaki	1
201	Edremit şarabı	1
202	Ermeniler	1
203	Karadeniz	1
204	Eyüp Kapısı	1
205	Micâz	1
206	Galata	1
207	Gediklikazan Hanı	1
208	Abalıfellâh Camii	1
209	Sultanahmet Camii	1
210	Bilâl-i Habeşî	1
211	Rumeli	1
212	Pereydi İskender Efendi	1
213	Nûr-ı Muhammedi	1
214	Sudanlı	1
215	Tarikat-ı Muhammediye	1
216	Arabî	1
217	Sarayburnu	1
218	Edremit	1
219	Bandırma	1
220	Yemiş İskelesi	1
221	Unkapanı İskelesi	1
222	Valide Câmii	1
223	Zındankapı	1
224	Cezayir fesi	1
225	Sultan Mehmet Timarhanesi	1

İsimlerin kullanım sıklıklarından da anlaşılacağı üzere yazarın eserde yer alan karakter isimlerini sıklıkla kullandığını görmekteyiz.

4. 2. 1. Varlıklara Verilişlerine Göre İsimler:

4. 2. 1. 1. Özel İsimler

Özel isim tek bir kişiyi, varlığı ya da topluluğu gösteren isimlerdir. Varlıklara verilmiş özel adlar da diyebiliriz. Anlamları herkesçe bilinmez, o varlığı tanıyanlar anlamlarını bilirler. Kişi kurum, kuruluş, din, millet, ülke, şehir vb. isimleri özel isimlerdir.

Eserde geçen toplam şahıs ismi sayısı 1459, farklı şahıs ismi sayısı 67'dir. Yazar eserinde en çok "*Dâvut*" ismini kullanmıştır. Eserde olaylar "*Dâvut, Cüce Efendi, Tağut ve Asım*" ın hayaleti etrafında yaşanmaktadır. Buna bağlı olarak karakter isimlerinin bu kadar sık kullanılması yazarın özel tercihinin olay örgüsünün yazarı yönlendirmesinin sonucudur. Eserde "*Dâvut*" iyiliğin, "*Tağut*" kötülüğün sembolüdür. Anar, kurmacayı tarihi olay gibi nakletmenin dilini, tarihi kişileri kurmacaya dönüştürmenin diliyle birleştirir. "*Davut, Tağut, Calud, İbrahim, Musa*" gibi isimlerin kullanılması tesadüfî değildir. Bunlar her okura meşrebine göre metinler oyun oynama imkânı verir (Demir, t. y.: 4).

"*Eflâatun, Dâvut, Musa, Hüseyin, İbrahim*" gibi mitolojik ve tarihi karakterlerin eserde şahıs ismi olarak kullanıldığını da görmekteyiz. Bunun yanı sıra yazar eserde karakter isimlerini yanında "*Kalın Musa, Meymenet, Kirkor, Cüce*" isimlerini kullanarak lakaplarla isim evrenini geniş tutmuştur.

Eserlerindeki felsefî derinliğin yanı sıra mistik ve tasavvufi unsurlarla da dikkat çeken yazar birçok kaynaktan beslenmiştir (Koçakoğlu, 2008: 34).

Eserde kullanılan toplam şehir, mekân isimleri sayısı 358 farklı şehir, mekân, isimlerinin sayısı 67'dir.

Anar, *Suskunlar* eserinde mekân ismi olarak en çok "Konstantiniye" kelimesini kullanmıştır. Frekansı 62 olan bu kelime yazarın eserinde mekân olarak İstanbul'u seçmiş olduğunu gösterir. Frekansı 55 olan "Galata" kelimesi ikinci sırada gelmektedir. Bu seçimiyle yazar olayların yaşandığı toplumun özelliklerini sık kullandığı mekân isimleriyle tasvir etmiştir.

Yazar, *Suskunlar*'da kullandığı mekân isimleriyle eseri daha hareketli ve dinamik bir hâle getirmiştir. Bununla birlikte tasvir edilen yapılardan hareketle olayların cereyan ettiği toplumun kültürel özellikleri ve insanların maddî durumları

yansıtılmaya çalışılmıştır. Esere baktığımızda “Galata, Ayasofya, Yenikapı Mevlevîhânesi, Sofuayyaş Mahallesi, Yedikule Zindanı, Sinanpaşa Camii, Samatya, Karaköy, Eminönü, Esir Meydanı, Mısır Çarşısı ve Tahtakale” gibi mekânlar göze çarpar. Ancak bu yerler eserde gerçekçi bir biçimde değil, yazar tarafından tarihî ve fantastik bir biçimde kurgulanarak yer almaktadır. 17. yüzyıl İstanbul’unu bu çerçevede okuyucunun gözleri önüne seren sanatçı, tarih, zaman, çevre ve kişilerde olduğu gibi mekân unsurunu da fon olarak kullanmıştır. Rafael’in evi ile Mevlevihane’yi yan yana getirir. Zira yazar, bu gibi unsurlardan hareketle Tanrı-şeytan ve şeytan-insan arasındaki ezeli mücadeleyi anlatmaktadır. Sonuç olarak Anar, anlatmak istediği öykü için, zaman, figürler, dil ve anlatım gibi mekân unsurunu da uygun atmosferi yaratmak için kullanmıştır.

Eserde geçen başlıca mekân isimleri şunlardır:

“Ayasofya’daki köşkün bahçesi” (s. 15) ,“Beyazıt” (s. 28),“Gediklikazan Hanı” (s. 28) ,“Galata’da Kurşunlu Mahzen civarındaki Mustafa Paşa Camii” (s. 31), “Sofuayyaş” (s. 44),“Abalifellâh Camii” (s. 51),“Eminönü” (s. 56-57),“Valide Camii” (s. 56-57),“Zındankapı” (s. 56-57),“Baba Cafer Zindanı” (s. 56-57), “Karaköy Kapısı” (s.59), “Yeni Camii” (s. 60), “Uzun Çarsı” (s. 68) , “Bayezit Hamamı” (s. 85), “Karaköy İskelesi” (s. 110), “Mihel Kapısı” (s. 115) , “Voyvoda Yolu” (s. 117), “Galata Mevlevihanesi” (s. 124) ,“Mustafa Camii” (s. 126), “Çemberlitas Hamamı” (s. 167) , “Hoca Hanı” (s. 172), “Büyük Kule Kapısı” (s. 181) , “Tahtakale’deki Alaca Hamamı” (s. 190), “Zincirli Han” (s. 191), “Sofuayyaş’taki Karacakalfa Camii” (s. 197), “Kostantiniye’nin esir pazarı” (s. 218), “Cerrahpaşa Mezarlığı” (s. 224) vb.

“Galata”, “Ayasofya”, “Yenikapı Mevlevîhânesi”, “Sofuayyaş Mahallesi”, “Yedikule Zindanı”, “Sinanpaşa Camii”, “Samatya”, “Karaköy”, “Eminönü”, “Mısır Çarşısı” ve “Tahtakale” gibi mekân isimleriyle yazar mekân unsurunu arka plan olarak kullanmıştır. Dinî yapı adları, eski semt adları, cami, mevlevihane, tarihi şehir isimlerinin kullanılması yazarın yer ve mekân seçiminde gelenekçi yaklaşımını sergilemektedir. Şahıs isimlerinde kullanmış olduğu çeşitliliği şehir ve mekân ismi kullanımında da yakalamıştır. Batı ve Batılılara ait şehir ve mekân adlarına yer vermemiştir. Yazar tercihini Osmanlı ve Türk isimlerinden yana kullanmıştır.

Yazarın bu yaklaşımı onun gelenekçi bir tutumla eserini kaleme almasıyla ilişkilendirilebilir.

Yazar, eserin kurgusuna uygun olarak dili yeri geldikçe şahıs ve mekân tasvirleri yapmak için kullanmaktadır. Suskunlar'da bu tekniğin genellikle olaylara dekor oluşturmak amacıyla kullanıldığını görmekteyiz. Yazar "Yegâh" başlıklı ilk bölümde yaptığı tasvirlerle bir nevi eski İstanbul tablosu oluşturmaktadır. Anar, meyhaneler, çalgılı kahvehaneler, çarşılar, dilenciler ve çeşitli semtlerin betimlemeleri ile okuyucuya on yedinci yüzyıl İstanbul yaşamını sunmaktadır. Bu durumun "Segâh" bölümündeki kabadayı çeteleri ve esir pazarlarının tasvirleri ile tamamlandığını görmekteyiz.

Suskunlar'da kimi zaman İstanbul'un yoksul mahallelerine, kimi zaman paşa konaklarına misafir oluyoruz. Mevlevîhanelerinden saz meclislerine, ürkütücü zindanlardan çetelerin barındığı karanlık hanlara, köle pazarlarından Galata borsasına kadar uzanan mekânlarıyla geniş bir İstanbul panoraması çizen eserde büyük tarihin sessizliğe mahkûm ettiği insanların sesleri çınlamaktadır (Demir, t. y.: 5).

Yazarın kullanmış olduğu özel isimlerden biri de dinî tasavvufi nitelikli isimlerdir. Bu isimler aşağıda tablolatırılmıştır:

Tablo 5: Dinî Tasavvufi Nitelikli İsimler ve Sıklık Dereceleri

No.	KELİMELER	SIKLIK DERECELERİ
1	Allah	118
2	Hazretleri	39
3	Mevlevî	23
4	Kur'ân	19
5	Ramazan	13
6	Teâlâ	12
7	Hazret	12
8	İslâm	10
9	Hakk	9

10	Cenâb-ı Hakk	7
11	Gayrimüslim	6
12	Hazreti Peygamber	5
13	Muhammed	5
14	Peygamber Efendimiz	4
15	Azrâil	4
16	Kâbe	4
17	Ehl-i kitab	4
18	Fâtıha	3
19	Kelime-i Şahâdet	3
20	Mevlevîler	3
21	Eüzübillah	2
22	Ezan-ı Muhammedî	2
23	Cenâb-ı Rabbü'l Âlem	2
24	Cennet-i âlâ	2
25	Hüdâ	2
26	Yahûdîler	2
27	Ehl-i kible	1
28	Şaban ayı	1
29	Sûnnet-i Peygamber	1
30	Kuran-ı Kerim	1
31	Nûr-ı Muhammedi	1
32	Müslimin	1
33	Resûl-i Ekrem	1
34	Ashâb-ı Kirâm	1
35	Yevm-i Kıyâmet	1

36	Yevm-i Mîzân	1
37	Ya Rabbi	1
38	Nakşibendî şeyhi	1
39	Tarikat-ı Muhammediye	1

Toplam dinî tasavvufî nitelikli isimler: 328

Farklı dinî tasavvufî nitelikli isimler: 39

Tespit ettiğimiz 39 farklı isim toplamda 328 defa kullanılmıştır. Eserde en çok kullanılan “Allah” kelimesinin yanı sıra “Kur’an”, “Ramazan”, “İslam” kelimeleri yer almaktadır. Bu durum dinî kelimelerin eserin temel yapısını oluşturduğunu göstermektedir.

4. 2. 2. Varlıkların Oluşlarına Göre İsimler

4. 2. 2. 1. Somut İsimler

Duyu organlarımızla görüp kavrayabildiğimiz ve doğada maddesel olarak var olan gerçek nesnelere adır. Eserde kullanılan somut isimlerden bazıları aşağıda verilmiştir:

“bulutlar”, “bekçi”, “gökyüzü”, “gök”, “fener”, “sokak”, “tungırtılar”, “homurtular”, “fısıltı”, “rüzgâr”, “karanlık”, “ışık”, “gıcirtı”, “tennureler”, “mehtap”, “iskele”, “kıvılcım”, “kös”, “cami”, “minare”, “su”, “sokak”, “mide”, “ev”, “yağmur”, “sarmaşıklar”, “dudaklar”, “meyhane”, “koku”, “gırtlak”, “sedir”, “eşek”, “ağız”, “tavuk”, “lezzet”, “havuz”, “hamam”, “kor”, “cezve”, “kahvehane”, “kuş”, “alkış”, “insan”, “tokat”, “küfe”, “hamal”, “akçe”, “kese”, “para”, “merhem”, “yalılar”, “konaklar”, “fokurtu”, “beden”, “ses”, “horozlar”, “köpekler”, “küp”, “ücret”, “rutubet”, “girinti” vb.

4. 2. 2. 2. Soyut isimler

Görünürde maddesel olarak var olmayan fakat beş duyu organıyla kavranamayan, zihinde var olan kavramların adıdır. Eserde kullanılan soyut isimlerden bazıları aşağıda verilmiştir:

“zaman”, “gulyabaniler”, “karakoncoloslar”, “tövbeler”, “hayalet”, “zavallı”, “efkâr”, “hışım”, “arsızlık”, “efsun”, “umut”, “salah”, “felah”, “din”,

“iman”, “emir”, “dua”, “saadet”, “selamet”, “niyet”, “uyanıklık”, “küfür”, “heyecan”, “sövgü”, “kasvet”, “farz”, “fiyat”, “karasevda”, “his”, “fena”, “duygu”, “basiretsizlik”, “korku”, “şeriat”, “hile”, “babalık”, “cennet”, “cehennem”, “sabır”, “suç”, “zavallı”, “vazife”, “pinti”, “cimri”, “öfke”, “coşku”, “ihtimal”, “meşk”, “gaflet”, “tuhaf”, “özgür”, “ruh”, “azap”, “züğürt”, “servet”, “günah”, “namus”, “niyet”, “yoksulluk”, “ihmal”, “gaflet”, “Allah”, “maharet”, “Hakk”, “nam”, “genç”, “ilham”, “gurur”, “sevinç”, “felek”, “evliya”, “arzu”, “harem”, “dert”, “adet”, “bereket”, “ahenk”, “naziklik”, “akıl”, “zahmet”, “tuhaf”, “korkunç”, “illet”, “esrarengiz”, “ilham”, “değerli”, “ifritler”, “etki”, “acı”, “cinler”, “upirler”, “fani”, “aşk”, “önem”, “kusur”, “uğursuzluk”, “salih”, “saygı”, “kusur”, “kusursuz”, “gönül”, “divane”, “heyecan”, “cimri” vb.

İhsan Oktay Anar’ın eserinin anlatmaya dayalı bir edebî metin olması sebebiyle Suskunlar romanında daha çok somut unsurlar ön plana çıkarılmaktadır. Yazar, dikkat çekici bir şekilde anlatımında gördüğü, hissettiği şeyleri okuyucunun dikkatine sunmaktadır. Bu durum, Anar’ın somut isimleri tercih etmesinin sebebini de izah etmektedir.

Söz varlığı göz önüne alınırsa, yani bir dildeki somut varlık isimlerinin fazlalığı düşünülürse bu gayet doğaldır. Fakat oran olarak soyut isimlerin az olması, yazarın üslubu ile ilgili bir özellik olarak karşımıza çıkar. Yazar eserinde, insanın tasavvur ettiği, varlığını kabul ettiği soyut kavramları değil, daha çok beş duyu ile algılayabildiği somut nesnelere yer verir. Bu varlıkların isimleri de daha çok kendine has bir anlamla değil herkesin bildiği anlamda kullanılmıştır. Ancak soyut isim kullanımında aynı durum söz konusu değildir, soyut isimler kimi zaman dili konuşan herkesin bildiği anlamda kimi zaman yazarın eski dil kullanımını ortaya koyar niteliktedir. Kullandığı nesne isimleri kendisi ile olay akışı arasında bir sembol, bir şeyi çağrıştıran özel bir nesne ve bir şifre gibi gizemli bir anlam taşımaktadır.

4.3 Fiilimsiler

Fiilimsiler, fiil kök veya gövdelerine gelen fiilimsi ekleriyle türetilen sözcüklerdir. Bu ekler fiilden isim yapma ekleri olarak da bilinir ki bundan dolayı aldıkları eklerden sonra isim görevinde kullanılırlar. Fiilimsiler hem fiile hem de isme özgü nitelikler taşımaktadır. Fiilden türetildiği hâlde isim, sıfat, zarf olan ve yan

cümlecik kuran çifte görevli kelimelere fiilimsi denir (Gencan, 1978: 73). Cümle içerisinde isim, sıfat, zarf görevinde kullanılırlar. Fiiller; kök ve gövdelerine kip, zaman, kişi eklerini alarak çekime girer ve yargı ifade ederler. Fiilimsiler ise eylemden türer ancak, eylem gibi çekimlenemez, yargı bildirmezler. Yani fiilimsiler cümle içinde bir taraftan fiil özelliklerini devam ettirmekte, diğer taraftan ise yüklemi isim, sıfat ve zarf gibi çeşitli yönlerden tamamlamakta ve ismin alabileceği iyelik ve hâl ekleri gibi ekleri alabilmektedir.

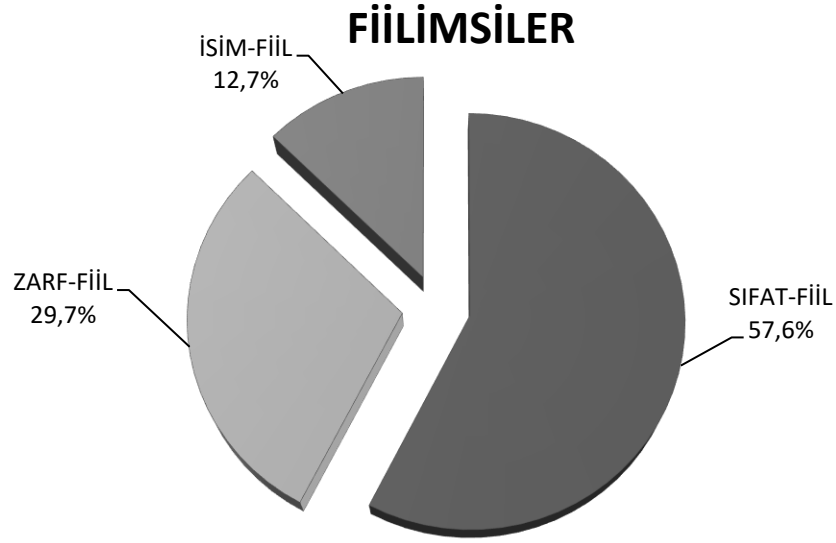
Eylemsiler yan cümleler kurarak birleşik cümleler oluşturur. Bu durum Türkçede anlatıma büyük bir kıvraklık ve rahatlık kazandırır. Çünkü çoğu zaman bağlaçlar kullanılmadan eylemsiler yardımıyla kısa cümleler kurulur. Genellikle ulaç ve ortaçların üstlendikleri görevlerle kurulan bu cümleler, başka dillerde bağlaçların yardımıyla kurulur (Hengirmen, 2009: 177).

Fiilimsiler; isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil olmak üzere üçe ayrılır. İncelediğimiz eserde isim unsurlarının 2.085'ini sıfat-fiil, zarf-fiil, isim-fiiller oluşturmaktadır.

Grafik ve tablo hâlinde gösterdiğimiz fiilimsi türleri ve kullanım oranları tabloda verilmiştir:

Tablo 6: Fiilimsilerin Kullanım Oranları

FİİLİMSİLER	KULLANIM ORANLARI
Sıfat-Fiil	%57,6
Zarf-Fiil	%29,7
İsim-Fiil	%12,7

Grafik 3: Fiilimsiler

4.3.1. İsim- Fiiller

Zaman ve şahısla ilgisi bulunmaksızın, eyleme konu olan kelimelere isim-fiil denir (Bilgegil, 2009: 234). İsim-fiillerin temel görevleri, eylemlerin isimlerini yapmaktır. Fiillerin kök ve gövdelerine getirilen isim-fiil ekleriyle bunlar isme dönüştürülür ve diğer sözcük birimlerinin cümle içerisinde yüklendiği özne, nesne, yer tamlayıcısı, yüklem gibi bütün görevleri yüklenebilirler.

İsim-fiiller, *-mAk*, *-mA* ve *-İş* ekleriyle kurulur. Bu eklere mastar ekleri denir. Bunlar fiildeki oluş ve kılışı bir iş adına dönüştürme özelliği taşırlar, her türlü olumlu, olumsuz fiil kök ve gövdeleriyle çatı ekleri almış fiillere de getirilebilir.

Karaağaç isim-fiil yerine fiil-ismi, sıfat-fiil yerine ise isim-fiil terimini tercih ederek şu açıklamayı yapar: “Fiil-isim ekleri, fiillere eklenerek onları isimleştirirler (Karaağaç, 2012: 170-171).

Türkiye Türkçesinde isim-fiil, fiil kök ve gövdelerine “*-mAk*, *-mA*”, “*-İş/-Uş*” ekleri getirilerek türetilir.

“*-mAk*” eki ile kurulan isim fiiller kalıplaşarak doğrudan doğruya isim olarak kullanılır veya fiillerin gösterdiği hareketin adıdır. “*-mA*” ile kurulan isim-fiiller ise fiilin gösterdiği işin adıdır. “*-İş/-Uş*” ile kurulan isim fiiller ise çoğunlukla kılınışın tarzını gösteren isimler yapar. Bu ekle yapılan isim-fiiller fiilin tarzını gösterme özelliğini kaybederek kalıplaşarak kalıcı isim olmuşlardır.

Eserde en çok kullanılan isim-fiiller ve kullanım sıklıkları aşağıda gösterilmiştir:

Tablo 7: Toplam İsim-Fiiller ve Sıklık Dereceleri

No.	İSİM-FİİL	SIKLIK DERECELERİ
1	Olma	27
2	Görünüş	14
3	Yapma	14
4	Gelme	8
5	Etme	6
6	Okunma	5
7	Kalmak	4
8	Anlatma	3
9	Çıkma	3
10	Derme	3
11	Dinlemek	3
12	Dönmek	3
13	Dönme	3
14	Döşeme	3
15	İçme	3
16	Kalma	3
17	Örme	3
18	Tükürme	3
19	Üfleme	3
20	Yakmak	3
21	Yazma	3
22	Açılma	2
23	Anlatmak	2
24	Bağlama	2
25	Çıkarma	2
26	Çıkma	2
27	Deme	2

28	Dinleme	2
29	Düşme	2
30	Edilme	2
31	Geçirmek	2
32	Girme	2
33	Gitme	2
34	Görülme	2
35	İndirmek	2
36	İşitme	2
37	İşleme	2
38	Kararma	2
39	Katma	2
40	Kavuşmak	2
41	Kesilme	2
42	Konuşma	2
43	Koruma	2
44	Korumak	2
45	Oymalı	2
46	Öğrenme	2
47	Pişirme	2
48	Reddetmek	2
49	Sayma	2
50	Takma	2
51	Üfleme	2
52	Verme	2
53	Yakalama	2
54	Yayılma	2
55	Yeme	2
56	Aldırmak	1
57	Alıkoymak	1
58	Anlamak	1
59	Anlatılmak	1
60	Anlayış	1

61	Bağırarak	1
62	Bağırma	1
63	Bağırış	1
64	Bahsetme	1
65	Baş etmek	1
66	Başlama	1
67	Beklememek	1
68	Bekleyiş	1
69	Kanmak	1
70	Taharetlenmek	1
71	Taşımak	1
72	Taşıtmak	1
73	Temizlemek	1
74	Temizlenme	1
75	Tıkınma	1
76	Uçurmak	1

Tabloda verilenlerin dışında kalanlar 1 veya 2 defa kullanılmıştır. Toplama baktığımızda çoğunluk olarak “-mak , -mek” isim-fiil ekiyle yapılmış olduğunu görürüz. “*anlayış, bağırış, görünüş kelimeleri*” dışında “-ış, -iş” ekleri kullanılmamıştır. Bu ek, eklendiği fiilin hareket unsurunu kaybetmesine sebep olup isimleşmesini sağlar.

İsim-fiiller yönünden Türkçe çok zengindir. Fiillerin özlerini kaybetmemiş özel şekli olan isim-fiiller Türkçeye anlaşılabilirlik ve duruluğun yanı sıra anlatımda akıcılık ve kolaylık sağlarlar. Yazarın kullanmış olduğu isim fiiller mana ve yapıca tam yerinde kullanılmıştır. Belirttiğimiz üzere yazarın üslubunu açıklık, sadelik ve duruluk açısından bütünlemişlerdir.

Eserdeki isim-fiil kullanımına bazı örnek cümleler:

“Yardımlı yahut himayesini *kazanmak* amacıyla bir paşaya yollanacak her şefâatnâğme için, derkenar akçesi adı altında kâtiplere para *koklatmak* burada esastı.” (s. 58)

“Mevsimine göre burada, kolyozdan mezgite, tekirden kalkana, lüferden uskumruya kadar her deniz mahlûkunu *bulmak* mümkündü.” (s. 62)

“Ama *bir çağrıya cevap vermemek* de düpedüz nezâketsizlik olurdu.” (s. 82)

“Arnavut kaldırımına serdiği pis bir şilte üzerine yan gelip yatarak pinekleyen bu efendiye, dilenci demektense tembelin teki *demek* daha münâsip kaçardı.” (s. 92)

“İşlerine dört elle sarılmış canla başla çalışıp alın teri döken şu hamallar yahut ellerindeki akçe tahtalarında para sayan tüccârlara danışıp onları işlerinden *alıkoymak* doğru olmayacaktı.” (s. 107)

“Hoş geldin” yerine bu kelimeleri *söylemek* bir Mevlevî edebîndendi.” (s. 143)

“*Görünüşe* bakılırsa bu varlıkla, ilim ve fen yoluyla *başetmek* mümkün değildi.” (s. 153)

“Çirkin bir şeyi güzel *yapmak* mümkündür amamükemmel bir şeyi güzel *kılmak* çok daha zahmetli bir iştir.” (s. 157)

“Ancak buraya gelip gidenleri ve hattâ burada yaşayanları sadece istifçilikle *suçlamak* adâletsizlik olurdu.” (s. 190)

“Bu dili uzun, eli maşalı cadaloza ‘Boş ol! ‘” *diyebilmek*, öyle her babayiğidin harcı değildi. (s. 195)

“Ayrıca, güneşe ve aya karşı aptest *almak* mekrûh sayılmaktaydı.” (s. 198)

4.3.2 Zarf- Fiiller

Zarf-fiiller cümle içerisinde fiilin zarf görevinde olacak şekilde kullanılmasıyla oluşurlar. Fiillerden yapılan geçici zarflar da denebilir. Çünkü zarf-fiiller fiillerin tarzını ve zamanını belirten geçici zarflar yaparlar. Kısacası zarf-fiiller, fiillerin zarf şekilleridir. Zarf-fiiller isim gibi kullanılmaz ve isim işletme eklerini almazlar. Zarf-fiiller kişilere veya zamana bağlı olmadan yalın bir hâli karşılarlar. Özünde fiil olan kelimelerdir ancak zarf fiiller çekimlenemeyen fiil şekilleridir de diyebiliriz.

Zarf-fiiller cümlelere ifade çeşitliliği katmaktadır. Türkiye Türkçesi zengin bir zarf-fiil dağarcığına sahiptir. Sıfat-fiillerle birlikte cümle yapısına geniş bir ifade yeteneği ve büyük bir sadelik katarlar. Birkaç hareketi basit bir cümleyle karşılar ve böylece cümle kalabalığına engel olurlar.

Zarf-fiiller hareket hâli ifade eden fiil şekilleridir. Fiil kök ve gövdelerine, “-A, -All, -ArAk, -Ip, -InCA, -mAdAn, -ken” vb. ekler getirilerek oluşturulurlar. Ne isim ne de fiil çekim eki alırlar. Fiillerin zarf şekillerini oluşturduklarından zarf-fiil olarak

isimlendirilirler. Hareket hâlinde başka devamlılık, zaman ve sebep gibi anlamlar da ifade ederler. Bunlar zarf-fiil cümleleri olarak temel cümleyi zaman, sebep, tarz, şekil ve şart gibi özellikler açısından tamamlarlar.

Zarf-fiiller üzerine kapsamlı bir çalışma yapan Gülsevin, zarf-fiili, “ Fiil kök ve gövdelerine getirilen eklerle geçici zarf oluşturan yapılar (Gülsevin, 2001:122-143) olarak tanımlamaktadır.

Diğer bazı gramercilerimizin tanımları ise şöyledir: Zarf-fiiller fiilin zarf işleyişine girmek üzere aldığı özel şekillerdir (Banguoğlu, 2011: 427).

Gerundiumlar hareket hâli ifade eden fiil şekilleridir. Bu ifadeleri ile fiillerin zarf şekillerini yaparlar. Bu sebeple kendilerine zarf fiil de denir (Ergin, 1995: 336).

Anar’ın eserinde en sık kullanılan zarf-fiiller ve kullanım sıklıkları aşağıdaki gibidir:

Tablo 8: Toplam Zarf-fiiller ve Sıklık Dereceleri

No.	ZARF FİİL	SIKLIK DERECELERİ
1	diye	129
2	olarak	40
3	edip	32
4	derken	30
5	alıp	27
6	gelip	23
7	dönüp	19
8	gidip	17
9	çekip	14
10	ederek	14
11	açıp	13
12	çıkartıp	13
13	çıkıp	13
14	görünce	12
15	girip	12
16	bakıp	10
17	geçmeden	10
18	gelince	9

19	sorunca	8
20	edince	7
21	koşup	7
22	götürüp	7
23	olur olmaz	1
24	sayarken	1
25	vurup	1
26	tıngırdatarak	1
27	düştüğünde	1

Eski Türkçeden günümüze kadar en sık kullanılan “-Ip , -Up” zarf-fiil eki eserde sıklıkla kullanılan zarf-fil eklerinden biridir. “-ken, -ArAk”, “-Inca –Unca” sırasıyla en çok kullanılan zarf-fiil eklerindedir.

İncelenen eserdeki zarf-fiil geçen cümle örnekleri:

“Bu yetmiyormuş gibi, kethûdâ efendi *işâret parmağıyla Veysel Bey’i göstererek, “Efendimiz!” diye bağırdı.*” (s. 56)

“Hayvanı *eve gelince* avluya bıraktı.” (s. 26)

“Öyle ki, *Allahü Ekber deyip secdeden kalkarken* cemaat daha yeni secdeye varmış oluyordu.” (s. 45)

“Derken, *şebegi andıran, sekiz yaşlarında, kara kuru bir kopil koşa koşa* geldi.” (s. 59)

“Bu zavallılar, Kerbelâ hakkındaki, “Gökte melek, yerde her can ağladı” nakaratlı bir ilâhîyi *bıkıp usanmadan* tegannî ediyorlardı.” (s. 65)

“Ama kahvehanenin tâlibi olan adam *ona aldırmadan* su küpüne doğru ilerledi.” (s. 68)

“İşte, tam bu sırada kapı *gıcırdayarak* açıldı.” (s. 69)

“Gözü *gibi bakıp semirttiği Zümrüankâ’yı görünce* Kalın Musa’nın içi cız etmişti.” (s. 74)

“Sedirten kalkan Eflâtun *başını uzatıp* kapıdan dışarı baktı.” (s. 82)

“*Araba geçip gidince* Eflâtun kendisini çağırان kişiyle göz göze gelmeyi umarak etrafına bakındı.” (s. 86)

“Bu iş için elinde fermân ve yetki bulunan Darphane Emîni’nce en küçük hırsızlık bile hoş karşılanmaz, suç işleyen şahıs *şeriate uygun olarak* derhal cezâlandırılırdı.” (s. 91-92)

“Ayrıca, sarı bir kedi de, *kuyruğu havada olmak üzere, dizleri üzerine oturup zikir çeken canların sırtlarına ağır ağır, teker teker sürtüniüp yavaş yavaş dolaşmaktaydı.*” (s. 122)

“İsmail Dede *gülerek* cevap verdi.” (s. 124)

“*Derhal Kostantiniye’ye dönüp Firâvun isimli o canavarı boğazlayıp ciğerini yemeye can atıyordum.*” (s. 135)

“Çünkü gönüllerinin karanlığındaki ateş-i âh, *parlayıp* alevlenmişti.” (s. 231)

“O zamanlar zindana atılmamış olan Veysel Bey’den, ama asıl dedesi Kalın Musa’dan amcasının ricâ minnetle koparabildiği izinle ve Şeyh İbrahim Dede Efendi’nin de ikrârıyla, dervişlerin ateşten gömleğini giymeye karar veren Eflâtun üç gün boyunca saka postunda dizleri üzerinde *oturup uyumadan, uyuklamadan, yemeden, içmeden, konuşmadan ve hattâ kımıldamadan* çile doldurmuştu.” (s. 143)

“Adam *istifini hiç bozmadan,* ‘Şarkı söylerim.’ dedi. (s. 170)

“Cüce Efendi kürsüye yerleştikten sonra, *ileri geri sallana sallana* bir süre duâlar okudu.” (s. 176)

“Ateşler içinde kıvranan Tağut o hâliyle para kesesinden çıkardığı bir şerefi Mısır altununu, *hem kendisinin hem de Lazar’ın tedâvi ücretinin ilk taksiti olarak* Rafael’e vermişti.” (s. 186)

“Cüce son cümlesini *sesini yükselterek* söylemişti.” (s. 177)

“Yaşı artık ilerlediği için kamburlaşmış bekçinin bir gözü yoktu ve elindeki feneriyle, *topallaya topallaya* yürüyordu.” (s. 205)

“İdris Dede ile Yusuf Dede bir an birbirlerine baktıktan sonra, *oturdukları yeri öperek doğruldular.*” (s. 213)

İhsan Oktay zengin bir zarf-fiil sistemine sahiptir. Tablodaki verilerden hareketle yazara geniş ifade olanağı sunan en önemli unsur, zarf fiil kullanımına bolca yer vermiş olmasıdır.

4.3.3. Sıfat- Fiiller

Sıfat-fiiller, fiillerin kök ve tabanlarına “-An, -()r, -Ar, -dIk, -mAz, -mIş, AcAk, -mAdIk, -AsI” sıfat-fiil ekleri getirilerek yapılırlar. Sıfat gibi kullanılabilen fiil şekilleridir. Hem fiil hem de sıfat özelliği gösterirler. Sıfat-fiiller isim gibi işlem görürler, dolayısıyla iyelik, çokluk ve isim çekim eklerini alabilir, diğer isimler gibi özne, nesne, tümleç görevlerini yerine getirebilirler. Hareket ve zaman ifade ederler, olumlu ve olumsuz şekilleri yapılabilir.

Sıfat-fiilleri isim-fiillerden ayıran en belirgin özellik, sıfat-fiillerin zaman bildirmeleridir. Varlıkları niteledikleri için sıfat; özne, nesne ve tümleç olarak yan cümlecik kurdukları için de fiil gibi sayılan kelimelere sıfat-fiil denir (Gencan, 1978: 195). Sıfat-fiil, fiilin zamana bağlı olarak kavramını sıfatlaştıran bir şeklidir (geçmiş olaylar, oturan öğrenci, satılacak kitap). Zaman anlatımı taşımaları yönünden isim-fiillerden ayrılırlar. Asıl işlevleri geçici hareket isimleri yapmaktır. Hareket ve zaman kavramını koruyan ancak isim niteliğinde kullanılan, isim çekim eklerini alabilen fiil şekilleridir.

Türkiye Türkçesinde kullanılan sıfat fiiller şöyle sınıflandırılabilir: Geçmiş zaman bildiren sıfat fiiller “-DIk/-Duk”, geniş zaman bildiren sıfat fiiller “-An, -r, -Ar, -Ir /-Ur, -mAz”, gelecek zaman bildiren sıfat fiiller “-AcAk, -AsI”. Sıfat-fiiller, isimlerin hareket hâlindeki durumlarını gösterir. Eşya ve insanın hareket hâlindeki idraki ise “yapışık vasıf ayrıntıları”ndan çok “hareket durumlarını” esas alır. Böylece “ayrıntı değil öz”, “tavır değil hareket” öne çıkar. Bu da üslubu yalınlaştırır (Özbay, 1994: 188).

Muharrem Ergin, sıfat fiil grubu için “partisip grubu” terimini kullanmıştır. Leylâ Karahan, Mustafa Özkan ise “sıfat fiil grubu” adını kullanmışlardır.

İncelediğimiz eserde en çok kullanılan sıfat-fiiller ve frekansları tabloda gösterilmiştir:

Tablo 9: Toplam Sıfat-fiiller ve Sıklık Dereceleri

No.	SIFAT-FİİLLER	SIKLIK DERECELERİ
1	olan	231
2	çalan	89
3	gelen	64
4	eden	59
5	olduğu	35
6	gören	34
7	görünen	23
8	anlaşılan	22
9	denilen	20
10	kalan	19
11	bulunduğu	19
12	aldığı	16
13	geçen	16
14	veren	16
15	ettiği	16
16	bekleyen	15
17	akan	15
18	çıkan	15
19	çalışan	14
20	çağırın	14
21	açılan	13
22	verdiği	12
23	bakan	12
24	olmayan	12
25	kesilen	11
26	giden	11

27	yürüyen	11
28	kesilen	11
29	yapan	10
30	bulunan	10
31	verilen	8
32	edilen	8
33	gösteren	8
34	görebilen	8
35	söyleyen	8
36	giren	8
37	uzanan	8
38	atan	7
39	inen	7
40	satan	7
41	yaptığı	7
42	yayılan	7
43	kokan	7
44	bilmeyen	7
45	çeken	7
46	okuyan	7
47	dinleyen	7
48	oluşan	7
49	oynayan	7
50	dönen	7
51	getiren	6
52	başlayan	6
53	edildiği	6
54	kıvranan	6
55	yanan	6
56	yediği	6
57	andıran	6
58	üflenen	6
59	şaşıran	6

60	isteyen	6
61	kaçan	6
62	tutan	5
63	çektığı	5
64	yatan	5
65	yiye	5
66	benzeyen	5
67	gördüğü	5
68	seyreden	5
69	etmeyen	5
70	göründüğü	4
71	dolduran	4
72	taşıdığı	4
73	açan	4
74	gösterdiği	4
75	çekilen	4
76	uyuyan	4
77	çıkardığı	4
78	düşen	4
79	oturduğu	4
80	gülen	4
81	sayan	4
82	tuttuğu	4
83	kullanılan	4
84	içen	4
85	diyen	4
86	yaşadığı	4
87	ağarmış	4

Listemizde 3-2-1 frekanslı olan sıfat-fiillere yer verilmemiştir. Bu frekanstakiler sayı bakımından daha fazladır.

Anar fiilimsilerden en çok sıfat-fiilleri kullanmıştır. Eserde toplamda 1202 sıfat-fiil kullanmıştır. Bunlardan 582'si farklı sıfat-fiildir.

Anar'ın kullanmış olduğu sıfat-fiillerin çoğunluğu hareket niteleyicisi olarak üslubunu etkilemektedir.

Yazar sıfat-fiillerde en çok “-an, -en” ekini ve sonrasında “-dik, -dik” ekini kullanmıştır. “olan, çalan, gelen, eden, gören, görünen, anlaşılan, kalan, geçen, veren” vb. örneklerinde görüldüğü gibi yazar “-an, -en” ekini sürerlilik ifade eden fiiller için kullanmıştır.

Sıfat-fiiller eserde yer alan cümleleri canlılık yönünden etkilemiş, esere canlı bir üslup niteliği kazandırmıştır. Betimlemeyi canlı tutan tasvirler olduğundan yazarın yaptığı tasvirlerle canlı tasvir özelliği kazandırmıştır

İncelediğimiz eserde “-an”, “-en”, “-dik”, “-dik”, “-duk”, “-dük”, “-miş”, “-miş” sıfat-fiil ekleri dışında sıfat-fiil eki kullanılmamıştır.

Sıfat-fiil kullanımına incelediğimiz eserden örnek cümleler:

“Taş döşeli ıssız sokaklarda *işitilen* sadece bu tıngırtılar değildi elbette.” (s.11)

“O gece kimi tezgâh başında demlenirken, *hâli vakti yerinde olanlar* sofraya kurdurmuş, kavurmadan ve pastırmadan balık yumurtasına ve midye dolmasına kadar envaî çeşit mezeyle sinileri donatmışlardı.” (s.32)

“Arkalarından hissettirmeden yaklaşarak kör Bağdasar'ın ensesine tokat şaplatıp *kaçan da* bu Kıptî'ydi.” (s.36)

“*Musikîye gönül verenler*, uzundan kısaya doğru sıralanmış yirmiiki borudan ibaret bir sazda, yani miskalde, en küçük birader olan Meymenet'le kimsenin boy ölçüşmeyeceğine kalıplarını basarlardı.” (s.36)

“Kalın Musa'nın menkul ve gayrimenkul olarak bu kadar servete sahip olmadığını ve olamayacağını, zaten sahip olsa bile mahdumunun selâmeti ve tahliyesi için kuruş koklatmayacağını *söyleyenler*, aslında pek o kadar haklı değillerdi.” (s.59)

“*Kendisini çağırınlar*, bu üç katlı ve ahşap binada olmalıydılar.” (s.120)

“*Babayiğit geçinen*, ama yine de Musaf'ı bir öpüp alınlarına koyduktan sonra, muskalarına da güvenerek gece vakti tekinsiz eve yaklaşmaya *cesaret edenler*, ertesi sabah heyecanla, bu uğursuz mekândan sık sık inleme ve kahkaha seslerinin geldiğini meyhânede yârenlerine anlatırlardı.” (s.127)

“Diğer taraftan, *aynaya çok bakanlar da* gün gelir iki kişi olurlar ve aynı âkıbete uğrarlardı.” (s.152)

“Onun bu bet suratını görüp *savurduğu küfürleri bir dinleyenler*, çok geçmeden kanarya gibi şakımaya başlarlardı.” (s.195-196)

“*Bunları ona yapanlar*, teke tek kavga etmekten *kaçan*, ama savunmasız bir adamı dövmeye *bayılan* insanlardı.” (s.234)

Yukarıdaki sıfat-fiil eklerini kullanan yazar toplam 2.497 niteleme sıfatı içerisinde 1.202 farklı sıfat fiil kullanmıştır. 1.202 sıfat-fiilin 1.045’inde “-an, -en” sıfat-fiil eklerini kullanmıştır.

Fiilimsiler sayesinde uzun cümleler kurma şansımız artar. Zarf-fiiller ve sıfat-fiiller uzun ve etkili cümleler kurmamızda bir etkidir. Anar bu sayede uzun ve zengin cümle kurmaktadır. Zarf-fiiller sayesinde yazar uzun tasvirleri hareketli hâle getirmektedir.

4.4 Zamirler

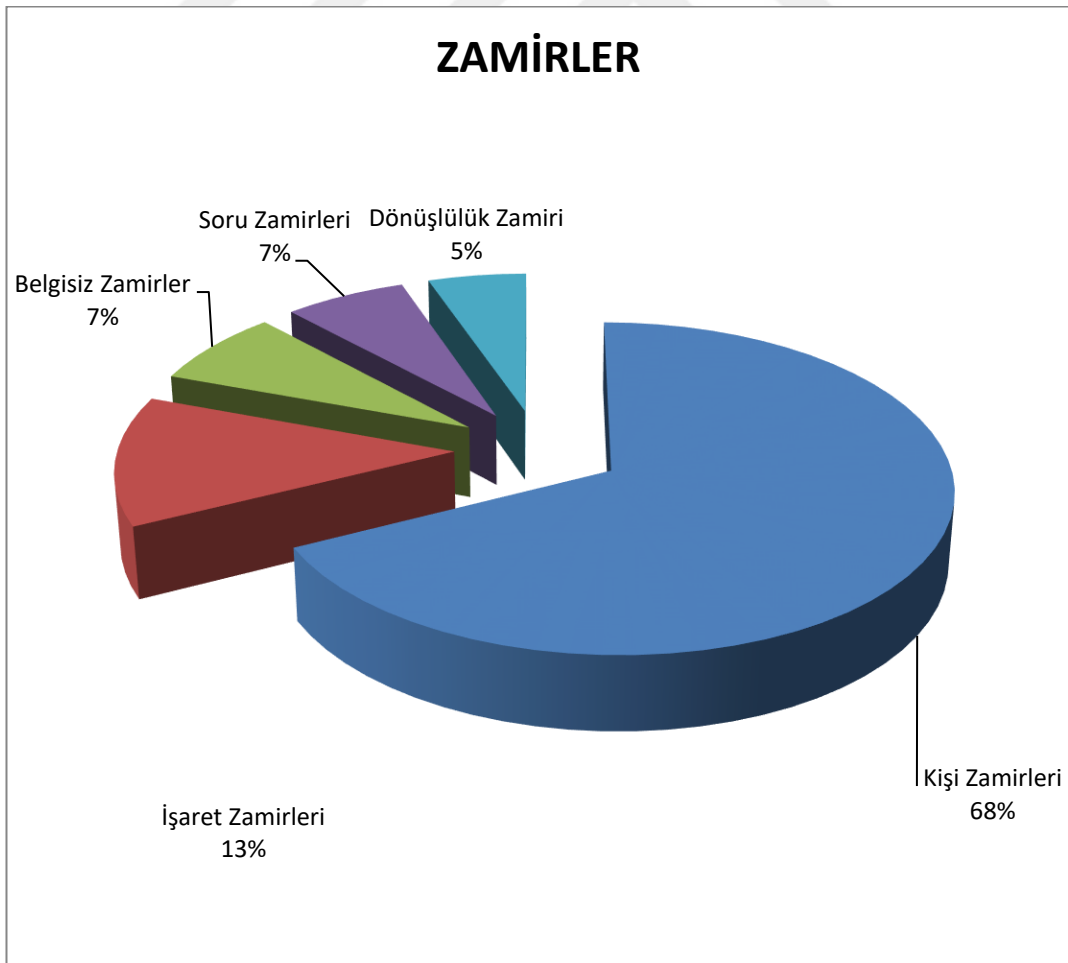
Zamirler, nesnelere temsil veya işaret suretiyle karşılayan kelimelerdir (Ergin, 2009:262). Muharrem Ergin zamirleri ‘aktör kelimeler’ olarak nitelendirir. Çünkü zamirler nesnelere kendi öz karşılıkları değil, onların ancak temsilcileridir. Zamirler isim cinsinden kelimelerdir. İsimler gibi isim çekim eki alır, kelime gruplarında ve cümlelerde isim işlevi görürler. Temsil ettikleri veya gösterdikleri nesnelere gerçek karşılıkları olmadıkları için ancak o nesnelere ilk ve gerçek isimlerinin yerini geçici olarak tuttukları için tek başlarına bir şey ifade etmezler. Yani zamirlerin tek başlarına kelime olarak manaları yoktur (Ergin, 2009:263). Onlar nesnelere isimleri değil, gerekince geçici olarak o isimlerin yerini tutan kelimelerdir. Onun içindir ki zamirler, umumiyetle ismin yerini tutan kelimeler diye tarif edilir (Ergin, 2009:264).

Zamirler; kişi zamirleri, işaret zamirleri, belgisiz zamirler, soru zamirleri dönüşlülük zamirleri olmak üzere beş gruba ayrılır.

Suskunlar romanında zamirler 317 kez kullanılmıştır. Kullanım sıklığı en çok olan zamir çeşidi 214 kez kullanılan kişi zamirleridir. Suskunlar romanında kullanılan zamirler, türleri ve sıklık sayıları i tabloda gösterilmiştir:

Tablo 10: Zamirler, Toplam Sıklıkları ve Oranları

Zamirler	Toplam Sıklıkları	Zamirlerin Toplam Zamir Sayısına Oranı (%)
Kişi Zamirleri	214	% 67, 5
İşaret Zamirleri	41	% 12, 9
Belgisiz Zamirler	24	%7, 5
Soru Zamirleri	21	% 6, 6
Dönüşlülük Zamirleri	17	% 5, 3

Grafik 4: Zamirler

Tablo 11: Zamir Çeşitleri

Kişi Zamirleri	İşaret Zamirleri	Belgisiz Zamirler	Soru Zamirleri	Dönüşlülük Zamirleri
Ben (35)	Bu	Kimi	Kim	Kendi
Sen (31)	Şu	Biri	Kime	Kendine
O (51)	O	Bazısı	Ne	Kendisi
Biz (30)	Bunlar	Herkes	Nereye	Kendim
Siz (28)	Şunlar	Hepsi	Nereden	
Onlar (39)	Onlar	Kimse		
	Öte			
	Şura			
	Ora			

Yukarıdaki tabloya göre en çok kullanılan zamirin 51 kullanım sıklığıyla ‘o’ zamiri olduğu görülür. Bunu, kullanım sıklığı 39 olan ‘onlar’ zamiri takip etmektedir. Ben zamiri ‘konuşan’ı, sen zamiri ‘dinleyen’i, o zamiri ise ‘adı geçen’i temsil eder.

İncelediğimiz eserde zamir kullanımına örnekler aşağıdadır:

“Aslında *onlar*, bilmeden iyilik eden insanlardır.” (s.123)

“Zikir kesilince *diğerleri* biraz afalladılar.” (s.122)

“Yiğidim! *Biz* ana kız tek başımıza mazbut bir hayat yaşarız.” (s.70)

“Şimdi *bize* olan borçlarını, hem de hemen, işte tam *burada*, paşa paşa ödeyeceksin!” (s.114)

“Şimdi al şu kovaları da, sadece *bana* borcun olan elli yedi bin altı yüz üç şerefi altunu içlerine doldur.” (s.114)

“Sizler de bir hayır işlemiş olursunuz.” (s.164)

“Size inanmadığımı sanmayın ama karşı kıyıda bir sürü insan görüyorum.”
(s.108)

“*Seni* oraya geçirirsem emeğimin ve onca zahmetimin karşılığını ödeyebilecek misin?” (s.108)

“*Sen* ise, beş kuruş param yok, İsâ Mesih aşkına *bana* biraz daha süre tanıyın!” diye nice zamandır kapımızı aşındırdın da, merhametli olduğumuz için ağzımızdan birer evet koparabilmeye muvaffak oldun.” (s.114)

“Peki, *beni* niye çağırdınız?” (s.123)

“O parlak ve mûcizevî yıldızı *sen* de görseydin, söylediklerimize aklın yatar, hattâ *bizlere* dâhil olurdu.” (s.163)

“Kayıgıyla Galata’ya götürdüğüm nice imamı, zâhidi, sofuyu ve dini bütün âdemi, dinlerini ve imânlarını unutmuş, dahası, ayyaş, bıçkın ve zampananın âlâsı kesilmiş olarak *buraya* geri getirdim.” (s.108)

“İşte bu gece, yapman gereken her şeyi *sana* bir bir anlatacağım.” (s.198)

“İşimi genişletmek için bizzat *ondan* ricâ minnet temin ettiğim borçla beş çuval nohut almıştım.” (s.87)

“*Herkes* sus pus olmuştu.” (s.171)

“*Hepsi* bembeyaz ipek gömlekler giymiş, bellerine lâhurî şallar sarmışlardı.”
(s.36)

“Eğer ücretimi ödersen *ben* seni oraya geçiririm.” (s.108)

“Eflâtun’un hikâyesini hemen *hepsi*, az ya da çok tahmin edebiliyordu.”
(s.123)

“Çünkü *o*, kelimenin tam anlamıyla mükemmel bir neyzen idi.” (s.241)

“Çünkü *ben*, Kostantiniye’nin güçlü adamlarından biriyim!” (s.197)

“*Bunu* böyle bilesin!” (s.155)

“*Buna* rağmen yıldızların *hiçbiri* yörüngelerini terk edip göklerin düzenini bozamadı.” (s.120)

“*Biz* insanlara ‘Gel’ diyenleriz.” (s.122)

“Bir yanlış anlama da olabilir ama *beni siz* mi çağırdınız?” (s.122)

“*Ben* henüz ‘fakir’ bile olamadım.” (s.141)

“*Ben* de *onu* Mekke’de, ‘yılan’ doğduktan bir saat ve yirmi küsur dakika sonra gördüm.” (s.164)

“*Ben* artık neyin ışığının, ayrıca onu işitmemiz için bize kulaklar ve dediklerini anlamamız için bir de gönüller veren Mevlânın aşığıyım.” (s.142)

“*Bazıları* bu hârikulâde besteyi bağlamasını sağlayan şeyin bu sokakta gizli olduğunu söyler.” (s.39)

“Başında siyah bir Yahudi serpûşu, daracık ve cılız omuzlarına aldığı uzun ve eprimiş bir pelerinle dolaşan bu efendiden *herkes* bucağ bucağ kaçır ve selâmını bile almamanın yanı sıra, esnâf *onu* gördüğünde yüzünü çevirirdi.” (s.128)

“*Bana siz* mi ‘Gel’ dediniz?” (s.122)

“*Bana* adını söyle!” (s.42)

“Artık Kabil *sen* olduğuna göre, *benim* iki çocuğumu da *sen* yetiştireceksin.” (s.237)

“Artık *buraya* âidim ve destûr verilirse, burada kalmak istiyorum.” (s.142-143)

“Anlatacaklarımı dinledikten sonra *bana* hak vereceğinizden kesinlikle eminim.” (s.133)

“Ancak ölümün kardeşi olan uykunun *onu* kör olmaktan kurtaracağımı bilemezdi.” (s.161)

“Ama inan ki yeminimi bozup kantarlıyı savururum, *ona* göre!” (s.21)

“Alın! Bu kavunu yiyin! *O benim* etimdir! Rakıyı da için! *O benim* kanımdır!” (s.232)

“Çarşıda hemen *herkes* ona hayran olmuştu.” (s.173)

“*Herkes* soluğunu tutmuş, ona kulak kesilmişti.” (s.176)

“İşte tespihin gittiği yerdeki bazı müminler, ‘Aman! *Bize* gelmesin!’ diye yan tarafa doğru meyletmiş, *bazıları* da ellerini ve kollarını kaldırıp siper ederek, fırlatılan cisimden kendilerini korumaya çalışmışlardı.” (s.178)

“*Hepsi*, Cenâb-ı Hakk’ın verdiği nimet olan akli geri çevirmiş, üstelik bunu ibâdet saymışlardır.” (s.177)

“*Adamlardan birkaçı* piştovlarının namlularına hohlayıp madenî aksamlarını güderiyle patlattı.” (s.206)

“*Hücredeki ve kapı önündeki hiçbir kimse*, daha önce bu kadar muhteşem bir musikî dinlememişlerdi.” (s.208)

“Çünkü *hepsi* ahreti boylamıştı.” (s.237)

Bu açıklamalar doğrultusunda ‘konuşan’ konumundaki yazarın tanrısal bakış açısıyla, olan bitenden haberdar olan anlatıcı sıfatıyla eserini kaleme aldığı anlaşılır. Anlatmak ve okuyucusu tarafından anlaşılacak istendiği söylenebilir. Yine İhsan Oktay Anar’ın çevresinde olan biten hiçbir şeye kayıtsız kalamadığını, yaşanan her şeyin bir parçası olmak isteğinin olmadığını söylemek de yerinde bir düşünce olur.

4.5. Sıfatlar

Sıfatlar; isimleri renk, biçim, boy vb. özelliklerle niteleyen ya da onları işaret, sayı, soru, belirsizlik gibi kavramlarla belirten kelimelerdir. Özellik yani nitelik ve belirtme bildirirler. İsimlerden önce gelip onları niteleyen, nasıl olduklarını gösteren ve farklı yönlerden belirten sözcüklerdir. Sıfatlar, isimlerin geçici ya da kalıcı herhangi bir vasfını ifâde ederler.

Varlıkların kendi vasıflarını ifade eden sıfatlara “niteleme sıfatları”, varlığın dış vasıflarını ifade eden sıfatlara ise “belirtme sıfatları” adı verilir. Niteleme sıfatları varlıkların vasıflarını, belirtme sıfatları ise varlıkların yerini, sayısını, diğer dış

durumlarını bildiren sıfatlardır (Ergin, 1993:246). Sıfatlar, bir ismin önüne gelerek o ismi belirten ya da niteleyen kelimelerdir.

İncelenen eserdeki sıfatlara bakıldığında sıfatların büyük çoğunluğunun niteleme sıfat olduğu görülmektedir. Bu sıfatlar şu şekilde belirtilebilir:

4.5.1. Niteleme Sıfatları

Niteleme sıfatlarını nesnenin dış özelliklerini yansıtan niteleme sıfatları ve hareket özelliklerini yansıtan niteleme sıfatları olmak üzere ikiye ayırabiliriz. Niteleme sıfatlarının bir kısmı varlıkların varlık özelliklerini, bir kısmı da varlıkların hareket özelliklerini bildirir. Muharrem Ergin, niteleme sıfatlarıyla ilgili olarak “Bu sıfatların bir kısmı nesnenin nesne vasfını, bir kısmı nesnenin hareket vasfını ifade eder. Nesnenin nesne vasfını bildiren nitelendirme sıfatları tek başlarına kalıcı isimler olarak kullanılan isim asıllı kelimelerdir. Nesnenin hareket vasfını bildiren vasıflandırma sıfatları ise tek başlarına kalıcı nesne ismi olarak fazla kullanılmayan, umumiyetle geçici isimler olarak kullanılan partisipler, yani fiil şekilleridir.” demektedir (Ergin, 1993:247).

Eserde toplam 572 farklı niteleme sıfat kullanılmıştır: “kalın”, “büyük”, “ihtiyar”, “kırmızı”, “zavallı”, “esrarengiz”, “uzun”, “yegâne”, “yağlı”, “kara”, “siyah”, “mavi”, “genç”, “küçük”, “yeni”, “dolu”, “karanlık”, “doğru”, “yeşil”, “muhterem”, “namübarek”, “muhteşem”, “uğursuz”, “kızıl”, “temiz”, “lanetli”, “devasa” vb.

Aşağıdaki tabloda niteleme sıfatları ve toplam kelime sayısının bu sıfatlara oranları verilmiştir:

Tablo 12: Niteleme Sıfatları ve Toplam Kelime Sayısına Oranları

Nesnelerin Vasıflarını Gösteren Niteleme Sıfatları	1.295
Nesnelerin Hareket Özelliklerini Yansıtan Niteleme Sıfatları	1.202
Toplam Niteleme Sıfatı	2.497
Toplam Kelime Sayısı	47.809
Toplam Kelime Sayısının Sıfatlara Oranı	%10,45

Bu sıfatlar dışında sıfat-fiiller de cümle içerisinde isim ve sıfat görevinde kullanılmıştır. Eserde toplam 1.202 sıfat-fiil de sıfat görevinde kullanılmıştır. “olan, çalan, gelen”, “olduğu, bulunduğu, aldığı, ettiği”, “ağarmış” vb.

Sıfat-fiiller eserde yer alan cümleleri canlılık yönünden etkilemiş, esere canlı bir üslup niteliği kazandırmıştır. Betimlemeyi canlı tutan tasvirler olduğundan yazarın yaptığı tasvirlerle canlı tasvir özelliği kazandırmıştır. Eserde geçen sıfat unsuru sıfat-fiil olan gramatikal sıfatlardan bazıları aşağıda verilmiştir:

“bulunduğu (zamanlarda), “kol gezen (bekçi)”, “mülkü olan (Konstantiniye)”
“beklenmedik (durumlar)”, “ilerlemiş (yaş)”, “yürüyen (bekçi)”, “kalkan (evliyalar)”,
“terk eden (ölüler)”, “getiremeyen (bekçi)”, “koşan (aygırlar)”, “koşturan (bulutlar)”,
“süpürdüğü (yapraklar)”, “yonttuğu (kahkaha)”, “görmek isteyen (bekçi)”, “gizlediği (şey)”,
“yaydığı (ışık)”, “çakan (şimşek)”, “kahreden (gıcirtı)”, “etekleri açılan (tennureler)”,
“mukabele icra ettikleri (bina)”, “açık unutulmuş (kapı)”,
“beklenmeyecek (çeviklikle)”, “ayağı gevşeyen (bekçi)”, “yüreği oynayan (bekçi)”,
“çıkan (ruh)”, “yaşadığımız (dünya)”, “anlattığı (masal)”, “bembeyaz kesilen (Kıpti)”,
“nur saçan (hayalet)”, “gözleri yuvalarından uğrayan (hayalet)”,
“peydahlanan bu (hayalet)”, “uzanan dev (çınar)”, “denilen (fariza)”, “savaşan (gaziler)”,
“oynaşan (iman kıvılcımları)”, “kanaat getiren (bir davulzen) vb.

Bazı sıfatlar tekrar grupları ve pekiştirme şeklinde kullanılmıştır:

“kara kuru bir (Kıptivelet)”, “körkütük (kocaları)”, “özbeöz (oğulları)”, “yeni yeni (keşifler)”,
“renk renk (feraceler)”, “kelli fellı bir (adam)”, “eğri büğrü (bina)”,
“inişli çıkışlı (yol)”, “girintili çıkıntılı (yol)”, “yırtık pırtık (gömlek)”, “renk renk tenteli (dükkânlar)”,
“yaşlı başlı (adamlarsınız)”, “tulum tulum (tereyağı)”, “küfe küfe (sebze)”, “temiz pak (hâl)”,
“çifter çifter (kovalar)”, “kürek kürek (toprak)”, “cins cins canlı (mahlûkat)”,
“türlü türlü (canlı)”, “çeşit çeşit (kanatlı kuş)”, “türlü türlü (musiki aleti)”,
“yeşil yeşil (yosun)”, “belli belirsiz (kükürt kokusu)”, “kızıl kızıl (gözler)” vb.

Yukarıdaki sıfatlar dışında romanda kullanılan bazı sıfatlar şunlardır:

“yıldızlı gökyüzüne uzanan dev çınarın (yaprakları)”, “yüksek duvarlardaki kandillerin kızıl (alevleri)”, “çalınacak (eser)”, “bu takımın galeyana kapılan

(üyeleri)”, “yüzlerce caminin binlerce (müezzini)”, “köse inen üç (darbe)”, “yetmiş yaşında görünen bu (efendi)”, “koynundan çıkarttığı (kös tokmağı)”, “taş döşeli ve ortasındaki kanaldan pis su akan, daracık ara (sokakları”, “kanından olan bir (namussuz)”, “dirhemini yiyen (it)”, “kaçan revnak (kuşlar)”, “burnuna çektiği (su)”, “kalın duvarlardan geçebilen bu (hayâlet)”, “yaşadığı o daracık (ev)”, “açık mavi gözlü, narin ve soluk benizli (efendi)”, “dallı güllü koskaca (halı)”, “saçı sakalı birbirine karışmış bu (derviş)”, “bu loş (mekân)”, “buradaki yegâne (ışık kaynağı)”, “yarı şeffaf bir yağlı (kâğıt)”, “ağzı mantarla tıkalı şeffaf bir (şişe)”, “tatlı, yumuşak ve okşayıcı (ses) vb.

Romanda kullanılan bazı sıfatlar kelime grubu yapısındadır:

“yedi katlı (mehterânı)”, “gönlü zengin (biriydi)”, “allı yeşilli (destarlar)”, “ucu demirli (asası)”, “taş döşeli ıssız (sokaklar)”, “kasvet yüklü (karacoloslar)”, “demir pabuçlu bir (derviş)”, “irili ufaklı (ticaret gemileri), “yıldızlarla dolu (gök kubbe), “türlü türlü (mal)”, “atadan kalma (ahşap bir ev)”, “uzun saplı birer (süpürge)”, “asık suratlı vakur (gözleri)”, “uzun parmaklı (elleri)”, “içler acısı (durum)”, “balıkçıl tüylü (sorguçlar)”, “müşterisi bol bir (kahvehane)”, “ahu gözlü (Neva)” “o güzel sesli (Neva)”, “Asım isimli (çalgıcı)”, “tüyler ürpertici bir (sesle)”, “akşamdan kalma, kafası dumanlı (dülgerler)”, “ekşi suratlı (bakkal)”, “bir çift sürmeli (göz)”, “sivri külahlı bir (Arap seyis)”, “beli hançerli ve başları kalafatlı (yeniçeriler)”, “bir şişe dolusu (mürekkebi)”, “üç mumlu (şamdan)”, “dededen kalma (pirinç usturlabı)”, “ekşi suratlı bir (zat) vb.

Aşağıdaki tabloda eserde en çok kullanılan sıfatlar ve sıklık dereceleri verilmiştir:

Tablo 13: Sıfatlar ve Sıklık Dereceleri

No.	SIFATLAR	SIKLIK DERECELERİ
1	kalın	70
2	tam	47
3	büyük	41
4	aynı	39
5	ihiyar	37

6	ilk	36
7	kırmızı	34
8	diğer	31
9	sağ	30
10	sol	30
11	zavallı	29
12	son	29
13	esrarengiz	28
14	uzun	26
15	yegâne	24
16	yağlı	22
17	kara	21
18	siyah	20
19	mavi	19
20	genç	19
21	küçük	19
22	yeni	18
23	dolu	18
24	karanlık	15
25	doğru	15
26	yeşil	15
27	muhterem	15
28	eflatun	14
29	beyaz	14
30	koskoca	14
31	iyi	13

32	namübarek	13
33	muhteşem	12
34	açık	12
35	elindeki	12
36	uğursuz	12
37	temiz	11
38	geniş	11
39	kızıl	11
40	temiz	11
41	tiz	11
42	kalabalık	10
43	kapkara	10
44	farklı	9
45	garip	8
46	öfkeli	8
47	yüzündeki	8
48	boş	8
49	sivri	8
50	eski	8
51	daracık	8
52	kaba	8
53	yaşlı	7
54	ıssız	7
55	kuru	7
56	kuvvetli	7
57	kısa	7

58	ince	7
59	upuzun	7
60	derin	7
61	lanetli	7
62	sessiz	7
63	bembeyaz	6
64	devasa	6
65	fena	6
66	dar	6
67	ayrı	6
68	delikanlı	6
69	çalgılı	6
70	namuslu	6
71	mucizevi	6
72	şiddetli	6
73	ürpertici	6
74	zengin	5
75	nursuz	5
76	tuhaf	5
77	uzunca	5
78	delik	5
79	eğri büğrü	5
80	öz	5
81	çıplak	5
82	kasvetli	5
83	kararlı	5

84	kaynar	5
85	katı	5
86	kocaman	5
87	kötü	5
88	değerli	5
89	kızgın	5
90	mükemmel	5
91	lezzetli	5

4.6. Zarflar

Zarflar; fiilleri, fiilimsileri ve kendi türünden sözcükleri zaman, durum, miktar ve yer-yön bakımından belirten sözcüklerdir. Fiillerin gerçekleşmiş şeklini belirtirler. Üsluba doğrudan etki etmezler. Bu sebeple zarf-fiiller, hareket unsuru olarak ele alınmıştır. Üsluba etki eden zarfların dışında tutulmuştur.

Anar'ın eserinde 1.851 zarf kullanmıştır. Kullanmış olduğu zarflardan 261'i farklı zarftan oluşmaktadır. Eserde zarf olan kelimelerin toplam kelime sayısına oranı %2,9'dur.

İhsan Oktay Anar'ın eserinde kullandığı zarfları aşağıda verilen şekilde tasnif edebiliriz:

Tablo 14: Zarflar ve Kullanılma Sayıları

ZARFLAR	KULLANILMA SAYILARI
Hâl (Durum) Zarfları	499
Zaman Zarfları	320
Miktar (Azlık-Çokluk) Zarfları	289
Soru Zarfları	199
Yer-Yön Zarfları	73
Zarf-Fiiller	471
Toplam	1.851

4.6.1. Hâl (Durum) Zarfları:

Fiillerin gerçekleşmiş şeklini, durum ve tarzlarını ifade eden zarflardır. Hâl, durum anlamı taşıyan her isim durum zarfı olabileceği için durum zarflarının sayısı çoktur. Anar'ın eserinde tespit ettiğimiz durum zarflarının sayısı 499'dur. Eserde yer alan zarfların %17,1'ini oluşturmaktadır. Eserde tespit ettiğimiz bazı durum zarflarına örnekler verelim: “iyi, yine, elbette, asla, böylece, aynı, yavaş, büyük, genellikle, yeni, sık, mutlaka, sessizce, kapkara, esrarengiz, kara, küçük, yeşil, kapkara, uğursuz, kızıl, lanetli, mucizevi, ürpertici, mükemmel, vakur” vb.

Durum (hâl) zarflarına incelediğimiz romandan bazı örnekler:

“Ayrıca, sarı bir kedi de, *kuyruğu havada olmak üzere, dizleri üzerine oturup zikir çeken canların sırtlarına ağır ağır, teker teker sürtünüp yavaş yavaş dolaşmaktaydı.*” (s. 122)

“Atlastan cânfese, kutnîden sündüse, şitarîden meydanîyeye kadar her tür ipek kumaşın satıldığı kumaşçılar çarşısında, kocalarından alışveriş izni alabilen kadınlar, *gözlerine kadar yüzleri yaşmakla örtülü olduğu hâlde, üzerlerinde ipekten, taftadan yahut kadifeden renk renk ferâceler ve yanlarında çocuklarıyla, birer haremağasının nezâreti altında dükkân dükkân dolaşıyorlardı.*” (s. 66)

“Cüce Efendi *kürsüye yerleştikten sonra, ileri geri sallana sallana bir süre duâlar okudu.*” (s. 176)

“*İşte bu gece, yapman gereken her şeyi sana bir bir anlatacağım.*” (s. 198)

“*Üzerindeki keçe kolay açılmasın diye, bir de sımsıkı sicimle sarılmıştı.*” (s. 266)

4.6.2 Zaman Zarfları:

Zarf görevinde kullanılan zaman isimleri zaman zarfı olarak görev yapar. Anar'ın eserinde 320 adet zaman zarfı tespit ettik. Toplam zarfların %7'sini zaman zarfları oluşturmaktadır. Yazar gerçek zaman ve kozmik zaman ifade eden zaman zarflarını dönüşümlü olarak, olay örgüsüne göre kullanmıştır. Olayların yaşandığı, içinde bulunulan zamanı ve kişilerin geçmişi hatırlaması üzerine içinde bulunulan zamandan daha az kullanmıştır. Yazarın zaman ifade etmek için kullanmış olduğu zarflardan bazıları şunlardır:

“sonra, hemen, artık, önce, gece, şimdi, ardından, bazen, sabah, bir anda, nihayet, genellikle, derhâl, sonunda, akşam, daima, hâlâ, o zaman” vb.

İncelediğimiz eserden zaman zarflarına bazı örnekler:

“Hele hele *Abalifellâh Câmii'nin yıpranan kurşun tabakalarının tamir masraflarını, Hacı İskender'in sevâp olsun diye üstlendiğini işittiklerinde bayram ettiler.*” (s. 46)

“*Âdemoğulları mahşerde görüldüğü vakit cehennem, avını gören kuduz bir köpek gibi hırlayıp kükreyerek onlara âdeta saldırarak ve ehl-i mahşer dehşete düşecek!*” (s. 49-50)

“*İkindiden sonra kapıcı ağa nihâyet geldi.*” (s. 73)

“*İşte bu tüyler ürpertici vak'a, Dâvut'un ikiz kardeşi Eflâtun'un o esrârengiz ıslığı işitmeye başlamasından tam on yedi yıl sonra cereyan etmişti.*” (s. 76)

“*Ama sokağa çıktığı ender günlerden birinde, akşam ezanları okunduğu hâlde eve gelmemiştir.*” (s. 80)

“*Serçelerin, kırlangıçların civıldaşarak uçtuğu, güvercinlerin guruldayıp bülbüllerin çilediği güneşli, hârîka bir perşembe gününün öğle vakti, Eflâtun bir ses işitti*” (s. 82)

“*O sırada vardiyanın çaldığı silistreye uyularak, yirmisekiz çift küreğinin her biri beş forsa tarafından âhenkle çekilen, tepeden turnağa kadar silâhlı olduklarına bakılırsa cenge niyet etmiş leventlerle dolu bir kadirga, Saray Burnu'nu döndüğü esnâda, Padişah Efendimiz'i selâmlamak için baş topunu patlatır patlatmaz Eflâtun irkildi.*” (s. 109)

“*Çünkü Ülker'i kovalayan ve yedi yıldızdan ibâret Cebbâr batarken, ölçü ve dengeyi temsil eden Terazi takımyıldızı artık doğmuştu.*” (s. 120)

“*Mezarlık ziyâretinden sonra akşama doğru, şimdi adını unuttuğum bir derviş ile dergâha dönüyorduk.*” (s. 133)

“İşte bu vak’a, Eflâtun’un ikiz kardeşi Dâvut’un, o korkunç hayâletle yüz yüze gelmesinden, yaklaşık on sene önce olmuştu.” (s. 146)

“Yatsıdan tâ imsâk vaktine kadar gök kubbesine bakan kâhin, güneş doğduğunda bir zâyiçe hazırlamıştı bile.” (s. 165)

“Âsım’ın hayâletinin Dâvut’a dadanması ve Zâhir hakkında da “peygamberliğini ilan ettiği” söylentisinin çıkmasından aşağı yukarı otuz kûsûr sene kadar önce Galata şehri ahali, tedâvileri sonuç vermeyen Rafael’in tabâbet yeteneği hakkında ileri geri konuşmaya yeni yeni başlamıştı.” (s. 184)

“Âsım’ın hayâletinin Dâvut’a tebelleş olduğu ve Zâhir’in de peygamberliğini ilan ettiği söylentisinin yayılmaya başladığı sıralar, şiddetli ateşine rağmen artık evin içinde dolaşabilen Tağut, kendine bir yardımcı da bulmuştu.” (s. 189)

“Zâhir’e “peygamberliğini ilân ettiği” iftirâsının atılmasından çok önce, Tahtakale’deki Alaca Hamamın karşısına düşen Zincirli Han derler bir boğuntu yeri vardı.” (s. 190)

“Cüce Efendi’nin Sofuayyaş Mahallesi’ne yeni taşındığı ve Dâvut’un Nevâ’ya abayı yaktığı sıralarda, gecelerden bir gece, Bayram bağrında belli belirsiz bir sızıyla uyandı.” (s. 196)

“Meselâ namaz esnasında Fesühânallah sözünü üç kez tekrar etmek ne kadar vakit alıyorsa, edep yeri de işte bu süreden daha fazla görüldüğünde namaz bozulurdu.” (s. 199)

4.6.3 Soru zarfları:

Fiilleri ve sıfatları soru yoluyla tamamlayan zarflardır. “Ne, nasıl, niçin, ne diye, ne biçim, ne zaman, ne zamandan beri, ne zamana kadar ” sözcükleri kullanılan başlıca soru zarflarıdır. Anar’ın eserinde soru zarfları en az kullanılmış olan zarf çeşididir. Kullanım sıklığı 199’dur. En çok kullanılan soru zarfları: “neden, nasıl, niye, niçin”

4.6.4 Yer-Yön Zarfları

Fiillerin, fiilimsilerin yerini veya yönünü belirten zarflardır. Kelime olarak sınırlı olan bu zarflar “ileri, geri, öte, beri, aşağı, yukarı, sağ, sol, içeri, dışarı...” gibi sözcüklerle karşılanır. Eserde en çok “doğru, içeri, yukarı, dışarı” zarfları kullanılmıştır.

İncelediğimiz eserden yer-yön zarfına örnekler:

“Arnavut kaldırımını gibi taş döşeli ve ortasındaki kanaldan pis su akan, daracık ara sokakları tercih ederek *Sofuayyaş Mahallesi’ndeki evine doğru* yürümeye başladı.” (s. 18)

“Derken sokağın tâ içinden, buz gibi bir rüzgâr *ona doğru* esti.” (s. 40)

“Fakat kadın *içeri* girmedi.” (s. 46)

“Gemilerden boşaltılan pamuk balyaları, yağ tulumları ve boya fiçileriyle dolu iskeleye çıktıktan sonra *Mısır Çarşısı’na doğru* güneşin altında yürümeye başladı.” (s. 60)

“Yer onu sanki *kendine doğru* çekiyordu.” (s. 74)

“Tavuğu Zümrüdüankâ’nın adını sayıklayan dedesinin üstünü örten Dâvut merdivenlerden *yukarı* çıktı ve bir zamanlar babası Veysel Bey’in kaldığı odaya girip şamdandaki mumu yaktı.” (s. 75)

“Karanlık gece ve parlak yıldızlardan oluşan girdap, Eflâtun’u *Kutb’a doğru* çekiyordu.” (s. 120)

“Dolabın diğer kapağını açıp *dışarı* fırladı ve yine karşısında olan hayâletin içinden geçip kafesi parçalayarak kendini üst kattan sokağa attı.” (s. 155)

4.6.5. Miktar zarfları:

Fiillerin, fiilimsilerin, sıfatların ya da başka zarfların anlamlarını ölçü(miktar) yönünden tamamlayan zarflardır. Miktar zarfları cümlelerin “ölçü, sayı, azlık-çokluk, derecelendirme, karşılaştırma” anlamlarıyla etkilerler. “az, çok, az çok, biraz, daha kadar, gayet, pek, en, en fazla, aşağı yukarı” gibi sözcük ya da sözcük öbekleri başlıca miktar zarflarıdır.

Eserde en çok kullanılan miktar zarfları “*daha, en, çok, az, tek, biraz, pek, epeyce, epey*” vb.dir.

Görüldüğü gibi yazarın kullandığı zarflar çok çeşitli değildir. Zaman ve durum zarflarını diğer zarf türlerine göre daha sık kullanmıştır. Eserde miktar zarflarının kullanım sıklığı 289’dur. Aşağıda romanda geçen bazı miktar zarflı cümleler verilmiştir:

“Piliç epeyce et tutmuştu ama biraz daha yağlansa *daha* lezzetli olurdu elbette.” (s. 27)

“Rivâyete göre Kirkor’un bestelerine *en çok*, Padişah Efendimiz’in haremindeki hanımefendiler ve câriyeler rağbet ediyorlardı.” (s. 32)

“Balıkpazarı Kapısı’nı Arap Câmii yoluna bağlayan o esrârengiz sokak, ikisinin de yollarını *epey* kısaltırdı.” (s. 38)

“Yaşı altmışın üzerinde olan bu efendi, câmiinin hemen bitişiğindeki bir barakada yatar kalkar ve ezan-ı Muhammedî’yi dâima apdestli olarak okumak sûretiyle, Allahü Teâlâ Hazretleri’nin dâvetini Sofuayyaş Mahallesi sâkinlerine *günde beş kere* tebliğ ederdi.” (s. 44)

“*Misâfirin eliyle dokunamayacağı, dilini değdiremeyeceği kadar* sıcak olsun!” (s. 72)

“Ardından hayırsever bir hâfiz, Eflâtun’un kilitlendiği odada üç gün üç gece Kurân-ı Kerîm’i kırâat edip *defalarca* hatim indirdi.” (s. 82)

“Ortalık *iyice* kararmıştı.” (s. 152)

Zarf-fiilleri daha sık kullanan yazar, zarf-fiillerin bağlayıcı etkisinden faydalanmıştır.

Eserde en çok kullanılan zarflar, zarf-fiiller ve sıklık dereceleri tabloda verilmiştir:

Tablo 15: Zarflar ve Sıklık Dereceleri

No.	ZARFLAR	SIKLIK DERECELERİ
1	sonra	232
2	daha	132
3	en	91
4	işte	78
5	hemen	66
6	çok	63
7	yine	57
8	doğru	55
9	artık	54
10	az	53
11	belki	53
12	nasıl	49
13	önce	47
14	hiç	43
15	tek	37
16	biraz	34
17	gece	32
18	pek	30
19	şimdi	24
20	iyi	23
21	ardından	22
22	asla	20
23	bazen	19
24	içeri	19

25	tekrar	18
26	elbette	17
27	neden	17
28	bu yüzden	17
29	böylece	17
30	sabah	17
31	elbette	16
32	böyle	16
33	aynı	16
34	herhalde	16
35	bir anda	15
36	yukarı	14
37	geri	14
38	nihayet	14
39	yavaş	14
40	dışarı	13
41	büyük	13
42	şöyle	13
43	iyice	13
44	hâlâ	12
45	genellikle	10
46	derhal	10
47	öyle	10
48	epeyce	10
49	yeni	10
50	epey	9

51	sonunda	9
52	sık	9
53	aksam	9
54	mutlaka	8
55	niye	8
56	daima	8
57	defalarca	7
58	etmeden	7
59	aniden	7
60	ansızın	6
61	sessizce	6
62	ansızın	6
63	kapkara (görünüyor)	5

Romanda gerçekleşen olaylar “Sultan Ahmed-i Sâni Han Efendimiz’in devri saltanatından sonraki senelerden birinde, Şaban ayının on dördüncü gecesi” (s. 11) gibi muğlak bir süreçte gerçekleşmektedir. Sultan II. Ahmet’in saltanat döneminin 1691 ile 1695 yıllarını kapsadığını düşünecek olursak eserin zamanının 17. yüzyıl olduğu düşünülebilir. Ancak yukarıdaki ifadede bulunan belirsizlik iddiamızın kesin olmasını engellemektedir. Dolayısıyla Suskunlar’da net bir zamansal süreçten bahsetmek mümkün değildir (Koçakoğlu, 2008: 244).

Eser sık sık bir olay devam ederken geriye dönüşlerle örülmüştür. “Bundan on yıl önceydi, otuz yıl önceydi” gibi geçiş ifadeleriyle zamanı genişletir. Bu geri dönüşlerle mevcut olayın niye gerçekleştiğinin bir nevi sebeplerini izah eder. Mesela meçhul dervişin hikâyesi anlatıldıktan sonra niye böyle gergin ve öfkeli olduğu, ancak İbrahim Dede’nin sofrasında on yirmi yıl geriye giderek içini dökmesiyle mümkün olmuştur. Belki de zaman ve olayların monotonluğunu yazar bu şekilde kırmak istemiştir. Olaylar neden-sonuç ilişkisine göre verilmez, zaman ve mekân her

an değişebilir. Farklı grupların söylemlerine önem verilmesiyle farklı gerçekler, farklı görüşler bir araya gelir, çoğulluk önem kazanır (Karlıdağ, 2010: 49).

Eserini masalsı bir dille oluşturan Anar, bu yapıya uygun olarak “günlerden bir gün, bir zamanlar, fi tarihinde” gibi masalarda sıkça karşılaştığımız muğlak ve belirsiz zaman ifadeleri sıkça geçmektedir. Bu hâliyle eserde zamanın çok da bir kıymeti yoktur. Yazar asıl misyonu olaya yüklemiştir. Esasen olay ağırlıklı romanlarda zaman belirsiz ve hızlı akar.

Zarflar yazarın kelime kadrosunda her zaman önemli bir yere sahiptir. Bunların yapısına ve anlamlarına bakıldığında zarfların, yazarın üslubundaki yeri ve önemi daha açık olarak görülür. Zarfların çoğunluğunu oluşturan zaman zarflarının romanın anlatımında dikkat çekici bir yeri vardır. Örnek olarak: “fi tarihinde”, “gecelerden bir gece”, “günlerden bir gün”, “günün birinde”, “bir zamanlar”, “güneş doğduğunda”, “ilk yıldırım Ayasofya’nın avlusuna düştüğünde”, “gecenin birinci horozu öttüğünde”, “üçüncü horoz zamanına kadar” vb. gibi anlatıma belirsizlik katan ve eski anlatı geleneklerini andıran bu ifadeler, eserin ortaya çıkışındaki kaynakları da işaret etmektedir (Özbek, 2010: 241).

Yazar, romandaki konu ve zaman dilimini bütünlemek amacıyla o dönemlerin anlatı geleneklerinden de yararlanmışır. Konu, kişi ve mekânda olduğu gibi anlatımda da görülen bu yerellik, modern romanla Doğu anlatım tarzı arasında bir köprü kurmuştur. Yazar da “Ben Doğucu değilim Doğuluyum.” (Koçakoğlu, 2008, 30); “Eserlerimde hem Doğu hem de Batı dünyasının düşünürlerini görebilirsiniz.” demektedir. (Demirci, 2000: 57).

Zaman ve gerçekliğin düz bir çizgide ilerlemediği romanda bu ifadelerin üsluba önemli bir katkısı olmuştur. şu şekilde ifade edilen zaman unsurları da olaylar arasında gönderme yaparak romandaki bütünlüğü sağlamıştır:

“Muhteşem Neyzen Bâtin Hazretleri’nin (saadetleri dâim olsun) Konstantiniye’de bulunduğu zamanlarda, yani Sultan Ahmed-i Sâni Han Efendimiz’in devri saltanatından sonraki senelerden birinde (s. 11),

“Torunları Davut ile Efâtun’un dünyaya gelmesinden çok önce, yani Muhteşem Neyzen Bâtin Efendimiz’in mahdumu Zâhir’in Kostantiniye’ye geleceğinin Yedikule Kâhini’ne malum olmadığı senelerde” (s. 22),

“Dâvut’ün ikiz kardeşi Eflâtun’un o esrârengizisliği işitmeye başlamasından tam on yedi yıl sonra” (s. 76),

“Gel çağrısına itâat eden Eflâtun’un Galata Mevlevîhânesi’ne kadem basmasından epey zaman önce ” (s. 124),

“Âsım’ın hayâletinin Dâvut’a dadanması ve Zâhir hakkında da “peygamberliğini ilan ettiği” söylentisinin çıkmasından aşağı yukarı otuz kûsûr sene kadar önce” (s. 184),

“Âsım’ın hayâletinin Dâvut’a tebelleş olduğu ve Zâhir’in de peygamberliğini ilan ettiği söylentisinin yayılmaya başladığı sıralar” (s. 189),

“Zâhir’e peygamberliğini ilân ettiği iftirâsının atılmasından çok önce” (s. 190),

“Cüce Efendi’nin Sofuayyaş Mahallesi’ne yeni taşındığı ve Dâvut’un Nevâ’ya abayı yaktığı sıralarda, gecelerden bir gece” (s. 196),

“Kostantiniye’de, kutsal nefesi üfleyen Bâtın’ın oğlu Zâhir hakkında ahali, “Bak işte! En sonunda peygamberliğini de ilân etmiş! Olacağı buydu! Din elden gidiyor! “diye konuşup bağırmaya başladığı sıralarda” (s. 200),

“*Ben peygamberim! ‘diyen Zâhir’in Kostantiniye’de zuhûr ettiği sıralarda*” (s. 207)

Bu ifadeler romanda anlatma geleneğinin hâkim olduğunu gösterir. Ayrıca,

“... periler ve cadıların uyanık kaldıkları zamanda” (s. 150)

“... fânîlerin boğazlarını sapsarı ve sipsivri dişleriyle parçalayıp kanlarını kana kana içmeye can atan upirleri sezinlediğinde” (s. 41) gibi ifadeler de romanın fantastik kurgusuna katkıda bulunmuştur (Özbek, 2010:241).

Yazar, zarflardan üslubunu destekleyecek şekilde işlevsel olarak yararlanmıştır.

5. Fiiller

Fiiller iş, oluş, kılış bildiren sözcüklerdir. Eserde toplam 16.539 fiil kullanılmıştır.

Fiilimsiler dışında, İhsan Oktay Anar Suskunlar romanında toplam 14.454 fiil kullanmıştır. Kullandığı fiillerden 1.484'ü farklı fiillerdir. Her fiil ortalama 9,7 defa kullanılmıştır. Fiillerde tespit etmiş olduğumuz bu zenginlik olayların tekrar eden fiillerle değil farklı şekillerle anlatıldığını göstermektedir. Bu durum aynı zamanda isimlerde tespit ettiğimiz çeşitliliğin fiil evrenine de yansımış olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak, yazarın kuvvetli bir fiil hakimiyeti vardır.

Anar'ın eserinde cümleler genellikle uzundur. Cümlelerin uzun olması yüklem olarak kullanılan kelime türlerinin sayısının azalmasına yol açar. Bu uzun cümlelerde yargı ya ek-fiille yüklem olmuş isimlerle veya çekimli fiillerle ortaya konur. Anlatımın uzun cümlelerden oluşması dolayısıyla fiillerin oranı azalır. İncelediğimiz eserin bir roman olmasından kaynaklı tasvirlerle başvuran yazar, olay akışında da çoğu zaman uzun cümleler kurmuştur. Bunun yanı sıra kısa cümlelerin sayısı da oldukça fazladır. Cümlelerin kısa olması fiil sayısının artmasına sebep olur. Yüklem de fiil olarak çekimlendiğinde dolayısıyla kullanılmış fiil sayısı artmaktadır. İhsan Oktay Anar'ın eserine genel olarak bakıldığında fiillerin çok kullanıldığı görülür.

Anar'ın eserinde sıklıkla kullandığı fiiller ve bu fiillerin frekansları şu şekildedir:

Tablo 16: Fiiller ve Sıklık Dereceleri

FİİL KÖKÜ	ÇEKİMLİ FİİLLER	SIKLIK DERECELERİ
Et-	etti (42) ediyordu (22) etmişti (21) etmiş (12) ettim (6) etmekteydi (6) et (5) ederdi (5) ediyor (5) etmedi (4) ediyorlardı (4) ederim (3) edecek (3) edeyim (3) eder (3) ettiler (2) etmem (2) etmez (2) etmezdi (2) etsin (2) etmişsin (2) etmemişti (2) etmeliydi (2) ederlerdi (2) ediyorlar (2) ediyormuş (2) ediyoruz (2) edersem (2) etme (2) ederse (1)	229

	edeceğiz (1) edecekti (1) edecekler (1) ettiysen (1) ettiysem (1) ettin (1) etmişlerdi (1) ederler (1) etmiyorum (1) etmeyecek (1) etmelerdi (1) etmekteydiler (1) etmeyin (1) ederseniz (1) etmedim (1) etmiyordu (1) etmezlerdi (1) etmişler (1) edilmiş (6) edildi (4) edilirdi (4) edilmişti (3) edilecekti (2) edilecek (1) edilmişlerdi (1) edilmiyor (1) ediliyorsun (1) edilir (1) ediliyordu (1) edilecektir (1) edebilir (2) edebilmişler (1) edebiliyordu (1) edebilirdi (1) edebildiler (1) edemedi (3) edemiyoruz (1) edemiyordu (1) edemiyorum (1)	
Ol-	oldu (37) olsa (15) oluyordu (4) oluverdi (3) oluyor (3) oluvermişti (2) oldular (2) olsaydı (2) olundu (1) olun (1) olduğunu (1) oldum (1) oldularsa (1) olduk (1) oldun (1) oldunuz (1) ol (1) olduysa (1) olmuyordu (1) olurdu (17) olur (8) olursun (4) olursa (4) olursunuz (2) olurum (1) oluruz (1) olurlardı (1) olurdun (1) olurlar (1) olmuştu (18) olmuş (8) olmuşlardı (2) olmuştu (1) olabilirdi (10) olamazdı (8) olayım (3) olay (1) olamadılar (1) olabilir (1) ola (1) olamadım (1) olsun (23) olsunlar (2) olacak (12) olacaktı (4) olacaklar (1) olmaz (3) olmazdı (2) olmazsa (1)	222
Gel-	geldi (32) gel (18) gelmişti (15) geliyordu (15) geliyor (9) gelmiş (7) geldin (2) geldiler (2) geliyordur (2) geldim (2) gelsin (2) gelmiştir (1) gelmişlerdi (1) geliyorsa (1) geliverdi (1) geliyordu (1) gelmiyordu (1) gelmedi (2) gelmesin (1) gelmedik (1) gelmemiştii (1)	118
De-	dedi (52) de (4) dediniz (2) dedim (2) dediyse (1) demişti (6) demişler (1) demiş (1) demiyorsun (1) demiyordu (1) demiyor (1) diyelim (2) diyecek (1) diyeceksin (1) derler (4) derlerdi (1)	81

Başla-	başladı (49) başlamıştı (11) başladılar (6) başlamış (4) başlıyordu (2) başlıyor (2) başlamışlardı (2) başlar (1) başlardı (1)	78
Ver-	verdi (25) verdin (1) verdiler (1) verirdi (5) veriyordu (4) vermiş (3) vermişti (3) verir (2) vermiyordur (1) vermişlerdi (1) vermiştir (1) vermiyordu (1) veriyorum (1) verin (1) veririm (1) verirseniz (1) veriyor (1) ver (1) erebilirdi (2) vereyim (1) verebilirim (1) vere (1)	59
Bak-	baktı (10) bak (4) bakıyor (2) bakıyordu (2) bakıyorlardı (1) bakıyorsun (1) baktın (1) baktılar (1) bakmışsın (1) bakmıştı (1) baksın (1) bakmıyor (1) bakılırsa (26)	52
Al-	aldı(14) alıyordu (6) almıştı (4) almış (3) alırdı (2) alır (2) alıyorduk (1) alıyormuş (1) alıyorlardı (1) almıştım (1) aldım (1) almıyorlar (1) al (1) alırlardı (1)	39
Bağır-	bağırdı (26) bağırıyor (2) bağırıyorlardı (1) bağırıyordu (1) bağırısam (1) bağırıldılar (1) bağırmıştı (1) bağırır (1)	34
Sor-	sorar(22) sordum (2) sormuş (2) sorduysa (1) soracağım (1) soracak (1) soracaktım (1) sorabilir (1)	31
Git-	git (8) gitti (4) gitmiş (3) gitmişti (2) gitmiyordu (2) gittim (1) gitse (1) gidersen (2) gidersin (1) giderler (1) giderdi (1)	26
Bil-	biliyordu (4) bilir (3) biliyor (3) bilirim (2) biliyorsunuz (1) biliyorum (1) biliyorsun (1) bilirdi (1) bilirsin (1) bilirdiler (1) biliyorlardı (1) bilmiyordu (2) bilmiyorlar (1) bilmiyor (1) bilmem (1)	24
Yap-	yaptı (9) yaptın (1) yapsınlar (1) yapmıştı (1) yaparsın (3) yaparım (3) yaparlarsa (1) yaparlar (1) yapar (1) yapardı (1) yapabilirdi (1)	23

Bekle-	bekliyordu (5) bekledi (3) bekler (3) bekliyorlardı (2) bekledim (2) bekliyor (2) beklerdi (1) beklediler (1)	19
Geç-	geçti (13) geçtiler (2) geçseler (1) geçiyorduk (1) geçiyordu (1) geçiverdi (1)	19
At-	attı (11) atıyordu (1) atıyordum (1) atıyorlardı (1) atıyor (1) atın (1) atmıştı (1) atımlar (1) atmış (1)	19
Bul-	buldu (6) buluruz (3) bulmuştu (2) bulursa (1) bulurdu (1) bulsun (1) buldum (1) bul (1) bulur (1)	17
İste-	istedi (2) istiyorsun (2) istiyor (2) istiyordu (2) istedim (1) istiyorsunuz (1) istiyorum (1) istiyorsan (1) istiyorlardı (1) istediniz (1) istiyorlar (1) isteyeceğim (1)	16
Getir-	getirdi (5) getiriyordu (2) getirmişti (2) getirmişlerdi (2) getirsin (1) getiriyor (1) getirdim (1) getirir (1)	15
Eyle-	eyledi (6) eylesin (4) eyle (2) eyleyecek (1)	13
Kesil-	kesilmişti (4) kesilmişlerdi (3) kesiliverdi (2) kesilir (2) kesildi (1) kesilmiş (1)	13
Kalma-	kalmadı (5) kalmamış (3) kalmaz (1) kalmayacaktır (1) kalmamıştı (1) kalmadım (1) kalmayacaktı (1)	13
Kal-	kaldı (5) kalmıştı (3) kaldılar (2) kalsın (1) kalmış (1)	12
Anlat-	anlattı (5) anlatırlardı (2) anlatıyordu (1) anlatır (1) anlatmışlardır (1) anlatsın (1) anlatsa (1)	12
Kalk-	kalktı (5) kalkar (2) kalktılar (1) kalktıysa (1) kalkarlar (1) kalkamıyordum (1)	11
Tut-	tutmuştu (3) tuttu (2) tutmuş (2) tutmuyor (2) tuttular (1) tutsun (1)	11
Geçir-	geçirdi (4) geçirir (2) geçirsem (1) geçirirlerdi (1) geçiririm (1) geçirdiler (1) geçirdiniz (1)	11
İndir-	indirdi (6) indirebilirdi (2) indirmişti (1) indiriyorlardı (1) indirdiler (1)	11
Ye-	ye (2) yiyorlar (1) yeseydim (1) yiyordu (1) yedi (3) yediniz (1) yedim (1)	10
Asıl-	asılmış (5) asılmıştı (5)	10

Benze-	benziyordu (7) benzemiyordu (3)	10
Bastır-	bastırıyordu (2) bastırdı (2) bastıracağım (1) bastırsın (1) bastırabilirdi (1)	7
Geç-	geçmiş (5) geçmişti (2)	7
Haykır-	haykırdı (7)	7
Koş-	koşmuştu (3) koştu (3) koştular (1)	7
Otur-	oturur (2) oturmuş (2) oturdu (2) oturuyor (1)	7
Oku-	okudu (2) okuyun (1) okuyor (1) okusalar (1) okusa (1) okusunlar (1)	7
Affet-	affedin (4) affediyorum (1) affediniz (1)	6
Selamla-	selamladı (4) selamladılar (1) selamladılar (1)	6
Anla-	anladı(2) anlayamıyorum (1) anlayabiliyor (1) anladın(1) anladım (1)	6
Koyul-	koyuldu (3) koyulmuştur (1) koyuldular (1) koyulmuştu (1)	6
Bakın-	bakındı (5) bakın (1)	6
İn-	indi (5) indiler (1)	6
Karış-	karıştı (2) karışıyordu (1) karışıyor (1) karışmış (1) karışmıştı (1)	6
Doldur-	doldurmuştu (5) doldur (1)	6
Al-	alamadı (2) alamıyordu (1) alamazsın (1) alamamıştı (1) alabilir (1)	6
Atıl-	atıldı (4) atılmıştı (2)	6
Kal-	kalırsa (3) kalırız (1) kalırlardı (1) kalırdı (1)	6
İnan-	inan (2) inanıyorlardı (2) inanmıyorsan (1) inanmıyorum (1)	6
Yerleştir-	yerleştirdi (3) yerleştirmiş (2) yerleştirdiler (1)	6
Yat-	yatar (2) yatmış (2) yattım (1) yattı (1)	6
Bilin-	bilin (2) bilinmiyor (1) bilinirdi (1) bilinmez (1)	5
Kaç-	kaçmış (4) kaçtı (1)	5
Bit-	bitirdi (3) bitirebiliyor (1) bitirdiler (1)	5

Titre-	titriyor (4) titreyeceklerdi (1)	5
Taşın-	taşındı (2) taşınmıştı (2) taşınıyordu (1)	5
Bitme-	bitmiyordu (2) bitti (2) bitmişti (1)	5
Ulaş-	ulaştı (4) ulaşmıştı (1)	5
Konuş-	konuşuyorsunuz (1) konuşuyorsa (1) konuşuyorlardı (1) konuşmuştu (1) konuşmuş (1)	5
Vurul-	vuruluyordu (2) vurulur (1) vurulmuştur (1) vurulmuş (1)	5
Tanı-	tanıyın (2) tanıyabilir (1) tanıdık (1) tanıdı (1)	5
Seç-	seçti (3) seçtim (1) seçmişti (1)	5
Yaklaş-	yaklaştı (2) yaklaşıyordu (1) yaklaştı (1) yaklaştı (1) yaklaştı (1)	5
Yetme-	yetmiyormuş (5)	5
Dinle-	dinliyordu (1) dinleyin (1) dinleyemiyordu (1) dinleyemez (1) dinledi (1)	5
Bas-	bassa (2) basmıştı (2) bas (1)	5
Unut-	unutma (2) unutmam (2) unutmadı (1)	5
Gir-	gir (2) girmişti (1) girmiş (1) girmişlerdi (1)	5
Yutkun-	yutkundu (2) yutkunuyor (2) yutkunuyordu (1)	5
Toplan-	toplanmış (2) toplanmıştı (2) toplanırlar (1)	5
Kabart-	kabarttı (3) kabartsaydı (2)	5

Fiilleri zaman bakımından incelediğimizde daha çok görülen geçmiş zaman kipinin kullanılmış olduğunu görürüz. Devamında şimdiki zaman, öğrenilen geçmiş zaman ve az da olsa istek, şart ve emir kipi kullanılmıştır.

Romanda geçen görülen geçmiş zamanla çekimlenmiş fiillerin bulunduğu cümlelere örnekler:

“Ama yatırlarından kalkan mübârek evliyâlar, lahitlerini terk eden lânetli ölüler ve nâmübârek yaratıklar hakkındaki efsane ve söylentilerin hakikâtin ta kendisi olabileceğini aklına bile getiremeyen ihtiyar bekçi, cinlerin fısıltısını dinlemek yerine kalın keçe abasına daha bir sıkı *sarıldı*.” (s. 12)

“Kırmızı kaputunun eteklerini toplayıp kuşağına arkadan sokuşturduktan sonra, ihtiyar görünmesine rağmen çevik bir hareketle bahçe duvarına *tırmandı*.” (s. 18)

“Derken birinci horoz ve ardından da ikinci, nihâyet üçüncü horoz da *öttü*.” (s. 165)

“Bir dilim kavun ile rakısını içerken adam, softalara nedense, “Fıkıh ilim değildir. İnsanın bizzat aklını kullanması lâzım gelir, “diye *sataştı*. (s. 168)”

“Şeyh Abdülâlî’nin kârını kafadan değil de göğüsten gelen sesiyle terennüm eden Zâhir, bu kez bağdarını kimsenin bilmediği, soluk kesen, şevk verip dinleyenleri cezbeyle getiren, coşturucu bir başka kâr *okudu*.” (s. 173)

“İdris Dede ile Yusuf Dede bir an birbirlerine baktıktan sonra, oturdukları yeri öperek *doğruldular*.” (s. 213)

“Kethûdâ Efendi İbret’e, ‘Bu iki mübârek dervişe yardım et ve hâcetlerini gör! Yoksa karışmam, kafanı kırarım, ona göre!’ dedikten sonra dervişleri odasından yine hürmetle *uğurladı*.” (s. 220)

Kısık sesli biri, “Hüseyin Ağa! Hüseyin Ağa! O sahte peygamberi bize derhal ver, yoksa külâhları *değişiriz*! “diye *haykırdı*. (s. 221)

“Hayat nefesi uğruna insanların öldürüleceğini tahmin ettiğim için Eflâtun’u *sakladım*.” (s. 243)

“Tıpkı sessizliği dinleyen Eflâtun gibi, kâhin de *sustu*.” (s. 269)

Romanda geçen öğrenilen geçmiş zamanla çekimlenmiş fiillerin bulunduğu cümlelere örnekler:

“Daha önce hiç bu kadar nefis bir musikî *duymamışlar*.” (s. 39)

“Şu ya da bu şekilde, *Âsım’ın başına bir felâket gelmiş işte*.” (s. 40)

“Bu günün sonunda *bayılmışım*.” (s. 135)

“Makam tiz değil pes tarafına *genişletilmiş*.” (s. 155)

“Ayrıca, kanûnun üstâtlık gerektiren imkânlarından da *faydalanmış*.” (s. 156)

“O kadar ağırbaşlı ki, pes seslere, tâ yegâha kadar *inmiş*, sonra da düğâhta *karar etmiş*.” (s. 156)

“Bir bakıma, Hâfız Post’un musikîsinin ruhunda *tertib edilmiş*.” (s. 156)

“Seyre hüseyinîden *başlamış*.” (156)

“Çünkü bu eser, onbir parmak için *bestelenmiş*!” (s. 216)

Romandan şimdiki zamanla çekimlenmiş bazı fiillerin kullanıldığı cümlelere örnekler:

“Üçüncü hânedan sonra da teslim bütün hiddetiyle tekrar *işitiliyor*.” (s. 156)

“Eğer Âsım âşık idiyse, böyle bir şey yazacağımı *zannetmiyorum*.” (s. 156)

“Neden asıl „secde’ değil de, ondan pes ve daha aşağıda olan, kaba secdeyi *üflüyoruz*?” (s. 242)

“Sen dâhil birçok insanı meşk etmeye çağırdığım günü *hatırlıyor musun*? (s. 243)”

“Bâtın’ın bize Zâhir’den daha yakın olduğunu *hissediyorum*.” (s. 243)

“Sevgili Dâvut, ben bu masala galiba *inanıyorum*.” (s. 243)

Romanda geçen gelecek zamanla çekimlenmiş fiillerin bulunduğu cümlelere örnekler:

“Önümüzdeki günlerde benden daha çok *çekeceksiniz*.” (s. 135)

“Buradan sağ çıkarsanız eğer, bilin ki artık kalbiniz *nefret dolu olacak*. “ (s. 135)

“Bu sabah güneş doğmadan önce, seni kıvrandıran bu acıdan kurtulup *salâh bulacaksın*.” (s. 198)

“İşte bu gece, yapman gereken her şeyi sana bir bir *anlatacağım*.” (s. 198)

Romanda geniş zamanla çekimlenmiş fiillerin bulunduğu cümlelere örnekler:

“Doğrudur Efendimiz! Mahdumum Veysel bir kemeçe çaldı mı bir ölü bile *dayanamaz*, raksa *kalkar*! Onun nağmelerine Bâtın Efendimiz bile *dayanamaz*!” (s. 53)

“Daha ilk lokmayı tadarken et ağzında *dağılıverir*!” (s. 96)

“Çünkü bana merhametli Kârün *derler*.” (s. 108)

“Eğer oraya bir gidersen bugüne kadar yaşadığın namuslu hayatı *unutur*, *bambaşka biri olursun*.” (s. 108)

“Torbadan çıkardığı tuzu yaralarımın üzerine serpince, hissettiğim acıdan nasıl olup da aklımı kaçırmadığıma hâlâ *şaşarım*.” (s. 134)

İbrahim Dede’yi hayretler içinde dinleyen dervişin, bu olaydan sonra bıçağını kırdığı ve yeni memleketi olan Tebriz’e, karısı, kızı ve torununun yanına döndüğü *söylenir*. (s. 137)

Romanda geçen gereklilik kipiyle çekimlenmiş fiillerin bulunduğu cümlelere örnekler:

“Az önce Eminönü’nde *infâz edilmiş olmalıydı*.” (s. 99)

“Bu musikînin fâili mutlaka *bir âşık olmalı*.” (s. 212)

Romanda geçen emir kipiyle çekimlenmiş fiillerin bulunduğu cümlelere örnekler:

“Bu arada, olur ki ezkaza torunum Dâvut ocağa gelir, yemekten ona sakın *yedirme*.” (s. 72)

“Şimdi al şu kovaları da, sadece bana borcun olan elli yedi bin altı yüz üç şerefî altunu içlerine *doldur*.” (s. 114)

“Hiç kimseye, kötüdür *deme*.” (s. 123)

“*Gel*, soframıza *şeref ver*. *Yemeğimizin tuzu, gözümüzün nûru ol. Gel*, soframıza! *Gel!*” (s. 131)

“Allah nedir, din nedir, nasıl ibâdet edilir ve nasıl sevâp kazanılır bana bir söyle!”(s. 197)

“Lazar! Buraya *gel!*” (s. 213)

“Buraya gerçeği de *getir!*”(s. 213)

“Bunu sakın orada burada *söylemeyin!* “(s. 163)

“*Gidin* bu zındıkların dergâhlarına! Ve onları bir *seyredin.*” (s. 177)

“Yağlı kementi *çıkarın!*” (s. 235)

“Allah rızası için bu işe bir *el atın!*” (s. 103)

“Bunun böyle olacağından *emin olun*, çünkü benim işim bu.” (s. 135)

“Peygamberimiz’in mirâcını *hatırla.*” (156)

“Kendini ve sevdiklerini *kolla!..*” (s. 158)

“*Söyle* ki, bağrımdaki şu dağlar gibi zonklayan sancı *kesilsin!*” (s. 197)

“Ne olursa olsun, ben nasıl ki sizleri benim kardeşim ve sizin de babanız olan kişinin bana emânet ettiği yeğenlerim olarak görüyorsam, sizler de benim öz amcanız olduğumu *unutmayın!*” (s. 216)

“*Alın!* Bu kavunu *yiye!* O benim etimdir! Rakıyı da *için!* O benim kanımdır!” (s. 232)

Romanda geçen istek kipiyle çekimlenmiş fiillerin bulunduğu cümlelere örnekler:

“*Ayağınızın türâbı olayım!*” (s. 103)

“Neden mi? Sana *açıklayayım.*” (s. 241)

“İsterseniz verin kanûnu da size *göstereyim!*” (s. 249)

Romanda geçen şart kipiyle çekimlenmiş fiillerin bulunduğu cümlelere örnekler:

“Çünkü ben nasıl ki kardeşimi, yani senin babanı *öldürdüysen*, sen de kendi kardeşini öldürdün.” (s. 237)

“Bu mektubu *okuyorsan*, kardeşin Eflâton’un canı tehlikede demektir.” (s. 240)

Romanda hikâye ve şart birleşik zamanları kullanılmıştır. Birleşik zaman kullanımında ise şimdiki zamanın hikâyesi, geniş zamanın hikâyesi, öğrenilen geçmiş zamanın hikâyesi az da olsa kullanılmıştır. Gelecek zamanın hikâyesi ile gereklilik kipinin hikâyesi ise romanda en az bulunanlardır.

Sonuç olarak yazar eserinde olay akışını canlı ve hareketli tutmuş akışa göre duru ve canlı bir dil ve üslup kullanmıştır.

Anar, anlatımında rivayet üslubunu benimsemiştir. Rivayet üslubunu benimsemiş olması, anlatma tekniğinin yoğun bir biçimde kullanılmasına sebep olmuştur. Bu tekniğin ön planda olmasının sebeplerinden biri de yazarı eserde anlatıcı olarak aktif rol üstlenmiş olmasıdır. Bu da sanatçının postmodernist tavrının bir sonucudur. Yazar eser boyunca varlığını hissettirmiş, yazar kişiliğini etkin bir figür, adeta meddah hâline sokarak üst kurmacaya başvurmuştur.

Anar’ın eserinde yüklemi oluşturan çekimli fiillerin çokluğu esere hareketli bir anlatım tarzı kazandırmıştır.

Romanda geçen öğrenilen geçmiş zamanın hikâyesiyle çekimlenmiş fiillerin bulunduğu cümlelere örnekler:

“Çünkü ateşbâzların, alev püskürteyim derken, bir Nakşibendî şeyhinin mübârek sakalını, bir kâtibin ipek kaftanının eteğini, bir yeniçeri eskisinin palabıyıklarının ucunu yaktığını duyan Padişâh Efendimiz, böyle bir tedbirin alınmasını *fermân eylemişti*.” (s. 64-65)

“İşte bu tüyler ürpertici vak’a Dâvut’ûn ikiz kardeşi Eflâton’un o esrârengiz ıslığı iştimize başlamasından tam on yedi yıl sonra *cereyan etmişti*.” (s. 76)

“O zamanlar zindana atılmamış olan Veysel Bey’den, ama asıl dedesi Kalın Musa’dan amcasının ricâ minnetle koparabildiği izinle ve Şeyh İbrahim Dede Efendi’nin de ikrârıyla, dervişlerin ateşten gömleğini giymeye karar veren Eflâton üç

gün boyunca saka postunda dizleri üzerinde oturup uyumadan, uyuklamadan, yemeden, içmeden, konuşmadan ve hattâ kıvıldamadan *çile doldurmuştu.*” (s. 143)

“Seneler boyunca kulaklarından bir ıslık sesinin eksik olmadığını *söylemiştin.* (s. 145)”

Romanda geçen şimdiki zamanın hikâyesi ile çekimlenmiş bazı fiillerin bulunduğu cümlelere örnekler:

“Sedirin bir kıyısına ilişen Veysel Efendi, babasının kilitlemeyi unuttuğu dolaptan aldığı armudî kemeçeyi iki dizinin arasına yerleştirmiş, yürek paralayıcı bir nağmeyi, bir Hüzâm peşrevî kendine göre *çalışıyordu.*” (s. 20)

“Bu cümbüş sürerken bazıları *aşka geliyor* ve hâşâ, sanki câmide imişler gibi “Allah! “diye *bağırıyorlardı.*” (s. 33)

“Dalgaların etkisiyle salındıklarında gemilerin karinalarından kopup gelen gıcırtilar, bazen bir kukumav kuşunun çığlığı ya da kanat sesi, bazen de tâ uzaklardan bir köpeğin uluması, yürüdükleri تنها sokaklarda *yankılanıyordu.*” (s. 35)

“Bu kocakarı, cân-ı cânânı Nevânın annesi olduğundan mıdır, Dâvut hürmeten başını önüne eğip iki elini önünde birleştirmiş, bu tehditleri sessizce *dinliyordu.*” (s. 43)

“Kararlı ve hızlı adımlar atan ihtiyar önde giderken, ince yapılı ve narin oğlu da kamburunu çıkarmış, öksüre tıksıra ona *yetişmeye çalışıyordu.*” (s. 51)

“Mihrâbın önünde bir halka teşkil edecek şekilde sıralanmış otuz kadar Mevlevî, halka boyunca dönen upuzun bir dokuzyüzdoksanlık tespahi çekerlerken, hep birlikte ilk hecede sağa ve ikincide ise sola eğilerek, defalarca ve defalarca İsm-i Celâl’i, yani “Allah” adını *zikrediyorlardı.*” (s. 120)

“Mezarlık ziyâretinden sonra akşama doğru, şimdi adını unuttuğum bir derviş ile dergâha *dönüyorduk.*” (s. 133)

“Tek gözü gören ve vakûr tavırlarına bakılırsa hakikatin sırrına ermiş biri onlara *kılavuzluk ediyordu.*” (s. 174)

“Kostantiniye’de, kutsal nefesi üfleyen Bâtın’ın oğlu Zâhir hakkında ahali, “Bak işte! En sonunda peygamberliğini de ilân etmiş! Olacağı buydu! Din elden gidiyor! “diye konuşup bağırmaya başladığı sıralarda, bir öğle vakti, göz alıcı ve rengârenk giysileriyle bir kalabalık, daha doğrusu bir cenaze alayı, Cerrâhpaşa tarafından Edirnekapı Mezarlığı’na doğru ilerliyordu.” (s. 200-201)

Şimdiki zamanın hikâye çekiminde, şimdiki zaman eki “-yor” yerine “mAktA” eki de oldukça fazla kullanılmıştır. Bu ekin kullanıldığı cümlelere eserden örnekler:

“Şahitlerin dediği gibi gerçekten de mavi bir nûr saçan hayâlet, arkasında çömelmiş, ellerini dizlerine götürerek *usûl vurmaktaydı.*” (s. 14)

“Ne gariptir ki, sabahın köründe köşkün geniş bahçesinde ictima eylemiş o ağaların ve efendilerin nemrut çehreleri, alevler kımıldadıkça daha bir hissiz, daha bir amansız *görünmekteydi.*” (s. 15)

“Sadece, dışarıdaki yağmur sesi ve yeğenin aklını kaçırdığına kanaat getirdiği için Âyetü’l Kürsî’yi okuyan Hüseyin Efendi’nin fısıltıları *duyulmaktaydı.*” (s. 81)

“Sırtlarında güç belâ taşıdıkları ağır tomruklar olduğu hâlde, ayaklarından ikişer ikişer prangaya vurulmuş, idrâr ve necâset kokan, saçlı sakallı, paslı pasaklı, bitli pireli, salyalı sümüklü, bezgin ve yorgun Frenk esirler, zincirlerini taş zeminde şingırdata şingırdata, Kaptan Paşa emrindeki silâhlı muhafızların nezâreti altında, “Banyol” denilen Tersane Zindanı’na doğru *yürümektedirler.*” (s. 116)

“Ortadan bel verdiği için, her an çökmesi kuvvetle muhtemel çatısındaki kiremitleri yer yer yeşil yosun tutmuş bu ahşap evde bir zamanlar, dünyevî ve uhrevî meselelere senelerdir uğraştığı için saç ağarmış o kâhin *yaşamaktaydı.*” (s. 159)

“En öndeki kör eşeğin kuyruğuna, diğerleri de tek sıra hâlinde birbirlerinin omuzlarına tutunmuş kâhninin evine doğru *gelmekteydiler.*” (s. 162)

“Yedikule Kâhini ise elinde usturlap olduğu hâlde, taraçasında gökyüzünü *rasat etmekteydi.*” (s. 165)

Romanda geçen gelecek zamanın hikâyesi ile çekimlenmiş fiillerin bulunduğu cümlelere örnekler:

“Bâtın’ın oğlu Zâhir bu şehirde *zuhûr edecekti!*” (s. 166)

“Kadı gittikten sonra kâtip, mahkeme masrafı olan yedi akçeyi, ithâmları asılsız çıkan softalardan *tahsil edecekti.*” (s. 172)

“Dâvut, kendisine musallat olan hayâletle başetmeye çalıştığı ve Eflâtun’un Galata Mevlevîhânesi’nin mutfak-ı şerîfinde tahmîşçilik yaptığı sıralarda; Cüce Efendi, bir Perşembe gününün öğle namazını müteâkip Karacakalfa Câmii’nde, cümle âlem hikmetinden feyz alsın da hayır olsun diye *bir vaaz verecekti.*” (s. 175-176)

“Buna göre Şeyh Efendi, dergâhtaki hücrelerinde Âbidin Ağa’nın, bilinmeyen bir mâhûr saz semâîsini meraklılarıyla *meşk eyleyecekti.*” (s. 207)

“Ancak bunun gerçekten de anka kuşuna âit olduğunu asla aklına getiremeyecek olan Kalın Musa, ertesi günü yumurtayı sahanda pişirerek *yiyecekti.*” (s. 223)

“Bu sırada asesbaşının dört adamı gelmeseydi, kudurmuş kalabalığın öfkeli neferleri Zâhir Hazretleri’ni oracıkta *öldüreceklerdi.*” (s. 233)

“Çünkü bu bodrum, işitmemesi ve görülmemesi gereken bir duruma *sahne olacaktı.*” (s. 264)

“Ayrıca doksan bir yaşında ruhunu teslim edecek bu efendinin çıkımında bulunan dörtyüz altun, kemeçesiyle dâima Hüzâm eserler çalmaya devam eden o meyûs oğlu, yani doksansekiz yaşında âhirete intikâl edecek olan Veysel Bey’in artık müzminleşmiş karasevdasına *bir şifâ olmayacaktı.*” (s. 266)

Romanda geniş zamanın hikâyesi ile çekimlenmiş bazı fiillerin geçtiği cümlelere örnekler:

“Baba Cafer’in mescidini günde beş vakit doldurur, hırsızlık ilminde saç sakal ağartmış zehir gibi bir ihtiyarı kendilerine imam seçip arkasında *namaza dururlardı.*” (s. 58)

“Kostantiniye’nin fukarâ takımı, bu tefecilerin dükkânlarındaki yedi sekiz kilitli, dövme demirden kasalarında, dünyayı üç gün boyunca doyuracak miktarda altunun istifli olduğunu *söyler dururdu.*” (s. 64)

“İşte, kurban bayramlarında ahali, keserken belki bu usturayı kullanıyordu diye cellâdın dağıttığı eti asla *kabul etmezdi.*” (s. 99)

“Kâinâtın âhengini bozmaktan, yaratılan her şeye zarar ve zevâl vermekten çekinen bu efendilerin zikir çektikleri mekân o kadar ferâh ve dingindi ki, zincire vurulmuş en saldırgan deliler ve zincirlerinden boşanmış en amansız fırtınalar bile, böylesi bir yerde *huzur bulurdu.*” (s. 121)

“Babayiğit geçinen, ama yine de Musaf’ı bir öpüp alınlarına koyduktan sonra, muskalarına da güvenerek gece vakti tekinsiz eve yaklaştırmaya cesaret edenler, ertesi sabah heyecanla, bu uğursuz mekândan sık sık inleme ve kahkaha seslerinin geldiğini meyhânedeki yârenlerine *anlatırlardı.*” (s. 127)

Romanda “et- ” yardımcı fiili ile kurulan birleşik fiillerin geçtiği cümlelere örnekler:

“Çünkü bu çalgılı kahvehanede çalınan eserler, saz üstâtlarının mahâretini hakkıyla ölçmek için, o mevsimde güneşin bulunduğu burca göre *tayin edilirdi.*” (s.28)

“Kendilerini usûl makam bilgisine sahip “malûmatlı kerizci” addeden bu âdemoğulları, makamın icâp ettirdikleri sesleri tam hakkıyla değil, kâh azıcık pes, kâh birazcık tiz çalarak musikîlerine bir ruh verir, dinleyicileri *mest ederlerdi.*” (s.37)

“Bir vaazında musikîyle uğraşanların büyük bir günâh işlediklerini söyledikten sonra cehennemden şöyle *bahsetmişti.*” (s.49)

“Bu zavallılar, Kerbelâ hakkındaki, “Gökte melek, yerde her can ağladı” nakaratlı bir ilâhîyi bıkip usanmadan *tegannâ ediyorlardı.*” (s.65)

“Eller ıslatıldıktan sonra, baş ve işâret parmakları haricindeki diğer üçer parmakla baş, diğerlerini değdirmeden önden arkaya doğru *meshedilirdi.*” (s. 199)

“Ama füsûs ki üflendikçe gönüllerdeki menhûs ufûnetin üfûl olduğu, bu füyûz dolu, tabîi bir vûs ve vûs’at taşıyan nefesler, hangi Yusuf-ı kalbîden nasıl hâsıl olur diye sanki fusûl-ı Erbaa *teessüf ediyordu.*” (s.123-124)

“Ve Yaradan Dügâh makamında *terennüm etti.*” (s.138)

“Çünkü Nevâ’nın annesinin verdiği kâğıttaki saz semâîsini gece vakti her çaldığında, Âsım“ın o parlak mavi hayâleti odada hemen *zuhûr ediyordu.*” (s.149)

“Gerçi kâhinin söylediklerine dünya âlem inanmaktaydı ama belki kehânet onların kuvvetli inançları sayesinde *tahakkuk etmişti.*” (s.159)

“Ayrıca, Hoşnak ve Tahmures’in ardından padişâh olan Cemşid’i, Evlâd denilen yerde Buyurâseb’in hangi hile ile yendiği, Yedikule Kâhini’nin kitabında dördüncü fâsılada *izâh edilmekteydi.*” (s.161)

“Yedikule Kâhini ise elinde usturlap olduğu hâlde, taraçasında gökyüzünü *rasat etmekteydi.*” (s.165)

“Gel gör ki, cenazeyi takip eden Kıptîler, özellikle arka tarafta zurna ve miskal üfleyen, davul darbuka tepen ve sine kemanı çalan todilerin sazlarından yükselen nağmeye göre oralarını buralarını kıpırdatıyorlar ve hattâ *raks ediyorlardı.*” (s.201)

“Ara vermeden cesedin gözlerine, kulaklarına, kaşlarına, ağzına, burnuna *nazar ediyordu.*” (s.226)

“Tavan arası zifirî karanlıktı ama buna rağmen aydınlık olan ayna, âdeta başka bir zamana âit esrârengiz bir nûr *neşreliyordu.*” (s.266)

Romanda “ol-” yardımcı fiili ile kurulan birleşik fiillerin geçtiği cümlelere örnekler:

“Nitekim hadîs ilmiyle uğraşanlara göre, Peygamber Efendimiz, davulu ve boru şeklindeki çalgı âletlerini kırmakla *emrolunmuştu.*” (s.48)

“Galata’da, ikinci ezanını okuyan müezzinin çağrısına uyup Karaköy Kapısı yakınlarındaki Yeni Câmii’nin avlusunda toplanan müminler şadırvanda tuhaf bir olaya *tanık olmuşlardı.*” (s.60)

“Yüzünde bir tiksinti *peydâ olmuştu.*” (s.70)

“Bu hâliyle Eflâtun kendisini, âdeta cin misali görünmez bir mahlûk gibi hissetmişti ki, işte bu arada birinin sanki ona, kısacık bir süre için de olsa baktığını *sezinler gibi oldu.*” (s.86)

“Gel gör ki, kulaklarında o esrârengiz ıslığın tınladığı delikanlı *rencide olmadı.*” (s.106)

“Ancak haram süt emmiş ve elli yedi yıl hamallık yaptıktan sonra, işte şimdi gözünü para hırsı bürümüş bir namussuz, bir avuç altın aldıktan sonra *kaçacak gibi oldu.*” (s.112)

“Şarkı o derece tatlı ve ferâhlatıcıydı ki, istimâ edenler neşelenip keyiflendiler, gözleri parladı ve bir müddet için de olsa büyük bir saadete *nâil oldular.*” (s.173-174)

“Ama artık nasıl bir kaderse, Bursalı o güne kadar işlediği bütün kötülüklerden *pişman olmuştu.*” (s.188)

“Bu delikanlı geldikten az bir süre sonra, Şeyh Efendi enikonu *endişeli ve tedirgin olmuştu.*” (s.211)

“Belki Kostantiniye”de musikî konusunda usta olan yedi kişiden biri, o hayat nağmesini dinleyip *ölümsüz olacaktır.*” (s.243)

“Ruhu huzur içinde göklere yükseldi ve yıldızlar arasında *kayboldu.*” (s.268)

“Bu efendi, sessizliği sessizce dinleyerek, Galata Mevlevîhânesi’ndeki mutfak-ı şerîfindeki dibekte kahve dövme işini bırakmadı ve hiçbir zaman da *bir Mevlevî dedesi olmadı.*” (s.268)

Romanda “eyle-” yardımcı fiili ile kurulan birleşik fiillerin geçtiği cümlelere örnekler:

“Hattâ söylenenlere göre Padişâh Efendimiz, Gülâbî’yi ayağına getirtip ona hayâletin eşkâlini sordu ve aldığı bilgilere karşılık olarak bu âdemoğluna on filori bahşış *ihsan eyledi.*” (s.14)

“Ya Rabbi! Âlem-i ulvîye geçerken son kelâmımızı *tevhid eyle!*” (s.50)

“Çünkü ateşbâzların, alev püskürteyim derken, bir Nakşibendî şeyhinin mübârek sakalını, bir kâtibin ipek kaftanının eteğini, bir yeniçeri eskisinin palabıyıklarının ucunu yaktığını duyan Padişâh Efendimiz, böyle bir tedbirin alınmasını *fermân eylemişti.*” (s.64-65)

“Bundan dokuz sene önce üşenmeyip sure alayıyla hacca giderek Kâbe’yi yedi kere *tavaf eyledim* ve şeytan taşladım.” (s.87)

“Ve Yaradan Yegâh makamında *terennüm eyledi.*” (s.137)

“Ve Yaradan, yedinci günü mübârek kılıp *takdîs eyledi* ve dinlendi.” (s.139)

“Kâhin ellerini birbirine çalıp bir âh eyledi ve sabah namazını kıldıktan sonra, eşeğinin yuvasına sağ ve selamete vâsıl olmasını Allahü Teâlâ’dan *niyâz eyledi.*” (s.162)

“Buna göre Şeyh Efendi, dergâhtaki hücrelerinde Âbidin Ağa’nın, bilinmeyen bir mâhûr saz semâîsini meraklılarıyla *meşk eyleyecekti.*” (s.207)

“Kabil, fâsıla vermeksizin cesede *nazar eyliyor*, belki de az buçuk bir pişmanlıkla onu, hiç olmazsa hâfızasında yaşatmak istiyordu.” (s.226)

6. KELİME GRUPLARI

Yargı ifade etmeksizin bir kavramı, nesneyi, duygu ya da düşünceyi karşılamak üzere kullanılan, belirli kurallarla yan yana gelmiş, yapı ve anlam olarak bütünlük arz eden kelime topluluklarına kelime grubu ya da sözcük öbeği denir. Kelime grupları yargısız dil birlikleridir (Karahana, 1999: 17).

Cümlede kelime grubu, yapı ve anlam bakımından bütünlük arz eder. Cümle içerisinde tek kelime gibi vazife görürler.

Kelime grupları, aynı zamanda belirtme gruplarıdır. Bu bakımdan kelime gruplarında genellikle; belirten belirtilen, tamlayan tamlanan, bağlı olan bağlı olunan ve asıl yardımcı şeklinde iki öge vardır” (Birinci, 1997:144).

Eserde geçen kelime gruplarını isim tamlamaları, sıfat tamlamaları, ikilemeler ve deyimler olmak üzere dört başlık altında inceleyeceğiz.

6. 1. İsim Tamlamaları

Bir iyelik ilişkisi içinde bir araya gelen iki veya daha fazla isim unsurunun oluşturduğu tamlamalardır. İsim tamlamaları bir ismin anlamının iyelik sistemi içinde başka bir isimle tamamlanması esasına dayanır.

Bu çalışmada referans olarak kabul edilen Karahan, isim tamlamasını, “Bir isim unsurunun, iyelik sistemi içinde başka bir isim unsuruyla kurduğu kelime grubudur.” şeklinde tanımlamıştır ve isim tamlamalarını belirtili isim tamlaması, belirtisiz isim tamlaması olmak üzere iki grupta incelemiştir (Karahan, 1999: 1317) .

Bir nesnenin diğer bir nesneye ait olduğunu, bu nesnenin başka bir nesnenin parçası olduğunu bildirmek için kurulan isim tamlamaların tamlayan ve tamlanan olmak üzere iki öge bulunmaktadır. Birinci unsur ilgi eki taşıyan isim tamlaması, belirtili isim tamlamasıdır. Bu tamlamada birinci unsur, belirtme görevi yapar (Karahan, 1999: 14) .

Belirtili isim tamlamasının unsurları yer değiştirebilir. Unsurları arasına başka unsurlar da girebilir.

Birinci unsurunda ilgi eki bulunmayan isim tamlaması, belirtisiz isim tamlamasıdır. Bu tamlama belirtisiz, genel bir nesneyi, bir türü karşılar. Tamlamanın iki unsuru arasında dâimî bir ilişki mevcuttur. Bundan dolayı belirtisiz isim tamlamasında iki unsur arasına başka bir unsur giremez (Karahan, 1999: 14-15).

Zincirleme isim tamlaması diye başka bir grup daha kabul eden araştırmacılar (Eker, 2005: 465) ve iç içe tamlama, katışık tamlama ve yalancı tamlama adları ile başka tamlama türlerini de ekleyen araştırmacılar da vardır (Güneş, 1996: 344-346).

Anar’da kelime gruplarının sayısı oldukça fazladır. Onun kurmuş olduğu tamlamalarda da yer alan sözcük sayısı fazla değildir. İç içe geçmiş tamlama kullanımı yazarın çok tercih etmediği tamlama çeşididir. Sade ve yalın kelime grupları kullanan yazarın eserinde, öğeleri ve sözcükleri fazla olan cümle yapısına bağlı olarak isim tamlamalarının da sayısı fazladır. Kurulmuş tamlamalar da genellikle iki sözcükten oluşur.

Anar’ın eserinde isim tamlamalarının sayısı 1.613’tür. Tamlayanı düşmüş isim tamlamaları bu sayıya dahil değildir.

Bazı isim tamlamaları varlıklar ve kavramlar arasındaki nesnel iyelik münasebetini gösterir. İncelenen tamlamalar içinde en fazla varlık ve kavramlar arasında gerçek iyelik ilişkisini gösteren tamlamalar yer almaktadır. Bu şekilde kurulmuş isim tamlamalarından bazıları şu şekilde sıralanabilir:

“mahalle sakinleri”, “çocukların kanı”, “dudak şapırtıları”, “insan eti”, “gulyabanilerin homurtuları”, “colosların böğürtüleri”, “hakikatin ta kendisi”, “cinlerin fısıltısı”, “Ayasofya’nın avlusu”, “insanın ilikleri”, “adamcağızın kulakları”, “yaprakların hışırtısı”, “ifritin kahkahası”, “sedanın kaynağı”, “karanlığın kendisi”, “ışığın menzili”, “rüzgârın etkisi”, “Mevlevi külâhı”, “bekçinin titremesi”, “cami cemaati”, “bekçinin sözleri”, “ahalinin karnı”, “din âlimleri”, “gece yarısı”, “ahiret yolculuğu”, “kurt masalı”, “samatya meyhaneleri”, “yedikule zindanı”, “herkesin yüreği”, “kıyamet alameti”, “hayalet efsanesi”, “korku sonucu”, “şarkının hanesi”, “hayaletin cinsiyeti”, “köşkün bahçesi”, “sabah namazı”, “çınarın yaprakları”, “kandillerin alevleri”, “sabahın körü”, “takımın neferleri”, “saz semaisi”, “onun kanı”, “onun öfkesi”, “diz hizası”, “seneler boyu”, “demir parmağı”, “onun güzelliği”, “binanın kapısı”, “Acem ili”, “kadının aklı”, “suyun buğusu”, “çamaşırların arası”, “sedinin üstü”, “koyun eti”, “paşaların ve vezirlerin evi”, “senin babanı”, “kalabalığın üstü” vb.

Romanda geçen ve içinde isim tamlaması bulunan cümle örnekleri:

“Rivâyet odur ki, hayâletle karşılaştığında yüreği oynayan ihtiyar bekçinin sözlerine *Allah’ın bir tek kulu* inanmamıştı.” (s. 13)

“*Hızır Paşa’nın yedi katlı mehterânı*, Ayasofya’daki köşkün bahçesinde, Peygamber Efendimiz’in ümmetinden olanları sabah namazına kaldırmak için nevbet vuracaktı.” (s. 15)

“Hatta bu talihsiz *kadınlardan bazıları*, körkütük olan kocalarını taşıtmak için, sırtlarında küfe olan hamallar bile getirmişlerdi.” (s. 33)

“Bu *sâzendelerin gözde makamı* hicaz idi.” (s. 37)

“*Âsım’ın hayâleti* işte bu sokakta dolaşiyor!” (s. 40)

“Çünkü *Sultanahmet Câmii başmüezzini* bir ara, az bir zaman gecikmeyle, sabah ezanını okumak üzere minâreye çıkmakta iken, tâ Aksaray tarafından bir âvâz

işitmiş, kulak kabarttığında ise bunun Abalıfellâh Câmii'nden gelen mübârek ezan sesi olduğunu hayretle görmüştü.” (s. 44)

“*Abalıfellâh Câmii'nin imamı* epeyce genç biri yahut nasıl söylemeli, basbayağı bir delikanlıydı.” (s. 45)

“Ne var ki, korku yüreksiz bir insanın nefreti, nefret de cesur bir insanın korkusu olduğundan mıdır, *Sofuayyaş sâkinleri* önce, Kalın Musa, mahdumu Veysel Bey, torunu Dâvut ve semâî kahvehanesi işleten amcaları Muhayyer Hüseyin Efendi'yle selâmı sabahı kestiler.” (s. 50)

“*Kostantiniye'nin fukarâ takımı*, bu tefecilerin dükkânlarındaki yedi sekiz kilitli, dövme demirden kasalarında, dünyayı üç gün boyunca doyuracak miktarda altunun istifli olduğunu söyler dururdu.” (s. 64)

“*Dâvut'un bu esrârengiz kâğıtta, ebced işâretleriyle bir zîrgûle sazsemâisinin yazılmış olduğunu anlaması* fazla zaman almadı.” (s. 70)

“Ama zaten tamam olan bir semâînin *tamamlanmasının imkânsızlığı* Dâvut'u korkutmuştu.” (s. 75)

“Görünüşe göre, Galata'da bir günde kazanılan *paranın, Cenâb-ı Hakk'ın cümle kulunu tam yedi gün besleyeceği* söylentisi galiba doğrudu.” (s. 116)

“*Demircinin çırağı* bu işe de sevinmiş gibiydi.” (s. 117)

“Âsım'ın hayâletinin Dâvut'a dadanması ve Zâhir hakkında da “peygamberliğini ilan ettiği” söylentisinin çıkmasından aşağı yukarı otuz kûsûr sene kadar önce *Galata şehri ahalisi*, tedâvileri sonuç vermeyen Rafael'in tabâbet yeteneği hakkında ileri geri konuşmaya yeni yeni başlamıştı.” (s. 184)

“*Zincirli Han'ı mekân tutan bu çetedeki neferlerin sayısı*, cehennem meleklerinininki kadar, yani ondokuz idi.” (s. 191)

“Buna göre, belki de *bir çalgıcının katli* vâcipti.” (s. 200)

“*İdris Dede'nin hücresi* haddinden fazla sâdeydi.” (s. 211)

“Bu sırada asesbaşının dört adamı gelmeseydi, *kudurmuş kalabalığın öfkeli neferleri* Zâhir Hazretleri'ni oracıkta öldüreceklerdi.” (s. 233)

“O sırada buz gibi bir rüzgâr esmiş, *ağaçların yaprakları* hışırdamıştı.” (s. 236)

“Çünkü *devrin sadrazamı* sadece, hayatında hiç haram para yememekle iftihar eden ve o güne kadar hayatın nimetlerinden uzak yaşadığı için rüşvete henüz pek alışmamış bir zât-ı muhteremi subaşı olarak atamakla kalmamış, ayrıca bu namus ehli efendinin ricası üzerine, aseslerin başına ellibirinci ortadan başka bir yeniçeri zâbiti tayin etmişti.” (s. 238)

“Nitekim öğleye doğru, *subaşının adamları* kapıya dayandı.” (s. 238)

“*Vezirler, paşalar ve bazı kalem efendilerinin, kendilerini eğlendirmeleri için Esir Hanı’ndan on, oniki filoriye cüce satın almaları* doğaldı.” (s. 247)

Kullanılan isim tamlamalarına belirtililik ve belirtisizlik açısından baktığımızda şekil olarak belirtisiz olduğu hâlde anlam bakımından belirtili veya şekil olarak belirtili olduğu hâlde anlam bakımından belirtisiz tamlamalara da rastlanmaktadır. “Caminin cemaati” yerine “cami cemaati”, “gecenin yarısı” yerine “gece yarısı”, “kıyametin alameti” yerine “kıyamet alameti”, “insanın eti” yerine “insan eti”, “mahallenin sakinleri” yerine “mahalle sakinleri” gibi örneklerde bunu görebiliriz.

Bu tür isim tamlamaları aslî iyelik ilişkisine dayanır ancak değişmeceli ve sembolik manalar da ifade edebilir. Fakat yazarımızın varlık ve kavramlar arasındaki asli iyelik ilişkisini tasvir ve tespit maksadıyla gösteren isim tamlamaları pek fazla tercih etmemiştir. Bu özellikteki bazı isim tamlaması örnekleri şunlardır:

“bekçinin titremesi”, “cami cemaati”, “bekçinin sözleri”, “ahalinin karnı”, “din alimleri”, “gece yarısı”, “ahiret yolculuğu”, “kurt masalı”, “samatya meyhaneleri”, “yedikule zindanı”, “herkesin yüreği”, “kıyamet alameti”, “hayalet efsanesi”, “korku sonucu”, “şarkının hanesi”, “hayaletin cinsiyeti”, “köşkün bahçesi”, “sabah namazı”, “çınarın yaprakları”, “kandillerin alevleri”, “sabahın körü”, “takımın neferleri”, “saz semaisi”, “onun kanı”, “onun öfkesi”, “diz hizası”, “seneler boyu”, “demir parmağı”, “onun güzelliği”, “binanın kapısı”, “senin babanı” vb.

İhsan Oktay Anar, varlık ve kavramlar arasında nesnel ve mantiki iyelik ilişkisini öznel olarak ifade etmeyi pek tercih etmemektedir. Nesnel ve mantiki iyelik

ilişkinini, öznel olarak tespit etmekten çok, maksadını anlatmakta bir araç olarak kullanmıştır.

Bu özellikteki bazı isim tamlamalarına eserden örnekleri şunlardır:

“dudak şapırtıları”, “insan eti”, “gulyabanilerin homurtuları”, “colosların böğürtüleri”, “hakikatin ta kendisi”, “cinlerin fısıltısı”, “insanın iliklerine”, “adamcağızın kulakları”, “ifritin kahkahası”, “sedanın kaynağı”, “karanlığın kendisi”, “ışığın menzili”, “rüzgârın etkisi” vb.

Yazar bazı isim tamlamalarını somut kelimelerle kurmuştur. Somut kelimelerle kurulan isim tamlamalarına eserden bazı örnekler:

“paşaların ve vezirlerin evi”, “yaprakların hışırtısı”, “ahalinin karnı” “kandilin alevi”, “sedin üstü”, “koyun eti”, “suyun buğusu”, “köşkün bahçesi”, “çamaşırların arası”, “hayvanın kemikleri”, “aşçı dükkânının”, “vezir kavuğu”, “paşanın konağı”, “paşanın câriyesi”, “paşanın eli”, “rüzgârın uğultusu”, “yedikule zindanı” vb.

Bazı isim tamlamaları bir somut bir soyut veya bir soyut bir somut kelime ile kurulmuştur. Bu isim tamlamalarına eserden bazı örnekler:

“ricâcılar gürûhu”, “gulyabanilerin homurtuları”, “colosların böğürtüleri”, “hakikatin kendisi”, “cinlerin fısıltısı”, “ifritin kahkahası”, “din âlimleri”, “kıyamet alameti”, “hayaletin cinsiyeti”, “onun güzelliği”, “onun öfkesi”, “ahiret yolculuğu”, “korku sonucu”, “hayalet efsanesi”, “kadının aklı”, “can dostu”, “adamın gururu”, “adamcağızın derdi” vb.

Yazar en çok somut kelimelerden isim tamlaması kurmuştur. Bildiği ve anlatmak istediği her kavramı hakikat çerçevesinden çıkmadan anlatmıştır, yazar kelime oyunlarına fazla yer vermeden bütün kelimeleri gerçek anlamlarında kullanmış, sembolik ifade tarzına pek yer vermemiştir. İncelediğimiz isim tamlamalarına baktığımızda, gerçek anlamlarında kullanılmış kelimelerden yapılan isim tamlamalarının sayısının oldukça fazla olduğunu görürüz. Yazar kelime dünyasını oluştururken tamlamalardan özellikle isim tamlamalarından önemli ölçüde faydalanmıştır.

Eserde tamlamalar aynı zamanda yüklem görevinde kullanılmıştır. Tamlamaların yüklem olarak kullanıldığı bazı cümleler:

“İmsak vaktinden tâ akşam ezanına kadar şehrin âsâyişinden ve düzeninden sorumlu olan subaşının sesiydi bu.” (s. 64)

“Çünkü bu kadın, daha geçen gece görüp vurulduğu, o âhû gözlü, o güzel sesli Nevâ'nın annesiydi.” (s. 70)

“Ama dallarına konan sakaların ötüp bülbüllerin çilediği, servi, kavak ve çınar ağaçlarının gölgesindeki bu küçük kabristan asıl, o meşhûr Kekez Mustafa Efendi Hazretleri'nin mübârek türbelerinin bir devamıydı.” (s. 88)

“İşte bu sırada, üçü Rum, beşi Ermeni ve kırmızı serpûşlarına bakılırsa dördü Yahûdi tam oniki tüccâr da haberi alır almaz, ellerinde çiftler çiftler kovalarla koşar adım iskeleye gelmişlerdi ki, her biri insâf merhamet nedir bilmeyen bu zevât, elinde süpürge ve faraşla paralarını toplamaya çalışan Rum tüccârın alacaklılarıydı.” (s. 114)

“Çünkü seneler boyunca kulaklarından eksilmeyen o ses, aslında ney sesi idi!” (s. 124)

“Cins cins canlı mahlûkatın ve yürüyenlerin ve sürünenlerin ve denizdeki balıkların, göklerdeki kuşların ve her şeyin hâkimi ilan edip mübârek kıldığı İnsan'ın sesiydi bu.” (s. 138)

“Ben artık neyin ışığının, ayrıca onu işitmemiz için bize kulaklar ve dediklerini anlamamız için bir de gönüller veren Mevlânın aşığıyım.” (s. 142)

“Şeytanın seslenişi de çalgı âletlerinin sesiydi.” (s. 179)

“Kemânî Âmin ile miskalî Meymenet'in birâderleri olan tamburî Gülabî'nin cenazesiydi bu.” (s. 201)

“Böyle yapmasının sebebi, günün birinde emr-i hakk vâki olduğu vakit, iki karısı ve onbir çocuğunun, kendi hatırasına hüremetsizlik ederek onun şânına ve nâmına yaraşır bir mezar yaptırmaktansa, miras bırakacağı parayı çatır çatır yiyecekleri korkusuydu.” (s. 202)

İsim tamlamaları birçok cümlede +DA hâl ekini alarak yüklem olmuştur. Bu kullanıma eserden bazı örnekler:

“Veysel Bey ve çocuklar *son derece büyük bir sıkıntının tam ortasındaydı.*” (s. 25)

“Çalgılı kahvehanesi, *Beyazıt'taki Gediklikazan Hanı'nun hemen yanındaki o asırlık, o âbidevî çınar ağacının dibindeydi.*” (s. 28)

“Kadife bir mendile sardığı kemeçesi *koltuğunun altındaydı.*” (s. 51)

“Gecelik takkesi *adamın hâlâ kafasındaydı.*” (s. 52)

“Ancak nedense Hüseyin Efendi, müşterileriyle ilgilenmek yerine, *kelli fellî görünen bir adamın yanı başındaydı.*” (s. 67)

“İşte burası, *genişçe ve nispeten temiz tutulmuş kalabalık bir yolun köşesindeydi.*” (s. 85)

“Fakat tabiatı kavga ve savaş olan Merih, *bu yedi yıldızın tam altındaydı* ve sanki onları bir kavgaya teşvik ediyordu.” (s. 166)

“Körler kalabalık içinde kayboldukları sırada *Tavuk Pazarı fırınının önündeydiler.*” (s. 174)

“Erganûnlu Kilise *bu yol üzerinde, Ermeni Katolik Kilisesi'nin tam karşısındaydı.*” (s. 216)

“Çünkü yamak, kendi tâbiriyle, “*Yasak Tad*” *ın peşindeydi.*” (s. 228)

“Büyük Kule Kapısı'ndan çıktıktan az sonra artık, *Rafael'in uğursuz evinin önündeydi.*” (s. 244)

“Gece yarısı olduğu hâlde elinde üduyla, *Nevâ ile annesinin oturduğu evin tam karşısındaydı.*” (s. 267-268)

6. 2. Sıfat Tamlamaları

Karahan, sıfat tamlaması için, bir isim unsurunun, bir sıfat unsuruyla nitelendiği veya belirtildiği kelime grubudur ifadesini kullanır (Karahan, 1999: 18).

Sıfatlar bir yazarın üslubunu gösteren en önemli sözcüklerdendir. Sıfatlar, isimlerin bir niteliğini, bir özelliğini göstermek üzere bir adla tamlama oluşturur ve isme yüklenen gerçek veya mecaz anlamdaki vasıflar yeni bir grup oluşturarak farklı anlam dünyaları ile karşımıza çıkar. Bu da bize yazarın ruh dünyasının kapısını açar.

İhsan Oktay'ın incelenen eserinde kullanılan sıfat tamlaması sayısı 2.697'dir. Eserde geçen sıfat tamlamalarına bazı örnekler aşağıda verilmiştir:

“Ortasında fiskiyeli bir havuzun bulunduğu bu kısmın üç bir tarafında, *kırmızı kadife kaplı ve oymalı tahta parmaklıkla çevrili sedirler* vardı.” (s. 28)

“Ortaya gelen mastori, “Kemençede muhteşem Bağdasar! “diye bağırınca, *sırtına kara bir cüppe ve başına da yine kapkara bir kalpak giymiş, sıska ve gözlerinin sadece akı görünen kör bir ihtiyar* ayağa kalkıp elini önce göğsüne, ardından dudaklarına ve alınına götürerek müşterileri selâmladı.” (s. 32)

“Hayâletle bu güne kadar *tam onüç kişi* karşılaştı! “(s. 40)

“Sağda ve solda bazı bazı, *azâp içinde mezarlarından kalkan ölülerin kurumuş pençeleri gibi dolunaya uzanan çıplak ağaçlar* vardı.” (s. 41)

“*Bu güzel kadın, içe işleyen, büyüleyici sesiyle bir nağme terennüm ediyordu.*” (s. 42)

“Günün birinde *ferâceli, yüzleri yaşmaklı, yürüyüşlerine bakılırsa ikisi genç ve biri de yaşlıca üç kadın* işte bu evin kapısı önünde durdu.” (s. 46)

“Ayrıca, *ölü birer ahtapotu andıran elleri tâ dizlerine kadar sarkardı.*” (s. 46)

“Derken, *şebeği andıran, sekiz yaşlarında, kara kuru bir kopil* koşa koşa geldi.” (s. 59)

“*Bir firâvun mezarı kadar büyük Mahmut Paşa Hanı* sağ tarafındaydı.” (s. 65)

“*Birkaç yerden bel verip esnemiş eğri büğrü ve geniş çatılarındaki kiremitlerin yosun bağladığı bu evler, kirişlerle ve direklerle değil de, sanki göz boncuklarıyla inşâallah ve mâşallahlarla ayakta duruyordu.*” (s. 84)

“*Onca eyyâm görüp âdeta bir insan sarrafi kesilmiş bitirim görünüşlü kayıkçı* ise şarabından bir yudum içti.” (s. 86)

“İşte bu evlerden birinin kapısı açıldı ve dışarıya, *suratı kıpkırmızı, merhemle burulup uçları dik tutulması gereken gür bıyığı lif lif, tel tel dağılmış, başındaki kalafatın rengine bakılırsa küçük rütbeli olması gereken bir yeniçeri zâbiti* çıktı.” (s. 118)

“*Havvâ anamızın Kabil ve Hâbil’i emzirdiği süt kadar beyaz ve parlak Samanyolu, bir uçtan diğer uca kadar uzanıyordu.*” (s. 120)

“*Kâinâtın âhengini bozmaktan, yaratılan her şeye zarar ve zevâl vermekten çekinen bu efendilerin zikir çektikleri mekân o kadar ferâh ve dingindi ki, zincire vurulmuş en saldırgan deliler ve zincirlerinden boşanmış en amansız fırtınalar bile, böylesi bir yerde huzur bulurdu.*” (s. 121)

“*Ağızındaki birkaç dişi, tizzâp benzeri eczâlarla kırmızıya, maviye ve yeşile boyamış Rafael isimli bu esrârengiz adam, çevre sâkinlerinden bazılarına göre, vaktiyle usta bir hekim, bazılarına göre ise işinin ehli bir eczâcı ya da hekimdi.*” (s. 128)

“*Arkada ise ellerini birbirine çalıp ağlayan, hüngürdeyip bağırان, yırtınıp âh ü vâh eden, murassâ sorguçlu örfî kavuklarıyla birkaç paşadan, perişanî destâr sarılmış külâhlarıyla esnâflara; yatırtmalı üsküfleriyle bir kapı kulu gürûhundan, kırmızı sikkeleriyle Mevlevîlere; dalfesli, dalkülâhlı dilencilerden, saçlarını başlarını yırtıp dövünen kadınlara kadar, oradan buradan gelmiş bin bir türlü insan vardı.*” (s. 129)

“*Nitekim bir süre sonra kapı güm güm vurulduktan sonra açıldı ve eli sopalı, beli hançerli, çehrelerinde nûr kalmamış üç ases içeri girdi.*” (s. 169)

“*Tek gözü gören ve vakûr tavırlarına bakılırsa hakikatin sırrına ermiş biri onlara kılavuzluk ediyordu.*” (s. 174)

“*Burada, Frenklerin CLAVICYMBALUM dedikleri, yan yana dizilmiş ve bazıları beyaz ve diğerleri siyah olmak üzere, toplam seksen beş anahtarlı bir musikî âleti vardı.*” (s. 181)

“*Başörtülerini çenelerinden bağlamayan kadınlar, kına yakılmış saçlarının görünmesine pek aldırıyorlardı.*” (s. 201)

“Ahlâklı görünen insanların, hele hele bir Mevlevî şeyhinin aslında herkes gibi ahlâksızın teki olduğuna inanan ve şaraptan çok, bu inançla sarhoş olmaktan zevk alan bu cins kişiler, İbrahim Dede'nin meğerse en fazla bir meyhane çalgıcısı seviyesinde olduğunu düşünmeye başlamışlardı.” (s. 209)

Anar, gözlemci bakış açısı ve hayal dünyasını eserine fazlasıyla yansıtmaktadır. Dolayısıyla etrafını ve olayları anlatırken onların görünen özelliklerini de beraberinde vermiştir. İsimlerin görünen özelliklerini belirten sıfat tamlaması örnekleri çoktur. Bu tür tamlamaların bir kısmı şu şekilde sıralanabilir:

“yaşlı başlı (adamlar)”, “renk renk tenteli (dükkânlar)”, “yüksek duvarlardaki kandillerin kızıl (alevleri)”, “yarı şeffaf bir yağlı (kâğıt)”, “ağzı mantarla tıklı şeffaf bir (şişe)”, “tatlı, yumuşak ve okşayıcı (ses)”, “taş döşeli ve ortasındaki (kanal)”, “pis su akan (sokaklar)”, “daracık ara (sokaklar)”, “demir pabuçlu bir (derviş)”, “irili ufaklı ticaret (gemiler)”, “yıldızlarla dolu (gök kubbe)”, “türlü türlü (mal)”, “atadan kalma ahşap bir (ev)”, “uzun saplı birer (süpürge)”, “renk renk (feraceler)”, “haram (para)”, “havasız, karanlık ve daracık (yer)”, “yırtıcı, o cesur, o çevik dövüş (horozu)”, ufak tefek, halîm selîm, sessiz ve epeyce de ezik (biri)”, “kaknem ve gudûbet bir (kadın)”, “kutsal (nefes)”, “göz alıcı ve rengârenk (giysiler)”, “fiyakalı ve cafcıflı (insanlar)”, “rahmetli (Meymenet)”, “körkütük (âşık)”, “muhteşem bir (musikî)”, “acı (kahve)”, “süssüz şatafatsız (oda)”, “zinde ve esen, dimdik ve dipdinc bir (hâl)”, “mûcizemsi (olay)”, “muazzam (alet)”, “güzel (beste)”, “kılıcı bir (hademe)”, “kara taştan örölmüş, kapkara ve yüksek duvarlı bir (han)” vb.

İhsan Oktay Anar varlıkları tasvir ederken daha çok herkesçe bilinen sıfatları tercih etmiştir. Mecazi ve subjektif unsurlarla kurulan sıfatlara çok yer vermeyen yazar bu yönüyle çevre gözlemlemesinin doruk noktasında olduğunu göstermektedir.

Bazı tamlamalar sıfat-fiillerle kurulmuştur. Bu tür tamlamalar nesnenin hareket ve durum vasfını belirtirler. Bu gruptaki toplam tamlama sayısı 1202'dir. Sıfat-fiillerle kurulmuş sıfat tamlamalarına eserden örnekler:

“bulunduğu (zamanlar)”, “kol gezen (bekçi)”, “mülkü olan (Konstantiniye)”, “beklenmedik (durumlar)”, “ilerlemiş (yaş)”, “yürüyen (bekçi)”, “kalkan (evliyalı)”, “terk eden (ölüler)”, “getiremeyen (bekçi)”, “koşan (aygırlar)”, “koşturan (bulutlar)”, “süpürdüğü (yapraklar)”, “yonttuğu (kahkaha)”, “görmek isteyen (bekçi)”, “gizlediği

(şey)", "yaydığı (ışık)", "çakan (şimşek)", "kahreden (gıcırta)", "etekleri açılan (tennureler)", "mukabele icra ettikleri (bina)", "açık unutulmuş (kapı)", "beklenmeyecek (çeviklik)", "ayağı gevşeyen (bekçi)", "yüreği oynayan (bekçi)", "çıkan (ruh)", "yaşadığımız (dünya)", "anlattığı (masal)", "bembeyaz kesilen (Kıpti)", "nur saçan (hayalet)", "gözleri yuvalarından uğrayan (hayalet)", "peydahlanan bu (hayalet)", "uzanan dev (çınar)", "denilen (fariza)", "savaştan (gaziler)", "oynaştan (iman kıvılcımları)", "kanaat getiren (bir davulzen), "yıldızlı gökyüzüne uzanan dev çınarın yaprakları", "bu takımın galeyana kapılan (üyeleri)", "koynundan çıkarttığı kös (tokmağı)", "taş döşeli ve ortasındaki kanaldan pis su akan, daracık ara (sokaklar)", "kanından olan bir (namussuz)", "dirhemini yiyen (it)", "kaçan kuşların kanat (sesleri)", "burnuna çektiği (su)", "kalın duvarlardan geçebilen bu (hayâlet)", "yaşadığı o daracık (ev)" vb.

Sıfat-fiillerle kurulmuş sıfat tamlamalarının kullanıldığı cümlelere romandan bazı örnekler:

"Elinde muşamba fenerle, ilerlemiş yaşı dolayısıyla sokakta ağır aheste yürüyen bekçi, ucu demirli asasını iki adımda bir yere vurup tıngırdatarak mahalle sakinlerine varlığını belli ediyordu." (s. 11)

"Üfleyip tozunu aldıktan sonra kemençeyi mutfak dolabına kaldıran ve kilidini de tam üç defa döndüren adam, bu olayın ardından mahdumu Veysel'in ince hastalığa yakalanıp kan tükürmeye başladığını görünce, zavallının baba mesleğini asla devam ettiremeyeceğini de iyice anlamıştı." (s. 23)

"Tokadı patlattıktan sonra emniyetli bir mesafeye kadar koşup duran Âmin, Bağdasar'la Kirkor'a bağırdı." (s. 36)

"Dolunaydan süzülen mavi ışığın yıkadığı boş ve kasvetli sokağa giren Dâvut, her iki taraftaki evlerin kafesleri arkasından, asırlar önce ölmüş mahzun insanların bakışlarını üzerinde hisseder gibi oldu." (s. 41)

"Nitekim çok geçmeden, su dolu kırıbalarını nefes nefese taşıyan dört saka geldi ve taşıdıkları suyu, alt kattaki saka deliğinden içerideki küpe döktüler." (s. 46)

"Bu manzarayı gören Kalın Musa, fırsatı ganimet bilerek Paşa Hazretleri'ne, "Efendimiz! "diye bağırdı." (s. 54)

“Çok geçmeden, *çırağı ve ilâç çekmecesiyile gelen bir Yahudi hekim, kalabalığın salondan çıkartılmasını istedi.*” (s. 55)

“Galata’da, *ikinci ezanını okuyan müezzinin çağrısına uyup Karaköy Kapısı yakınlarındaki Yeni Câmii’nin avlusunda toplanan müminler şadırvanda tuhaf bir olaya tanık olmuşlardı.*” (s. 60)

“*Fiyatı ikibin filoriye yükselineye kadar ambarında istifleyeceği otuz fiçı Karabaş balını, ikişer metelik karşılığında otuz hamala taşıtan bu vurguncu tüccâr da, çökük omuzlarına ve sırtındaki kambura bakılırsa, çoğu meslektaş gibi, sanki günâh yükü altında ezilmişti.*” (s. 63)

“*Gelgel Çıkmazi’nin köşesindeki Tiryaki İlyas Dede Hazretleri’nin türbesini geride bırakan Eflâtun, Tekir Kasap’ı da geçince Bodrum Câmii’nin yukarısındaki, tâ fetih öncesi devirlerde Rûm sultanlarınca yaptırılmış, ama şimdi su başından kaçan berdüş ve âvârelerin barınak bildikleri, incir, köknar ve servi ağaçlarının gölgesindeki saray vîrânesine vardı.*” (s. 85)

“Eflâtun’un kaşından akan kan kesilmeye yüz tuttuğunda, “*Heeeyt! Açılın bre! Padişah Efendimiz’in ulağı geliyor! “diye bağıra bağıra, altındaki yağız atı Edirne Kapısı’na doğru dörtnala koşturan, kuşağında çifte piştov ile bir kulaklı yatağan ve boynundaki gümüş mahfazada ise, Allah bilir hangi voyvodanın kellesinin vurulup saraya gönderilmesinin buyrulduğu bir fermân-ı hûmâyûn taşıyan bir süvari rüzgâr gibi geçti.*” (s. 91)

“Ne var ki, *dilencinin bu gösterişsiz hâlinden cesaret alıp ona doğru seğırtten Eflâtun, bu şahsın ne kadar nâmlı bir dilenci olduğunun, Dîvan Yolu’ndaki cümle esnâfça senelerdir bilindiğinden habersizdi.*” (s. 92)

“*Hamamın karşısındaki Köprülü Camii ve medresesinin taş duvarı yanında sıralanmış ve hemen her istidâya usûlünce, “Devletlû, İnâyetlû Merhametlû, Efendim, Sultanum Hazretleri sağ olsun! Arzuhal-i kullarıdır ki...” diye başlayan istidalar yazan ihtiyar arzuhalcilere işleri düştüğü için oraya gelen ferâceli ve yaşmaklı kadınlar ise, bu yarı çıplak edepsizleri görür görmez, “Üstüme iyilik sağlık! “diyerek başlarını çevirmekteydiler.*” (s. 94)

“Çağrının geldiğini sezdiği tarafa, yani yokuşun sonuna doğru yürüyen Eflâtun, denize açılacak gemilerin mürettebâtı için peksimet imâl eden fırınların bulunduğu yere ulaşmıştı ki, Arap Camii Yolu’nun sağından gelen bir kafiye yol vermek için durdu.” (s. 116)

“Voyvoda yolunu diklemesine kesip tâ Küçük Kule Kapısı’na kadar giden o upuzun taş merdiveni tırmanmaya başlayan Eflâtun, çağrının bu yol üzerinde bir yerden geldiğinden emin gibiydi.” (s. 117)

“O zamanlar zindana atılmamış olan Veysel Bey’den, ama asıl dedesi Kalın Musa’dan amcasının ricâ minnetle koparabildiği izinle ve Şeyh İbrahim Dede Efendi’nin de ikrârıyla, dervişlerin ateşten gömleğini giymeye karar veren Eflâtun üç gün boyunca saka postunda dizleri üzerinde oturup uyumadan, uyuklamadan, yemeden, içmeden, konuşmadan ve hattâ kimıldamadan çile doldürmüştü.” (s. 143)

“Yerinden kalkan Zâhir hücrenin kapısında onları bekledi.” (s. 213)

“İşte bu esrârengiz evin demir kapısının otuz kırk adım uzağında duran Zâhir, gözlerini kapıya dikip sağa sola bile bakmadan beklemeye başladı.” (s. 213)

“Hattâ bir yandan Zâhir’in bir mecnûn olabileceğini düşünen ve diğer taraftan da beklemekten usanıp illallah eden Yusuf Dede, bezdiği yüzünden okunan ve bekleyip beklememek konusunda kararsız İdris Dede’ye şöyle bir baktı.” (s. 213)

“Fakat damadı tarafından eli öpülüp kendisinden af dilendiği günden sonra felâh bulan aşçıbaşı, paşadan bahşiş koparan yamağını herhâlde kıskanmış olmalı ki, pilavın tarifini istedi.” (s. 227-228)

“Karaköy’den dosdoğru o sokağa gidip burada fenerini söndürüp bir yere sinerek Nevâ’nın evinden bir an olsun gözlerini ayırmayan cüce, penceredeki kafesinin ardından bir an olsun cânânının hiç olmazsa gölgesini görebilme umuduyla yanıp tutuşmaktaydı.” (s. 253)

“Güneşten korunmak için bir saçak altına giren cüce, orada bir saat kadar bekledi.” (s. 257)

Sıfat tamlamalarına yapısal açıdan bakıldığında incelenen romanda farklı yapılarda sıfatların kullanıldığı tespit edilmiştir. *Basit yapılı* (güzel beste, zinde hâl,

kızıl alevler, şeffaf kâğıt, yumuşak ses, pis su, uzun sap, kutsal nefes, muhteşem musiki vb.), *türemiş yapı* (yaşlı adamlar, yırtıcı horoz, fiyakalı insanlar, cafcıflı insanlar, süssüz oda, kıllica bir hademe vb), *birleşik yapı* (taş döşeli sokak, kara taştan duvar, babadan kalma konak vb.) olmak üzere her yapıda sıfat kullanılmıştır. Özellikle sıfat-fiillerle kurulmuş sıfat tamlamalarında sıfat unsuru kelime gruplarından oluşan sıfat sayısı fazladır. (Yarasının sarılmasını istemeyen Zâhir, yüzünden iyilik akan biri, yokuşun yukarisından gelen ayak seslerini vb.)

İsim ve sıfat tamlamaları üzerine yapmış olduğumuz incelemelerden hareketle diyebiliriz ki, İhsan Oktay Anar nesne, varlık veya kavramları anlatırken daha çok onları niteleyerek göstermeyi tercih etmiş bu yüzden sıfat tamlamalarını sık kullanmıştır. Aynı zamanda nesnelere aidiyet ilgisine bağlı kalarak daha çok belirtili ve belirtisiz isim tamlamalarına yer vermiştir. Öznel ve değişmeceli kurgular sıfat tamlamalarında sık kullanılmamıştır. Yazar daha çok nesnel iyelik münasebetiyle kurulan tamlamaları tercih etmiştir. Sıfat tamlamalarındaki tasvirlerde olduğu gibi isim tamlamalarında da aynı tercihi kullanmıştır. İsim tamlamalarında teşhis ve teşbih unsurlarını çok fazla kullanmamakla beraber gözlem gücünü ön plana çıkaran kelime gruplarına yer vermiştir.

Anar'ın kullanmış olduğu kelime kadrosuna ve kullanım şekillerine baktığımızda, isim ve sıfat tamlamalarında görüldüğü üzere, özellikle kullanım sıklığı fazla olan kelimelerin, onun fikir ve ruh dünyasını gösteren, kendilerine yüklenen yeni anlamlarda işlenmiş olduğunu, yazarın mecaz kazandırma yöntemlerine çok sık başvurmadığını anlaşılır bir kelime dünyasına sahip olduğunu, mecazlarla işlenmiş şifreli bir dil kullanmadığını görürüz. Anar'ın kullanmış olduğu kelimeler yerli yerinde ve arkaik anlamları da dâhil olmak üzere birçok anlamıyla birlikte kullanılmıştır. Her kelime onun nasıl bir dil işçisi olduğunu, dilin onun elinde yeniden canlandığını ve yeni bir ruh kazandığını gösterir. Usta yazar kelimelerle okuruna yeni pencereler açmış, yeni tablolar sunmuştur. Bilinçli veya bilinçsiz kullanmış olduğu dilin bu elemanları Anar ile birlikte yeniden canlanmıştır.

Bazı sıfat tamlamaları yargı şeklindedir. Sıfat tamlaması yüklem niteliğinde kullanılırsa yargı bildiren sıfat tamlaması olur. Aşağıda bu tür tamlamalara eserden örnekler sunulmuştur:

“Daha doğrusu *piliç olmaya yüz tutmuş bir civcivdi bu.*” (s. 26)

“Bu da *Kostantiniye*’de, bir saz heyetine verilen en yüksek ikinci ücretti.” (s. 34)

“*Meşe ağacından oyulma, bir hayli eski, ama yine de evlâdiyelik, devasa bir kaşıktı bu!*” (s. 73)

“Bu elbette *büyük bir hataydı.*” (s. 118)

“Bununla birlikte, altun yıldızla çerçeveselendiklerine bakılırsa, bu canların en çok değer verdikleri yazı, *misâfir edilip gönlü yapılan bir gezginci dervişin siyâkatle karaladığı, bir “Allah râzı olsun” ifadesiydi.*” (s. 121)

“Ne var ki en önemli eşyası, *kemerine sıkıştırdığı pırl pırl ekmek bıçağıydı.*” (s. 125)

“Çünkü adam artık yaşıyordu ve onu yaşatan da *bu nefes idi.*” (s. 139)

“Hücreesindeki en pahalı şey *saatlerin yanı sıra dakikaları da kadranında gösteren, Frenk yapımı bir sarkaçlı saatti.*” (s. 141)

“İşte bu şeyhin günahlarından biri de, *yüzü gözü kanlar içinde ve derbeder bir hâlde dergâha gelen o delikanlıdaki musikî yeteneğini anlaması sonucu, Allahü Teâlâ’dan niyâz ve talep ettiği şeydi.*” (s. 142)

“Bunlardan biri, *insanın göğüs hizâsına kadar gelen bir üçayak üstüne raptedilmiş bir kutuydu.*” (s. 150)

“*Ağızı mantarla tıklı şeffâf bir cam şişeydi bu.*” (s. 151)

“Bunlar *ebcedle yazılmış şarkılar, peşrevler, semâîler, kârlar, besteler, âyinler ve oyun havalarından ibâret bir külliyâtti.*” (s. 157)

“Ama kâhinin asıl ekmek kapısı, *Kostantiniye’nin dört bir yanından kalkarak tâ kapısına kadar gelip eşiğine yüz süren bazı müşterilere, kendilerinin tam dokuz kuşak sonrasına kadar zürriyetlerini hesaplayıp yazdığı şecereledi.*” (s. 160)

“Bu ağır bir suçtu.” (s. 169)

“Ancak kanarya, *Çapraz Bayram’in sevdiği yegâne kuş değildi.*” (s. 193)

“Altı demir şeridin ufki olarak çakıldığı, kalın meşe kerestelerden yapılmış gömme kilitli bir kapıydı bu.” (s. 206)

“Değme neyzenin üstesinden gelemeyeceği güzellikte bir taksîmdi bu”. (s. 241)

Sıfat tamlamaları daha çok kişilerle yerlerin, mekânların betimlenmesinde kullanılmıştır. Kişilerin betimlendiği sıfat tamlamalarına romandan örnekler:

“İşte bu bebeklerden biri, o gün mahdumuna ikinci tokadı atmaya hazırlanan Kalın Musa'nın bileğini kavrayan Dâvut'tur.” (s. 24)

“Câmiinin müezzini, namazında niyâzında, epeyce sofı bir âhiret adamıydı.” (s. 44)

“Çünkü Hacı İskender asık suratlı, vakûr, gözlerinde imân ışıltılarının oynaştığı bir din âlimiydi.” (s. 47)

“Bununla beraber, mahkûmlara sorulacak olursa her biri bizzat, hile hurda bilmez, helâl süt emmiş, cennetmekân kişilerdi.” (s. 58)

“Gülsuyu ve kereste fiyatları âniden iniverdiği için sermayeyi kediye yükleyen eski bir tüccârdı bu dilenci.” (s. 65)

“Hamamcı gerçekten de ince eleyip sık dokuyan biriydi.” (s. 68)

“Evet! Dâvut cesur ve atak bir çocuktü.” (s. 79)

“Üstelik hacı hâlimle Peygamber Efendimiz'i rüyamda tam iki kez görmüş mübârek bir adamım.” (s. 87)

“Dizginlerinden tutup önü sıra yürüyen, sivri külâhlı bir Arap seyisin güttüğü, alnı beyaz akıtmalı hârika bir yağız ata binmiş, kasılıp şişindiğine bakılırsa burnu tâ Kaf Dağı'nda, zâdegân sınıfından bir delikanlıydı bu.” (s. 89)

“Hakk'ın rahmetine kavuşan zât, Galata Mevlevîhânesi'nin pek muhterem şeyhi, cennetmekân Nuvârif Bursevî idi.” (s. 126)

“Gülümsemesine rağmen, acısından gözleri hâlâ yaşlı, elli yaşlarında bir Mevlevî dedesiydi bu.” (s. 131)

“Allah’a şükürler olsun ki sahibim iyi huylu, insanîyetli bir ihtiyardı.” (s. 135)

“Zemin katında kapısı kilitli bir dükkân bulunan, kırmızı aşı boyalı bir evdi burası.” (s. 20)

“Burası misâfirlerin kabul edildiği bir ev kadar koskocaman, yüksek tavanını tam dokuz ahşap sütunun taşıdığı azametli bir mekândı.” (s. 52)

“Bu kapkaranlık zindan gerçekten de epey kasvetli bir yerdi.” (s. 57)

“Bu yol ise, sefer ilân eden Padişah Efendimiz ve hizmetkârlarından, başlarında yatırtmalı börkleri ve sırtlarında kırmızı çuhadan kaputlarıyla yeniçeri zâbitlerinden, vezirlerden ve paşalardan ibâret Alay-ı Hümâyûn’un, yeni ülkeler fethetmek amacıyla geçit resmi yapıp yola çıktığı Divân Yolu idi.” (s. 85)

“İşte o Galata denilen şehir, âdetâ âhiret gibi bir yerdir.” (s. 108)

“Gerçekten de burası bambaşka bir yerdi.” (s. 110)

“Galiba burası pek tekin bir yer değildi.” (s. 118)

“Artık nedendir bilinmez, bir Mevlevî dervişini binlerce fersah uzaktan kendine doğru cezbeden bu tekinsiz ev, kesme karataştan yapılmış, pencereleri sımsıkı kapalı, iki katlı ve epeyce havaleli bir binaydı.” (s. 127)

“O zamanlar mevlevîhânenin mutfağı, üstü tonozla örtülü kâgir bir binaydı.” (s. 130)

“Konağın yanındaki küçük bina ise, Galata Mevlevîyeti’ndeki, Yahûdîler hâriç sağ ya da ölü olan her gayrimüslimin isminin, ana ve babalarının künyelerinin, ikamet ettikleri yerin ve sicilinin bulunduğu, Galata Voyvodası Benedetto Efendi’nin mekânıydı.” (s. 217)

6.3 İKİLEMELER

Türkçenin en tipik özelliklerinden birisi de ikilemelerin çok kullanılmasıdır. Bir kavramı daha etkili bir biçimde anlatmak, pekiştirmek için onun iki sözcükle dile getirilmesi biçiminde görülen bu eğilim başka dillerde, Türkçeyle karşılaştırılmayacak derecede azdır.

Türkçeye olağanüstü bir anlatım gücü ve zenginliği kazandıran, ana dilimizin biçim, sözdizimi, sözcükbilim ve anlambilim bakımından önemli bir özelliğini oluşturan öğeler, ikilemelerdir. Hint-Avrupa dillerinde Türkçeye göre çok az kullanılan, ancak, Korecede ve bir ölçüde Japoncada sık görülen ikilemeler, tarih boyunca, Türkçenin her evresinde, her lehçesinde yaygın olarak kullanılmış, bu eğilim bugüne kadar gelmiştir (Aksan, 2006b: 81).

Korkmaz ise ikilemeyi “Aralarında belli bir ses düzeni bulunan, biçim ve anlamca birbiriyle ilişkili olan, aynı, yakın ya da zıt anlamlı iki veya daha çok kelimenin bir tek kelime gibi anlam göstermek üzere yan yana gelmesi ile oluşturulan kelime grubu: birer birer, delik deşik, köşe bucak, yalvarıp yakarmak vb.” (Korkmaz 2003: 123-124) olarak tanımlamıştır.

Vecihe Hatiboğlu, *Türk Dilinde İkileme* (1981) adlı eserinin ön sözünde ikilemeyi, anlatım gücünü artırmak, anlamı pekiştirmek, kavramı zenginleştirmek amacıyla, aynı sözcüğün tekrar edilmesi veya anlamları birbirine yakın yahut karşıt olan ya da sesleri birbirini andıran iki sözcüğün yan yana kullanılmasıdır” şeklinde tanımlar.

Doğan Aksan, ikilemelerin Türkçenin sözcükbilim ve anlam bilim açısından önemli bir anlatım özelliğini olduğunu belirterek, Türkçenin tarihsel dönemlerine gidildiğinde ikilemelerin baştan beri yaygın olduğunu ifade etmiştir. Çalışmaların çoğunda ikilemeleri ele almış, Türk dilinin çeşitli evrelerinde, lehçelerinde ve ağızlarında görülen ikilemelerden örnekler vermiştir (Aksan 2006a: 60-64; Aksan 2006b: 81-91).

Necmi Akyalçın ise, 400 dolayında kitap, çeşitli dergiler ve 14 farklı gazeteyi tarayarak kaynaklarda geçen ikilemeleri tanıklı cümlelerle fişlemiş ve “*Türkçe İkilemeler Sözlüğü*” adlı eseri ortaya koymuştur (Akyalçın 2007: 8). Bu çalışma, bu alanda ‘ilk olma’ özelliğini taşıdığı için önemlidir.

Sonuç olarak, ikilemelerden hareketle Türkçenin hareketli ve ahenkli bir niteliğe sahip olduğu görülebilir.

Tabloda eserde kullanılan bazı ikilemeler verilmiştir:

Tablo 17: İkilemeler

No.	İKİLEMELER
1	abur cubur
2	açar açmaz
4	adım adım
5	ağdalı helveli
6	ağır ağır
7	ağlaya bağıra
8	ahlaya puhlaya
9	ak pak
10	aka aka
11	akıl sır
12	akıllı uslu
13	alacak bulacak
14	alır almaz
16	âlim ulema
17	allah allah
18	allı morlu
19	aman aman
20	apar topar
21	ara sıra
22	aralanır aralanmaz
23	art arda
24	aşağı yukarı
25	ata ata
26	avaz avaz
27	avuç avuç

28	ayrı ayrı
29	az buçuk
30	az çok
31	bağıra bağıra
32	bağrışa çağrışa
33	baka baka
33	bakar bakmaz
35	bakına bakına
36	bardak bardak
37	basa basa
38	baştan başa
39	batar batmaz
40	bazı bazı
41	bekleye bekleye
42	belli belirsiz
43	bezgin yorgun
44	bir bir
45	bir iki
46	birer birer
47	bitli pireli
48	bol bol
49	boncuk boncuk
50	boydan boya
51	bucak bucak
52	buram buram
53	burcu burcu

54	cahil cühela
55	canlı cansız
56	cilt cilt
57	cins cins
58	çalğı çağanak
59	çarpa çarpa
60	çarpuk çurpuk
61	çatır çatır
62	çeke çeke
63	çekişe çekişe
64	çekiştire çekiştire
65	çer çöp
66	çeşit çeşit
67	çığılık çığılığa
68	çıkır çıkmaz
69	çın çın
70	çingır çingır
71	çingirdaya tıngirdaya
72	çırpa çırpa
73	çırpına didine
74	çifter çifter
75	çil çil
76	çoluk çocuk
77	çuval çuval
78	dallı güllü
79	deli divane

80	deli divane
81	delik deşik
82	dem be dem
83	dema dem
84	der demez
86	derme çatma
87	didik didik
88	dik dik
89	dirhem dirhem
90	dişli tırnaklı
91	dobra dobra
92	dost düşman
93	doya doya
94	döndüre döndüre
95	dört beş
96	duyar duymaz
97	düşer düşmez
98	ede ede
99	eğri büğrü
100	eksiğiyle fazlasıyla
101	elvan elvan
102	eme eme
103	er geç
104	eş dost
105	ezelden ebedden
106	feryat figan

107	fettan fındırdak
108	fettan fındırdek
109	fıldır fıldır
110	fısır fısır
111	fingir fingir
112	gam kasvet
113	geçer geçmez
114	gel gör
115	gelip giden
116	gelir gelmez
117	getir götür
118	gıcırdata gıcırdata
119	gırç gırç
120	girintili çıkıntılı
121	göre göre
122	görünür görünmez
123	görür görmez
124	göz göze
125	güçlü kuvvetli
126	güm güm
127	gümbür gümbür
128	güzel çirkin
129	hadsiz hesapsız
130	halim selim
131	havlaya bağıra
132	haylaz haşarı

133	heceleye heceleye
134	hele hele
135	hemen hemen
136	hırlayıp havlayarak
137	hızlı hızlı
138	horlaya horlaya
139	hüngür hüngür
140	ışıl ışıl
141	için için
142	içli dışlı
143	iki üç
144	ikide bir
145	ikişer ikişer
146	ileri geri
147	ilim irfan
148	indire indire
149	inim inim
150	inişli çıkışlı
151	iri yarı
152	irili ufaklı
153	istemeye istemeye
154	ite kapa
155	kâh kâh
156	kata kata
157	kana kana
158	kara karu

160	kasım kasım
161	kat kat
162	kelli felli
163	kemire kemire
164	kıkır kıkır
165	kılık kıyafet
166	kıllı bıyıklı
167	kırış kırış
168	kırıta kikirdeye
169	kıs kıs
170	kızıl kızıl
171	kolay kolay
172	konu komşu
173	korka korka
174	koruyan kolluyan
175	koşa koşa
176	koştura koştura
177	koşup koşup
178	kudurup köpüren
179	kuyruklu kuyuksuz
180	küfe küfe
181	küp küp
182	kürek kürek
183	lıkır lıkır
184	lif lif
185	lime lime

186	mağrur mağrur
187	mahzun mahzun
188	miskin miskin
189	nefes nefese
190	okutulup üfletilen
191	olsa olsa
192	oluk oluk
193	olur mu olur
194	olur olmaz
195	olursa olsun
196	on on beş
197	oraya buraya
198	oturur oturmaz
199	ödenir ödenmez
200	ölüp ölüp
201	öpüp öpüp
202	palas pandıras
203	parça parça
204	paslı sakallı
205	paşa paşa
206	perili hayaletli
207	pırıl pırıl
208	pıt pıt
209	renk renk
210	rezil kepaze
211	saç sakal

212	saça saça
213	saçlı sakallı
214	sadece ve sadece
215	sağ selamet
216	sağ sol
217	sağa sola
218	sağına soluna
219	sahana sahana
220	sakalsız bıyıksız
221	sakır sakır
222	saklana saklana
223	salyalı sümüklü
224	sarsıla sarsıla
225	satır satır
226	savura savura
227	saya saya
228	sekiz on
229	senetsiz sepetsiz
230	serilip serpilmiş
231	sessiz sedasız
232	seyrede seyrede
233	sıçrata sıçrata
234	sık sık
235	sıkı fıkı
236	sıra sıra
237	sızım sızım

238	silip süpürmek
239	sille tokat
240	siyah beyaz
241	sokak sokak
242	sokar sokmaz
243	soluk soluğa
244	sus pus
245	süssüz şatafatsız
246	şapırdata şapırdata
247	şaplata şaplata
248	şarıl şarıl
249	şıkırdatıla şıkırdatıla
250	şingırdata şingirtada
251	şıpır şıpır
252	şunun şurası
253	tak tak
254	taka tuka
255	takım taklavat
256	takır takır
257	takır tukur
258	tas tas
259	tek tek
260	teke tek
261	teker teker
262	tekme tokat
263	tekrar tekrar

264	tel tel
265	telli pullu
266	ters ters
267	tıka basa
268	tıklım tıklım
269	tiftik tiftik
270	tiril tiril
271	top top
272	topallaya topallaya
273	tulum tulum
274	tuta tuta
275	türlü türlü
276	ufak tefek
277	uğul uğul
278	ulu orta
279	utana sıkıla
280	uzun uzun
281	üç beş
282	üstüne üstüne
283	vura vura
284	yalvar yakar
285	yalvarıp yakarınca
286	yamuk yampiri
287	yan yana
288	yanıp tutuşup
289	yapa yapa

290	yara bere
291	yaşlı başlı
292	yavaş yavaş
293	yedi sekiz
294	yeni yeni
295	yer yer
296	yeşil yeşil
297	yırtık pırtık
298	yiye yiye
299	yüz yüze
300	zaman zaman
301	zangır zangır
302	zarar zeval
303	zonk zonk
304	zor bela

Romanda toplam 304 farklı ikileme kullanılmıştır. Roman üzerinde yapılan incelemede ikilemelerin çeşitli biçimlerine rastlanmıştır. Romanda yer alan ikilemeleri şöyle sınıflandırabiliriz:

- Aynı sözcüğün tekrarlanmasıyla kurulanlar: *“parça parça, yeni yeni, yavaş yavaş, türlü türlü”* vb.
- Eş-yakın anlamlıların bir araya gelmesiyle: *“ilim irfan, haylaz haşarı, güçlü kuvvetli, gam kasvet”* vb.
- Karşıt anlamlıların bir araya getirilmesiyle: *“ileri geri, içli dışlı, güzel çirkin, irili ufaklı, inişli çıkışlı”* vb.
- Kurucularından biri anlamını kaybetmiş ikilemelerle: *“yamuk yampiri, ufak tefek”* vb.
- Kurucuları yansıma olan ikilemeler: *“şarıl şarıl, şangır şangır, zangır zangır, uğul uğul, takır tukur, takır takır”* vb.

- Aynı sözcükten kurulan çıkmalı ikilemeler: “*elden ele, boydan boya, baştan başa*” vb.
- Aynı sözcükten kurulan yönelmeli ikilemeler: “*yüz yüze, soluk soluğa, sağına soluna, nefes nefese*” vb.

İkilemelerin roman içinde kullanıldığı cümlelerden örnekler:

“Gözleri yuvalarından uğrayan zavallı Gülâbî tabanları yağlayıp tozu dumana katarak kaçmış, *nefes nefese* obasına vardığında şahit olduğu bu tüyler ürpertici olayı hısmına akrabasına anlatmıştı.” (s.14)

“Tıpkı siyahımtırak bir pus gibi *orada burada* kümelenmiş, sanki kötücül ruhları gizlemek ve beslemek için saçaklara, kapı önlerine, kuytu köşelere, boş ve tekinsiz arsalara çökmüştü.” (s.41)

“*Konu komşu* ona artık “Veysel Bey” diyorlardı.” (s.23)

“Bu rezil yüzünden *cümle âlem* bizle ilişkisini kesti.” (s.70)

“Eflâtun *sağına soluna* bir göz attı.” (s.83)

“Sırtlarında *güç belâ* taşıdıkları ağır tomruklar olduğu hâlde, ayaklarından *ikişer ikişer* prangaya vurulmuş, idrâr ve necâset kokan, *saçlı sakallı, paslı pasaklı*, bitli pireli, salyalı sümüklü, bezgin ve yorgun Frenk esirler, zincirlerini taş zeminde *şingirdata şingirdata*, Kaptan Paşa emrindeki silâhlı muhafızların nezâreti altında, “Banyol” denilen Tersane Zindanı“na doğru yürümekteydiler.” (s.116)

“Ayrıca sarı bir kedi de, kuyruğu havada olmak üzere, dizleri üzerine oturup zikir çeken canların sırtlarına *ağır ağır, teker teker* sürtünüp *yavaş yavaş* dolaşmaktaydı.” (s.122)

“Gerçi kâhinin söylediklerine *dünya âlem* inanmaktaydı ama belki kehânet onların kuvvetli inançları sayesinde tahakkuk etmişti.” (s.159)

“Ayrıca *zaman zaman, cümlesini tamamladığında* dudakları sımsıkı kenetleniyor ve dinleyicilere âdeta meydan okur gibi bakıp, ‘İşte! Gerçeği söyledim! Var mı içinizde bana karşı çıkacak biri!’ der gibi bir edâyla susup kollarını kavuşturarak bekliyordu.” (s.178)

“Hemen dört bir yana koşup *oraya buraya* pıstılar.” (s.204-205)

“Sofaya çıktı ve başında gecelik takkesi de olduğu hâlde, tahtakurularının *kemire kemire* bitiremediği basamakları *yavaş yavaş*, o uyku sersemi hâliyle *ahlaya puflaya* çıktı.” (s.265)

“Hızır Paşa’nın zurnazenleri zurnalarını *zırıl zırıl* zırıldatırken zırıltı zirveye varıp hitâm bulunca, ortamda sanki tâmmât başlıyor, *tâk tâk* tâmmeleri ile köszenler tokmakları vurup tumturâk ile kösleri *tokur tokur* tokurdatıyorlar, tokmaklarını sanki kâfirin beynine indirmek için tâ yukarı kaldırıp köslere acımasızca darp ederlerken, dudakları hınçla yukarı doğru büzülüyor; çevgâniler ise *çın çın* çingirakları çınçılan misâli *çingır çingır, çingirtada çingirtada* sallarlarken, davulzenler tokmaklarını *güm güm, indire indire* davulları gümgüme ile *gümbür gümbür* gümbürtediyorlardı; bu arada boruzenler de yanaklarını şişirip borularını ciğerlerinin bütün gücüyle üflemektedirler.” (s.16)

“Mekândaki uğultu *yavaş yavaş* dindi ve yerini fısıltılara bıraktı.” (s.32)

“Derken Kırkor’un avucuna paraları *ikişer ikişer* saymaya başladı.” (s.34)

“O varken câmi *tıklım tıklım* doluyordu.” (s.48)

“Yanlarında merdiven ve ellerinde ucu çengelli uzun sıırıklarla onun bunun canını yakmak için Kostantiniye’nin karanlık sokaklarında dolaşan hırsızlar, harama uçkur çözen zamparalar ve zâniyeler, onca mâsumun kanını sebil eden katiller, subaşı ve adamları tarafından yakalanır yakalanmaz derhal kadı ya da naip huzuruna çıkarılırlar, kismetleri olan cezâ İslâm şeriâtına göre takdir edildikten sonra ise defterleri dürülüp *apar topar* Baba Cafer Zindanı’na tıklılırlardı.” (s.57)

“Eğer çıkarsa böyle biri, Allah yarattı bile demeden *yaka paça* derhal falakaya yatırılır, ardından *ite kaka*, aç farelerin uğrak yeri olan bir hücreye tıklılıp zincire vurulur, işlediği kabahat burnundan *fitil fitil* getirilirdi.” (s.57)

“Böylece, zarflarıyla birlikte elli kadar porselen fincanı *teker teker* inceledi.
“(s.69)

“Kuşağında gümüş bir afyon kutusunu eksik etmeyen bu adam, mesâisinin sona erdiği yatsı vaktine kadar şiltesinde *miskin miskin* ense yapar, hımbıllığından

ötürü evine yürüyerek gitmeye üşenir ve bunun için, iki mahalle ötedeki meskenine kadar küfe içinde taşıyacak bir hamal çağırırdı.” (s.92)

“Her menzilde durup bir mola verdiğiinde, artık iyice küçülmüş bileği taşını çıkarıp işte bu bıçağı *uzun uzun* biliyor, bu arada dişlerini gıcırdatıyordu.” (s.125)

“Karşıda Ayasofya ve Sultanahmet’in kubbe ve minâreleri, sağ tarafta ise Galata’nın kiliseleri, harap surları ve o meşhûr kulesi *hayal meyâl* seçiliyordu.” (s.125)

“İsten kapkara kesilmiş ocaklardaki odun ateşinin yaydığı hararet yüzünden canların alınları *boncuk boncuk* terlemişti.” (s.130)

“Bu beşer çizgilerik öbekler *ikişer ikişer* istiflenmişti.” (s.214)

“Bu sırada Kule Kapısı’nda, Arap Câmii’nde öğle namazlarını kılmış birkaç sofı, Zâhir’in yanından geçerken ona *ters ters* baktı.” (s.215)

“Sofular evi *didik didik* aradılar.” (s.233)

Günlük yaşantıyı düzenleyen ve kolaylaştıran, konuşma dilinin hazır ifadeleri olan ikilemeler, Anar’ın romanında önemli ölçüde yer almaktadır. Romanda yer alan ikilemeler roman kişilerinin kültürüne ışık tutarak, onların inançlarını, insan ilişkilerindeki ayrıntıları, gelenek ve göreneklerini yansıtır.

6.4 DEYİMLER

Bir dilin söz varlığı içinde önemli yer tutan deyimler kalıplaşmış ifadeler olması dolayısıyla, gerek zamanla kullanımdan düşmüş, gerekse anlam değişimine uğramış kelimeleri bünyesinde bulundurur. Doğan Aksan deyimleri bir dilin anlatım yollarına, o dili konuşan toplumun geçmişine, hayat tarzına, gelenek ve göreneklerine, çeşitli özelliklerine ilişkin önemli ipuçları sağlayan bir araç olarak görmektedir (Aksan, 2015a: 36).

Türkçede birçok deyim tanımı yapılmıştır. Bu tanımlardan bazılarını aşağıda yer verilmiştir:

Türkçe Sözlük'te deyim “Genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, ilgi çekici bir anlam taşıyan kalıplaşmış söz öbeği, tabir” olarak tanımlanmıştır (Türkçe Sözlük, 2005: 517).

Örnekleriyle Türkçe Sözlük'te deyim “Gerçek manasından az çok farklı bir mana taşıyan, iki veya daha fazla kelimedenden oluşan kalıplaşmış söz, tabir” şeklinde ifade edilmiştir (Ö.T. Sözlük, 2004a: 646).

Vecihe Hatiboğlu deyimi, “Anlatım gücünü arttırmak için, az çok mantık dışına kayan, bazı sözcükleri değişmediği hâlde bazıları değişip çekimlere giren kalıplar” şeklinde tarif etmiştir (Hatiboğlu, 1982: 194).

Gramer Terimleri Sözlüğü'nde deyimler, gerçek anlamı dışında bir anlam taşıyan ve çekici bir anlatıma sahip olan kelime veya kelime grubu olarak tanımlanmıştır. (Korkmaz, 2007: 66).

Ahmet Buran en az iki sözcükten oluştuğunu ve bu kelimelerin gerçek manalarından uzaklaşıp ifade ettikleri özel ve yeni anlamları bir kurala bağlanamayan kalıplaşmış sözler olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, kalıplaşma sırasında kelimelerin belli bir kurala bağlı kalmadıklarını vurgulamıştır (Buran, 2015: 97).

Doğan Aksan belli bir kavramı, belli bir duygu ya da durumu dile getirmek için birden çok sözcüğün bir arada, seyrek olarak da tek bir sözcüğün yan anlamında kullanılmasıyla oluşan sözdür şeklinde ifade etmiştir (Aksan, 2015c: 35).

Yukarıda belirtilen özellikler dışında deyimün bir başka önemli özelliği de kalıplaşmış yapılar olmasıdır. Bir dilin söz varlığı içinde kalıplaşmış ifadeler önemli yer tutmaktadır ve sıkça kullanılır. Kalıp ifadelerin çokça kullanılmasının nedeni dil konuşanlarının en az çaba ilkesiyle hareket etmesidir. Düşünce ve duygularını kalıplaşmış yapılarla alıcıya en kısa yoldan aktarılması kullanım sıklığını artırır.

Doğan Aksan bu yapıdaki öbekler için kalıp sözler terimi yanında ilişki sözleri kavramını da kullanmıştır (Aksan, 2015: 42).

En az iki kelimededen oluşan bu kelimelerin gerçek, yan ve mecaz anlamlarının dışında anlam aktarımına girerek yeni bir anlam boyutuna geçtiği, bileşenlerinden bütününe anlamına ulaşamayan, söz dizimi açısından donmuş, anlatım gücünü artıran öbekler şeklinde tanımlanmıştır. Deyimlerin anlamları bileşenlerinin sözlük anlamlarından anlaşılır. Çünkü deyimlerde anlam kapalıdır üst seviyededir. Deyimler; bir toplumun kültürünü, tarihini, ortak dil zevkini yansıması bakımından son derece önemlidir. Türkçe, deyimler yönünden oldukça zengin bir dildir.

Deyimlerin çokluğu, Türkçeye ayrı bir güzellik ve anlatım gücü kazandırır. Deyimler, gerek yazı dilimize gerekse konuşma dilimize öylesine yerleşmişlerdir ki, onlar olmadan duygu ve düşüncelerimizi etkili ve kısa yoldan anlatmamız mümkün değildir.

Tablo 18: Deyimler

No.	DEYİMLER
1	aba altından baba ölç-
2	abayı yak-
3	acı ver-
4	açlığını bastır-
5	ağız dalaşına gir-
6	ağızdan ağıza yayıl-
7	ağızı açık kal-
8	ağızından laf kopar-
9	ağızının içine bak-
10	ağızlarındaki baklayı çıkar-

11	akıl et-
12	akıl karı bul-
13	akıl sır erme-
14	akıl ver-
15	akılını başından al-
16	akıllara durgun ver-
17	aklını başına al-
18	aklına yat-
19	aklını başından al-
20	aklını kullan-
21	alın teri dök-
22	allahın sevgili kulu ol-
23	aşık at-
24	aşka gel-
25	avcunun içi gibi bil-
26	ayak bas-
27	ayak diret-
28	basireti bağlan-
29	baş kes-
30	başını öne eğ-
31	baştan aşağı kaynar sular dök-
32	baştan çıkar-
33	baştankara et-
34	beş para etmez
35	beti benzi at-
36	beti benzi kül kesil-
37	bir ayağa çukurda ol-
38	bire bin kat-
39	bit bağla-
40	boş bulunma-

41	boyun eğ-
42	bozulmaya yüz tut-
43	burnundan fitil fitil getir-
44	burun buruna gel-
45	buyur et-
46	buz kesil-
47	can at-
48	can kulağıyla dinle-
49	canına oku-
50	cesaretini kanıtla-
51	ciğerleri dağlan-
52	cirit at-
53	çileden çık-
54	defteri dürül-
55	didik didik et-
56	dikkat çek-
57	dikkat kesil-
58	dikkate al-
59	dili dönme-
60	dillere destan ol-
61	dirhemini yiyen it
62	diş göster-
63	dişinden tırnağından artır-
64	dişini sık
65	dört elle sarıl-
66	dudak ısırt-
67	dünya ya gel-
68	el at-
69	el bağla-
70	el yordamı

71	elden ayaktan düş-
72	ele al-
73	eli ayağı buz kes-
74	eli cebine varma-
75	eli darda ol-
76	eli sopalı
77	elini eteğini çek-
78	eteğindeki taşları dök-
79	eza cefa çek-
80	felekten bir gece çal-
81	göğüs geçir-
82	gönlünü al-
83	göz açıp kapayıncaya kadar
84	göz at-
85	göz göze gel-
86	göz kulak ol-
87	göz ucuyla bak-
88	göze çarp-
89	gözleri çakmak çakmak ol-
90	gözleri evinden uğra-
91	gözleri velfecri oku-
92	gözleri yuvalarından fırla-
93	gözlerinin içi gül-
94	gözü tutma-
95	gözünü kan bürü-
96	gözünü para hırsı bürü-
97	haram süt em-
98	haram uçkur çöz-
99	hayretlere düş-
101	helal süt em-

102	hevesi kaç-
103	hezimete uğra-
104	hıncını alama-
105	huzuruna al-
106	içi cız et-
107	içler acısı
108	içli dışlı ol-
109	illallah et-
110	imanı gevre-
111	incin top oyna-
112	istifini bozma-
113	işinin ehli ol-
114	işinin erbabı ol-
115	iştahı kabar-
116	inzivaya çekil-
117	kafası karış-
118	kaleme al-
119	kalıbını bas-
120	kan beynine sıçra-
121	kan revan içinde kal-
122	kan ter içinde kal-
123	kantarı belinde
124	kaş göz et-
125	kelleyi koltuğa al-
126	ketenpereye gel-
127	kol gez-
128	kulağa gel-
129	kulak ardı et-
130	kulak as-
131	kulak kabart-

132	kulak kesil-
133	meydan oku-
134	mideye indir-
135	mürekkep yala-
136	nara kopar-
137	peyda ol-
138	rekabete gir-
139	rencide et-
140	rencide ol-
141	ruhunu şeytana sat-
142	saçı sakalı ağar-
143	saçı sakalı birbirine karış-
144	sallasırt et-
145	selamı sabahı kes-
146	sıkı fıkı ol-
147	sırra kadem bas-
148	sivri zekâlı
149	sökün et-
150	suratı asıl-
151	sus payı ver-
152	tabanları yağla-
153	tepeden tırnağa süz-
154	tozu dumana kat-
155	tüyler ürtpert-
156	tüyleri diken diken ol-
157	tüyleri ürper-
158	vaaz ver-
159	yakasını bırakma-
160	yalın ayak başıkabak
161	yan gelip yat-

162	yan gözle bak-
163	yan gözle kolla-
164	yere yığıl-
165	yerinde yeller es-
166	yol ver-
167	yola düş-
168	yoldan çıkar-
169	yüreği cız-
170	yürek iste-
171	yürekler acısı
172	yürekleri hop et-
173	yürüklerinin yağı eri-
174	yüz çevir-
175	yüz tut-
176	yüz yüze gel-
177	yüzüne kapılar kapan-
178	yüzünü çevir-
179	zincire vurul-
180	zorunda kal-

Romanda geçen deyim örnekleri:

“Binaya girdi ve açmadan önce kulağını kapıya dayayıp içeriye *kulak verdi*.”

(s.13)

“İşte asıl, bu gece yarısı olanlardan sonradır ki, hayâlet efsanesi *ağızlarda sakız oldu*.” (s.14)

“Ahâli Kelime-i Şahâdet getirdikten sonra sokağa dökülmüş, minâredeki hayâleti görür görmez herkesin *yüreği ağızına gelmiş* ve bu, kıyâmet alâmeti sayılmıştı.” (s.14)

“Hele hele hayâlet, Gülâbî adında bir Kıptî’ye görüldüğünde *yer yerinden oynadı.*” (s.14)

“Ancak günün birinde sivri akıllı biri, bu kuşu hayata bağlayacak ve yeniden şakıması için ona âdeta ilhâm verecek bir babayığidin cihanda bulunmadığına *kalıbını bastı.*” (s.30)

“Amcasının kahvehanesinden *elini eteğini çekti.*” (s.31)

“Bu *ıçler acısı* durumun sorumluları olan Kalın Musa ile mahdumunun *beti benzi atmıştı.*” (s.55)

“Bunu işiten Musa’nın *başından aşağı kaynar sular dökülmüştü.*” (s.73)

“Zındancıların nûrsuz çehreleri, ortalıkta cirit atan kedi büyüklüğündeki fareler, binbir çeşit haşarat ve etraftaki onca pislik her ne kadar insanın iştahını kaçırsa da, *mahpusların* aklıktan dâima *imâni gevverdi.*” (s.57)

“Gözü gibi bakıp semirttiği Zümrüankâ’yı görünce Kalın Musa’nın *ıçı cız etmişti.*” (s.74)

“Ancak anlaşılan o ki, çocuğa musallat olduğuna inanılan cinlere bu da *vız gelip tırıs gitmişti.*” (s.82)

“Arnavut kaldırımına serdiği pis bir şilte üzerine yan gelip yatarak pinekleyen bu efendiye, dilenci demektense tembelin teki demek daha *münâsip kaçardı.*” (s.92)

“Kendisini çağırın kişiyi bulduğunu sanan Eflâtun, dilencinin yanına varıp, “Efendim bir yanlılık varsa affedin. Ama beni siz mi çağırdınız? Gelmemi siz mi istediniz?” diye sorunca, adam *istifini bozmamıştı.*” (s.93)

“İşte, fakirlerin kemiğe üşüştüğü o anda Eflâtun, nasıl olduysa, bu pisboğaz efendi ile *göz göze geliverdi.*” (s.97)

“Kapıda teşhir edilmek üzere saraya götürülen kelleyi görenlerde *bet beniz attı.*” (s.99)

“Öfkeden *gözleri evinden uğramıştı.* Ama hareketi, ağızındaki dört dişinden birinin kırılmasına yol açınca *gözünü kan bürüdü.*” (s. 104-105)

“Eflâtun’un kafası karışmıştı. Kendini çâresiz hisseden Eflâtun’un içi cız etmişti.” (s.108)

“Sermayesinin bulunduğu sandığın parçalanıp paracıklarının saçıldığını gören tüccârın gözleri yuvalarından uğramıştı” (s.112)

“Gariptir ki, dikkat kesilip bu sedâyı dinlediği sürece dünyalar onun oluyordu.” (s.119)

“Çünkü kulaklarında tınlayıp onu kanatlandıran, o aydınlık ve esrârengiz ıslığa dikkat kesilmişti.” (s.115)

“Derviş hücrelerinin bulunduğu binaya girdiklerinde, Eflâtun açık bırakılmış bir kapıdan gelen seslere kulak kesildi.” (s.123)

“Derhal Kostantiniye’ye dönüp Firâvun isimli o canavarı boğazlayıp ciğerini yemeye can atıyordu.” (s.135)

“O zamanlar zindana atılmamış olan Veysel Bey’den, ama asıl dedesi Kalın Musa’dan amcasının ricâ minnetle koparabildiği izinle ve Şeyh İbrahim Dede Efendi’nin de ikrârıyla, dervişlerin ateşten gömleğini giymeye karar veren Eflâtun üç gün boyunca saka postunda dizleri üzerinde oturup uyumadan, uyuklamadan, yemeden, içmeden, konuşmadan ve hattâ kımıldamadan çile doldurmuştu.” (s.143)

“Ama hayâlet görünür görünmez Dâvut, yere kapanıp kibleye doğru gözleri kapalı olarak secde etmeyi akıl etmişti.” (s.155)

“Başını sağa çevirdiğinde yüreği ağzına geldi.” (s.181)

“Daha ziyâde, her ikisinin de tepesi atmıştı.” (s.202)

“Ama günün birinde, evine geldiği zaman cüceye, “Bana yeni bir beste yap. Çünkü bunu dinleye dinleye bıktılar,” dediği vakit dananın kuyruğu koptu. Ona Kadızâdeliler bile kucak açtılar.” (s.250-251)

“Hüseyin Efendi borcunu vadesi gelir gelmez ödemesine rağmen, Kalın Musa ona, “Bak! Ben sana o parayı vermeseydim, şimdi diğer borçlular gibi zindanlarda çürüyor olacaktın!” diyerek sık sık başına kakacaktı.” (s.266)

Anar'ın söz varlığı içinde deyimlerin fazla yer kapladığı görülmektedir. Atasözüne hiç yer verilmemiştir. Yazar deyimlerin biçimsel kullanımında yapmış olduğu sapmalarla dilini konuşma diline yaklaştırmıştır. Romanda deyimler, kahramanlar tarafından değil anlatıcı tarafından kullanılmaktadır. Yazar kahramanların içinde buldukları koşulları, duygu ve düşünce dünyalarını en açık ve kısa yoldan aktarabilmek için, deyimlerin somutlaştırma özelliğinden de yararlanmıştır.

6.5. DİĞER UNSURLAR

6.5.1. EDATLAR

Edatlar tek başına mânâları olmayan, sadece gramer vazifeleri bulunan kelimelerdir. Tek başlarına mânâları yoktur. Hiçbir nesne veya hareketi karşılamazlar. Fakat mânâlı kelimelerle birlikte kullanılarak onları desteklemek suretiyle bir gramer vazifesi görürler. Onun için mânâlı kelimeler olan isimlerin ve fiillerin yanında edatlara da vazifeli kelimeler diyebiliriz. İçlerinde bir kısmı tek başına da bir ifadeye sahip olabilir. Fakat bu ifadenin anlaşılabilmesi için de diğer kelime, kelime gurupları ve cümlelere bağlanması lâzımdır. Diğer bir kısmı ise birlikte kullanıldıkları unsurlardan ayrı bir şey ifade etmez, ifade bakımından sıkı sıkıya onlara bağlı kalırlar (Ergin,2009: 348).

Eserde kullanılan edatlara örnekler:

“*Tam o sırada çakan bir şimşekle her taraf aydınlanıverdi ve adamcağız karşısında, Yenikapı Mevlevîhânesi’ni seçti.*” (s.12)

“*Hızır Paşa’nın yedi katlı mehterânı, Ayasofya’daki köşkün bahçesinde, Peygamber Efendimiz’in ümmetinden olanları sabah namazına kaldırmak için nevbet vuracaktı.*” (s.15) 235

“*Dokuz kere “hû” çekildikten sonra, köse inen üç darbe ile mehterânın nevbeti tamamlandı.*” (s.17)

“*Hattâ nağmeyi kulaklarıyla değil de tâ kalbinden hissetmiş olacak ki, bir sağır dilsiz dilenci de kirli mendiliyle gözünün yaşını siliyordu.*” (s.20)

“Bu açık mavi gözlü, narin ve soluk benizli efendi sanki *sadece, inilleyen kemençenin titreşen incecik teliyle* hayata bağlıydı.” (s.20)

“Çünkü bu çalgılı kahvehanede çalınan eserler, *saz üstâtlarının mahâretini hakkıyla ölçmek için, o mevsimde güneşin bulunduğu burca göre* tayin edilirdi.” (s.28)

“*Enderûn ve mevlevîhâne dışında, genç neslin musikî ilmini öğrenebildiği yegâne yer çalgılı kahvehaneler olduğu için, bıyıkları yeni terlemiş hevesli yeniyetmelerden oluşan bir kalabalık da bu üstâtları dinlemeye gelirdi.*” (s.29)

“Cümbüş gece yarısına kadar sürdü.” (s.33)

“Ne var ki bir gün, Bereket adında bir Kıptî ortaya çıktı ve *iki telli Kıptî kemençesiyle* öyle oynak, öyle kıvrak, öyle sevinçli bir nağme döktürdü ki, aşka gelen kanarya derhal şakımaya başladı.” (s.30)

“Darbukacı Kıptî velet bir türkü tutturup evine yollandığında, Kirkor Bağdasar’ın koluna girdi ve Dâvut’la birlikte üçü *deniz kıyısındaki Büyük Yoldan Karaköy’e doğru* yürümeye başladılar.” (s.35)

“Ansızın, bir tehlike sezer gibi olduğundan Dâvut tam da arkasını dönüyordu ki, *Bağdasar’ın yağlı ensesinde şaklayan bir tokadın sedâsıyla* irkiliverdiler!” (s.35)

“İşte bu tüyler ürpertici vak’a *Dâvut’un ikiz kardeşi Eflâtun’un o esrârengiz ıslığı* işitmeye başlamasından tam on yedi yıl sonra cereyan etmişti.” (s.76)

“*Hayâletle* bu güne kadar tam onüç kişi karşılaştı!” (s.40)

“O kadar şen ve o kadar keyifli bir nağme döktürdü ki, efendilerinin huzurunda olmalarına rağmen hizmetkârlar bile neşelenip *elleriyle usûl* vurur oldular.” (s.54)

“Anlaşılan, delikanlının bağı *aşk ateşiyle* yanmaktaydı.” (s.60)

“Herhâlde *âlây işli koşum takımının gümüş üzengilerine uysun diye* sarı sahtiyandan çizmeler giymişti.” (s.89)

“Nice canlar almış ve kim bilir daha ne kadarını alacak kılınçlar ve tüfenklerin bizzat kendisinden yapıldığı ve bu nedenle lânetlenmiş farz edilen,

insanoğluna kolay kolay boyun eğmeyip ona direnen akkor hâlindeki demiri, dişlerini sıkıp âdeta nefretle ve her darbeye kıvılcımlar sıçrata sıçrata örs üzerinde döverken, yanbaşındaki çırağı da bu işe seviniyor olmalıydı ki, “*Oh olsun usta! İşte böyle acımdadan döv bu melûn madeni!*” der gibi ameliyeyi seyrediyordu.” (s.117)

“*Gel*” çağrısına itâat eden Eflâtun’un Galata Mevlevihânesi’ne kadem basmasından epey zaman önce, Kostantiniye’den bir hayli uzakta, o baktıkça insanoğlunun yüreğinde huşû duygusu uyandırıp bir Neüzübillâh çektiren, o ulu ve karlı dağlardan birinin tepesinde, kalbinde taşıdığı nefret duygusu nedeniyle burnundan soluyan bir Mevlevî dervişi *menziline varabilmek için geçit yokluyordu.*” (s.124)

“Bu hâliyle adam *tıpkı umacı yahut hâşâ maymun gibi* görünüyordu.” (s.167)

“Zâhir’e “*peygamberliğini ilân ettiği*” iftirâsının atılmasından çok önce, Tahtakale”deki Alaca Hamamın karşısına düşen Zincirli Han derler bir boğuntu yeri vardı.” (s.190)

“Avlunun üç yanındaki demir kapılarına kilit vurulmuş ambarların hemen hepsine, *fiyatları biraz daha yükselince piyasaya sürülmek üzere*, bal küpleri, onbinlerce yumurta, çuval çuval bakliyat ve kereste istif edilmişti.” (s.190)

“Kolundan tuttuğu Eflâtun ile içeri giren Dâvut, *horlaya horlaya uyuyan dedesi Kalın Musa’nın yattığı sedirin ucuna* iliştikten sonra, İbrahim Dede’nin yazdığı mektubu okumaya başladı.” (s.240)

“Bir yandan da, yemeğin hararetini bastırsın diye aşçının çırağı *bir palmiye dalıyla* adamı yelpazelemekteydi.” (s.97)

“Bir başkası ise *bembeyaz bir tülbentle* yarasını sardı.” (s.123)

“Eflâtun *sevinçle* kabul etti.” (s.145)

“Deftere kaydetmek için ismini soran Rafael’e, *ağzında sanki bir çakıl taşı varmış gibi pepeleyerek, eliyle ağzını gizleyerek bitâp bir hâlde* şu cevabı verdi.” (s.185)

“Derken İbrahim Dede, Âbidin Ağa’nın mâhûr saz semâîsini *neyiyle* üflemeye başladı.” (s.208)

6.5.2. BAĞLAÇLAR

Bağlaçlar kelimedен küçük dil birliklerini, kelimeleri, kelime guruplarını ve cümleleri şekil veya mânâ bakımından birbirine bağlayan, onlar arasında bir irtibat kuran edatlardır. Türkçede aslında bağlama edatı yoktu. Bağlama edatları Türkçede sonradan ve yabancı dillerin tesiri ile ortaya çıkmıştır. Onun için Türkçede kullanılan bağlama edatlarının büyük bir kısmı yabancı asıllıdır. Türkçede olanlar da bazı isim ve fiil şekillerinin sonradan edatlaşması ile ortaya çıkmıştır (Ergin, 1999: 478).

Eserde kullanılan bağlaç örnekleri:

“Boruzenler, çevgâniler, davulzenler, zurnazenler, nakkarezenler, zilzenler ve kûsîler yarım daire yahut daha ziyâde hilâl şeklinde toplanmış, ayakta bekliyorlardı.” (s.15)

“Ahşap evlerin ve yemyeşil ağaçların oluşturduğu bu dokuyu sık sık *ya hayırsever bir paşanın yaptırdığı, bezemeli, yıldızlı ve oymalı bir mermer çeşme ya da gök kubbede her biri ayrı bir yıldızı ve ayrı bir kaderi gösterir gibi sağa sola, oraya buraya eğrilmiş, görenlerin bir Fâtiha okumadan edemedikleri, kâtibî, horasanî, kalafatî kavuklu sekiz on mezar taşının görüldüğü hazîreler, yahut küçük kabristanlar bozmaktaydı.*” (s.19)

“*Hem Dâvut’a hem de Eflâtun’a kol kanat gerdi.*” (s.25)

“*Kanûnîler, neyzenler ve kemânîler* bunu gurur meselesi yapıp kıyasıya çalışmaya başladılar.” (s.30)

“Bu olaydan sonra *Bağdasar, birâderi Kirkor ve Dâvut*, Balıkpazarı Kapısı’nın önüne geldiler.” (s.37)

“Sağ elinin işâret parmağına geçirilmiş görünen demir kılıfı, herhâlde ona *ya bir hekim ya da bir büyücü* tavsiye etmişti.” (s.47)

“Edirne işi dolaplar, İran halıları, ceviz sehpa, Bursa’da dokunan dibâ kumaş kaplı kerevetler, küçük bir fiske atıldığında uzun süre tınlayan fağfûrî tabaklar, tombak buhûrdanlar, gümüş gülâbdânlar, Venedik aynaları, usta marangozlarca bezenmiş ceviz sandıklar ve cilt cilt kitap, orada toplananların akıllarını başlarından aldı.” (s.48)

“Kasvetli hüzzâm makamının yol açtığı kederden dolayı Hakk’ın rahmetine kavuşan zavallıyı sırtüstü sedire yatırıp üstüne boydan boya bir çarşaf örtmüşler, göbeğine de *bir Kuran-ı Kerîm ve bir bıçak* koymuşlardı!” (s.56)

“Beride ise *başının üzerindeki tablasıyla bir simitçi ve sırtında küfesiyle bir zerzevâtçi* da avaz avaz bağıarak mallarını övmekteydiler.” (s.83)

“*Mesleğe başladığı on dört yaşından bu yana geçen elli senede belki de toplam bir dağ kadar ağırlık taşımış şu hamallardan biri ya da orada yirmi başlık bir koyun sürüsünü gütmeye çalışan çoban*, herhâlde bu kişi olamazdı.” (s.89)

“Eflâtun *ne bu sözleri ne de çevrede biriken ve açgözlü tüccârlar arasındaki arbedeyi seyreden kalabalığın gülüşmelerini* işitti.” (s.115)

“Ancak *adam ve onun sol kaburga kemiği*, meyveyi ısırap yasağı çiğneyince, kendilerini diri kılan bu nağmeyi unuttular ve Aden’den kovuldular.” (s.139)

“Hattâ *Sokrat ve Bukrat*, bu esrârengiz nağmenin bir güftesi olduğunu da söylemişti.” (s.139)

“İşte *hayâlet bu yağlı kâğıt üzerinde gözüdür gözükmeyen kutunun deliğini tıkamak ve onun böylece hapsoldüğü yağlı kâğıdı makasla kesmek ve daha sonra da bu kâğıdı yakmak*, onu cehenneme göndermek için yeterliydi.” (s.151)

“*Hovardalar, falcı kadınlar, tellâklar ve hamallar da* kehâneti işittiler ve anababalarına, bacanaklarına, kayınpederlerine, dünürlerine ve eltilerine çıtlattılar.” (s.166)

“Tegannî ede ede Alaca Hamam’a geldiğinde ise Zâhir’i takip eden kafiyeyle *bir tömbekzen, bir tamburî ve bir kudümzen* de katılmıştı.” (s.173)

“Duvarlarda *ne bir yazı ne de bir tasvir* asılıydı.” (s.211)

“Sessizlik biraz uzayınca, “O evdeki gerçeği size vereceğim,” der demez, *dedeler ve Dâvut* afalladılar.” (s.212)

“*İdris Dede ile Yusuf Dede* bir an birbirlerine baktıktan sonra, oturdukları yeri öperek doğruldular.” (s.213)

“Aynı günün gecesi *Kabil ve yamakları*, Cerrâhpâşa Mezarlığı’na yine geldiler.” (s.235)

“Hana giren yeniçerilere sadece *ondört on beş yaşlarındaki iki çocuk ile Bayram* direndi.” (s.239)

“Ama ne yazık ki, *zındanda günde topu topu bir somun ekmeği bile zor bulduğu için* adamcağız bir deri bir kemik kalmış, boynu dilenci değneğine dönmüştü.” (s.239)

“*Bu Araban eseri çalan Dâvut ile kapının önüne çıkan Nevâ,* göklere yükselen bir ışık gördüler.” (s.268)

“*Rivâyet odur ki,* hayâletle karşılaştığında yüreği oynayan ihtiyar bekçinin sözlerine Allah’ın bir tek kulu inanmamıştı.” (s.13)

“*Ne var ki* bunlar, Muhteşem Neyzen Bâtın’ın mahdumu Zâhir’in şehre gelmesinden önceydi.” (s.31)

“*Yahut* en azından, onların aksak, evfer ve çifte sofyan ile ölçülmüş eserlerinde mutlaka bir hicaz çeşni olurdu.” (s.37)

“*Derken* sokağın tâ içinden, buz gibi bir rüzgâr ona doğru esti.” (s.40)

“*Öyle ki,* ne zaman ezan okusa, Kostantiniye’nin bütün horozları öter, bütün köpekleri de ulur olmuştu.” (s.45)

“*Anlaşılan o ki,* bu başarının sırrı, sadece nefes verirken değil nefes alırken de duâ okuyabilmesindeydi.” (s.45) 244

“*Besbelli ki,* cüceliğinde de ders, ibret alınacak esrarengiz bir husus olmalıydı.” (s.47)

“*Görülen o ki,* Sofuayyaş Mahallesi’ndeki cemaata nûr-ı Muhammedî’yi saçamaya da kararlıydı.” (s.48)

“*Nitekim* bu musikîdeki kasvet, ortalığa vebadan daha çabuk yayıldı.” (s.55)

“*Ne var ki* bu sofü müminler, Allah’ın emrine karşı gelip ibâdet için câmiye girmeyen bu delikanlıya içerlemekte haklı sayılmazlardı.” (s.60)

“*Hattâ öyle ki,* Eminönü’ne geçmek üzere bindiği peremenin ayyaş kürekçisi bile ondan daha ayık sayılırdı.” (s.60)

“*Ama heyhât ki*, bu işâretler, kaba çârgâhtan tiz nevâyâ kadar, musikîde kullanılan sesleri gösteriyor, altlarındaki noktalar da seslerin sürelerini belirtiyordu.” (s.70)

“Sofrada hemen hemen hiçbir şey yememekle kalmamış, *bir de* o gün boyunca mideye indirdiği her şeyi böylece çıkarmıştı.” (s.74)

“*Bununla birlikte*, bir beşinci hâne eklemek, bu semâîyi bozmak olacaktı.” (s.75)

“*Hattâ* bir ricâ gibi bile görünmüyordu.” (s.91)

“*Gerçi* bu zât bakışlarını hemen kaçırmıştı.” (s.97)

“*Neyse ki*, Karaköy İskelesi’ne yaklaşmışlardı.” (s.109)

“*Yine de*, sol taraftaki mezar taşlarının yanından geçerken içinde bir şüphe yok değildi.” (s.120)

“Eğer, ciltlerce kitap okuyup yazmış bir âlimin düşünme yeteneğinin on katı bu kedide olsaydı, *ihtimal ki* düşünmeye tenezzül edeceği yegâne şey de bu olurdu.” (s.122)

“*Gel gör ki*, intikam duygusuyla yanıp tutuşan derviş, bu mübârek kişi için rahmet bile okumadı.” (s.126)

“*Diğer taraftan*, aynaya çok bakanlar da gün gelir iki kişi olurlar ve aynı âkıbete uğrarlardı.” (s.152)

“*Bununla beraber*, gömülürken yüzü kibleye döndürülmeyen birinin hayâletinin başkalarını rahatsız edeceği, hayâlet kovuculuğu ile uğraşan câhil üfürkçü takımının uydurduğu bir hurâfeydi.” (s.152)

“*Ne çâre ki*, hayâleti yine karşısında buldu ve korkudan koyverdiği feryât yeri göğü çınlattı.” (s.155)

“*Öte yandan* kadı ile mahkemenin sicil defterini tutan kâtip, şânlarına yakışır şekilde, yerden epeyce yüksekteki bir sekinin üzerine bağdaş kurmuşlardı.” (s.170)

“*Dahası*, bir âvize bulunduğu göre, fazladan aydınlık için bir de pencereleri açmak gerekmezdi.” (s.183)

“*Oysa kendisi gibi mühim bir şahsı, korku dolu yüzlerce gözün kapı aralıklarından, kafes gerilerinden ve anahtar deliklerinden izlediğini bilmezdi.*” (s.194)

“*Ne yazık ki, bu hekim Bayram’a hacamat yapmış, bu ameliye de adamın fena hâlde canını yakmıştı.*” (s.197)

“*Rivâyet odur ki, İbrahim Dede her gece hücresinde, işlediği bütün günâhlara ek olarak, kendisine “bir”, evet sadece ve sadece bir günâh işleme hakkı ve kuvvetini vermesi için Cenâb-ı Hakk’a yalvarıp yakarmaktaydı.*” (s.207)

“*Öyle ki, derisiyle eti artık birbirine karışmıştı.*” (s.234)

“*Güyâ ki Âdem’in burnuna hayat nefesi üflendi ve güyâ ki bizler hâlâ o nefesi solumaktayız; hayatında öyle bir olay olur ki, buna inanasın gelir!*” (s.240)

6.5.3. ÜNLEMLER

Ünlemler, his ve heyecanları ifade için içten koparak gelen edatlarla tabiattaki sesleri taklit eden edatlardır. İfadeleri ses yapılarına dayanır. His ve heyecanlarla tabiatteki seslerin ses hâlindeki tezahürleridir: “âh (ah), vâh (vah), eyvâh, ay, vay, oy, of, öf, püf, tu, oh, pat, küt, çat, çut, şrak, miyav, tıs” gibi. “hop, di, haydi” gibi teşvik edatları ile “pist, oşt” gibi ürkütme edatlarını da bunlara katabiliriz. Aslında isimken edat şeklinde de kullanılan “aman, yazık” gibi kelimeler de bunlardandır. “Heyhât, âferin, sakın, hah, yûh, yûha, hâşâ” gibi kelimeler de ünlemdir (Ergin, 1999: 474).

Eserde ünlemlerin kullanıldığı cümlelere örnekler:

“*Evet! Dâvut cesur ve atak bir çocuktur.*” (s.79)

“*Hayır! Kimse böyle bir ses işitmiyordu.*” (s.81)

“*Derken, önce onun başka bir makama geçki yaptığını sandım, ama hayır!*” (s.241)

“*Ey Dâvut! Şu yazdıklarımı iyi tart!*” (s.240)

“*Yiğidim kurtar bizi Âsım denilen şu adamdan!*” (s.70)

SONUÇ

Bu çalışmada İhsan Oktay Anar'ın Suskunlar adlı eserindeki kelimelerden hareketle yazarın söz varlığı incelenmiştir.

İhsan Oktay Anar geniş anlamlı bir söz varlığına sahiptir. Karakterlerin fantastik özelliklerini kelimelerine yansıtır. Anar, dili bir oyun gibi tasarlar. Suskunlar'ın başlığından itibaren okuyucusuna esrarengiz bir dünyanın kapılarını aralar.

İhsan Oktay Anar, Suskunlar romanında toplam 47.809 kelime kullanmıştır. Bu kelimelerden 5.176'sı farklı kelimedir. Toplam kelime sayısını oluşturan farklı kelimelerin ortalama yoğunluğu 12,2 civarındadır. Yani yazarımız bir kelimeyi ortalama 2,2 defa kullanmıştır.

Kelime frekanslarının düşük olması yazarın kelime hazinesinin zengin olması demektir. Farklı kelimeler tercih etmek ve bunları kullanabilmek ustalık işidir. İhsan Oktay da bu kullanımıyla usta bir yazar olduğunu göstermiştir.

Söz varlığı çalışmalarında en önemli unsurlardan biri kelimelerin frekanslarıdır. Yazarın sık kullandığı kelimelerle arasında sıkı bir bağ bulunur.

İhsan Oktay Anar bazı kelimeleri diğerlerine oranla daha fazla kullanmıştır. “sonra” (339), “Dâvut”(205), “Eflâton” (177), “Efendi” (174), “ol-” (174), “daha” (132), “Allah” (118), “gel-” (117), “de-” (82), “başla-” (78) gibi kelimeler bunlardan bazılarıdır. Bu kelimelerden de anlaşıldığına göre yazar her kelime türünü çeşitli oranlarda kullanılmıştır.

Kelime türleri ve bu kelimelerin birbirlerine oranları ile ilgili yapılan bu inceleme İhsan Oktay Anar'ın sahip olduğu üslubu göstermesi açısından önem taşımaktadır.

İhsan Oktay Anar'ın, incelenen eserinde yer alan kelimelerin zenginliğine bakıldığında en çok isim türünden kelimeleri kullandığı görülür. Bunların sayısı 19.819'tür. İkinci olarak fiillerin sıklıkla kullanıldığı görülür. Eserde 16.539 fiil kullanılmıştır. Daha sonra sırayla zarflar (3.875), sıfatlar (3.596) gelir. Edat, bağlaç ve ünlem türünden kelimelerin toplam sayısı 1.763'tür. Toplam kelime sayısı içinde isimlerin en fazla yer tutan kelime türü olması dilbilim açısından tartışılmaz bir gerçektir.

Yazar isimleri sıfatlardan ve zarflardan daha fazla kullanmaktadır. Bu durum yazarın varlık ve kavramların vasfını ön planda tutmadığını göstermektedir.

Eserde fiiller, isimlerden sonra kullanım sıklığı en yüksek olan kelime türüdür. Fiillerin frekans yüksekliğinin sebebi yazarın hareketli bir üsluba sahip olduğunu göstermektedir. Yazarın romanda kullandığı toplam fiil sayısı 16.539'dur. Toplam fiil sayısının 2.085'ini sıfat-fiil, zarf-fiil ve isim-fiiller oluşturmaktadır. Fiilimsiler dışında İhsan Oktay Anar, Suskunlar romanında toplam 14.454 fiil kullanmıştır. Kullandığı fiillerden 1.484'ü farklı fiillerdir. Her fiil ortalama 9,7 kere kullanılmıştır. Fiillerde tespit etmiş olduğumuz bu zenginlik olayların tekrar eden fiillerle değil farklı şekillerle anlatıldığını göstermektedir. Bu durum aynı zamanda isimlerde tespit ettiğimiz çeşitliliğin fiil evrenine de yansımış olduğunu ifade etmektedir.

İhsan Oktay Anar, aynı kelimeyi tekrarlamayan ve kullandığı farklı kelimelerle söz varlığı zengin bir yazardır.

Suskunlar'da yazarın dili ile anlatılan dönem birbirini destekler. Yazarın dili günlük, yaşayan dil değildir. Yazar tarafından oluşturulmuş, kurgusal bir dildir. Anar, Osmanlı dönemi halk ve meddah öykülerinde, Evliya Çelebi'nin Seyahatnâme'sinde, hatta o dönemde yazılmış tarihsel, dinsel ve felsefi eserlerde kullanılan bir dil ve anlatımı benimsemiştir. Kullandığı dil ile dönemin toplumsal ve kültürel hayatı gözler önüne sermektedir.

Anar, romanında uzun cümle kullanmayı tercih etmiştir. Bunun yanı sıra Osmanlı Türkçesinden de faydalanmıştır. Eserde bazen tekerlemeyi andıran, kelimelerin ses yapısı üzerinde oynanarak elde ettiği çok uzun cümleleri tercih etmiştir. Ahenk unsurlarını hamur gibi yoğurduğu bir dil kullanımı da mevcuttur.

“... Hızır Paşa'nın zurnazenleri zurnalarını zırıl zırılzırıldatırlarken zırltı zirveye varıp hitam bulunca, ortamda sanki tammat başlıyor, tak tak tammeleri ile köszenler tokmakları vurup tumturak ile tokur tokur tokutdatıyorlar, tokmaklarını sanki kâfirin beynine indirmek için ta yukarı kaldırıp köslere acımasızca darp ederlerken, dudakları hınçla yukarı doğru büzüyor, çevganileri ise çın çın çingirakları çingır çingır çingıdata çingırdata sallarlarken, davulzenler tokmaklarını

güm güm indire indire davulları gümgüme ile gümbür gümbür gümbürdetiyorlardı...” (s. 16)

Bunun yanında sanatçı kullanmış olduğu dilde fazlasıyla güçlü olduğunu gösteren ahenk unsurlarına ve şâirane ifadelere de rastlamaktayız. Suskunlar’daki *“Bu sazdan üflenen nağmeler, sırrınıfülevî vüsafâsı olan ehl-i vukuf füsûnkârların bezediği o vâsi füseyfisâda raks eden vevüsûb eden vüsemâ gibi birer üfkûhe idiler. Ama o füsûs ki, üflendikçe gönüllerdeki menhus ufunetin ufûl olduğu, bu füyûz dolu, tabî bir vûs ve vus’at taşıyan nefesler, hangi yusuf-ı kalbîden hâsıl olur diye sanki füsûl-ı erbaa teessüf ediyordu. Üflenenler âdetâ, Şems’in üfûl ettiği ufka gönderilen canlardan ibâret bir demet vüfûd idiler.” (s.123-124)* ifadeleri âdetâ bir ney taksimini andırmaktadır.

Sözcüklerin kökenlerinin genel olarak değerlendirilmesi sonucunda roman içerisinde Türkçe, Arapça, Farsça, İngilizce, İbranice, Rusça, Ermenice olmak üzere toplam 8 köken tespiti yapılmıştır. Bu tespit ile de romanın söz varlığındaki çeşitlilik ortaya çıkmaktadır.

Kullandığı dil ile dönemin toplumsal ve kültürel hayatı gözler önüne serilir.

Yazar deyimleri sıklıkla kullanmıştır. Atasözlerine yer vermemiştir.

Anar, eserde çoğu yerde alaycı bir dil tercih etmiştir. Bu romana mizahi bir atmosfer katmıştır.

“Nezaket gereği hepsi birer birer geçirdikten sonra çehrelerine kan ve vücudlarına derman geldi.” (s.162)

Romanda İslam dinine, tasavvufa ait bazı kelimeler kullanılmıştır. Bunu kimi zaman alaycı kimi zaman zenginleştirmek adına yapmıştır.

Yazar eserin bazı kısımlarında müstehcenliğe kaçan, argo ve küfür içeren kelimeler de kullanır.

“Hatta telli pullu, gözlerine sürme ve kaşlarına rastık çekmiş bu kadınlardan biri, ayaklarında demir pabuçlar, boynunda nefir ve omzuna da çıkın asmış eli asalı ihtiyar bir dervişin kolundan çekiştire çekiştire, “Baba! Baba! Gel içeri! Sana bedava! “diye bağıyor, yüzü bu davet karşısında kızaran ihtiyar derviş de, “la

havle ve la kuvvete illa billahil aliyyülazim! O nası söz kızım! “diye bu hanımdan kurtulmaya çalışıyordu.” (s.118)

“Öfkeden kuduracak gibi olan yeniçeri, “Bre gavat! Aba altından baba ölçen bu aşifteleri nasıl olur da benim akrabam sayarsın! “diye bağırıp Eflâtun’un suratına okkalı bir şaplak çarparken kadınlar da adamın bu sözlerine bozulmuş olacaklar ki, “Aşk olsun! Biz aşifte miyiz ayol! “diye söyleniyorlardır.” (s.119)

Yazarın dili, eserlerinde anlattığı tarihî atmosferi destekler niteliktedir.

Anar, eserinin dilini metnin konusuna uygun sözcüklerle oluşturarak, dili bir biçim ögesi olarak kullanmıştır.

Romanda göze çarpan bir başka husus da Arapça ve Farsça sözcüklerin sıkça kullanılmasıdır. Cümleler genellikle uzun bir yapıya sahiptir. Eski anlatı geleneklerine, hikâye etmeye dayanan üslup doğal olarak eserin dilini de biçimlendirmiştir. Simgelerle örülü, sıkı bir olay örgüsüne dayanan roman, dil malzemesi açısından da zengin bir yapıya sahiptir.

Sonuç olarak, leksikoloji çalışmalarında en önemli öğelerden biri olan kelimelerin sıklık değerlerine bakıldığında İhsan Oktay’ın kullanmayı tercih ettiği kelimelerle kelimelerle yaşamı, dış dünyayı kavrayışı, düşünce tarzı, hayal ve arzuları arasında güçlü bir bağ vardır. Okura kurmuş olduğu dünyayla dili ve üslubu eserini besler niteliktedir. İhsan Oktay Anar’ın en sık kullandığı kelimeler yerli birçok fantastik yazara ilham kaynağı olabilecek kelimelerdir. Anar, kendi üslubunun üstadıdır ve onun dili Türkçenin derin manalar ihtiva eden kelimeler ummanında bizleri güzel bir serüvene çıkarmaktadır.

KAYNAKÇA

Akgül, Alphan, “Evlîyâ Çelebi ve İhsan Oktay Anar’ın Ortak Üslubu: Fantastik Mi, Kerâmet Mi?”, Varlık, Mayıs, 2008, s. 58-62.

Aksan, Doğan, “Türk Anlam Bilimine Giriş - Anlam Değişmeleri”, Türk Dünyası Araştırmaları Yıllığı-Belleten 1965, TDK Yayınları, Ankara, 1989.

_____, *Anlam Bilimi ve Türk Anlam Bilimi*, TDK Yayınları, Ankara, 1999.

_____, *Anlambilim*, Engin Yayınevi, Ankara, 2006.

_____, *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim (1, 2, 3 ciltler)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2015.

_____, *Her Yönüyle Dil*, TDK Yayınları, Ankara, 1995.

_____, *Türkçenin Gücü*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1998.

_____, *Türkçenin Sözvarlığı*, Engin Yayınları, Ankara, 1996.

Aktan, Bilal, *Türkiye Türkçesinin Söz Dizimi*, Gazi Kitabevi, Ankara, 2009.

Aktaş, Şerif, *Edebiyatta Üslûp ve Problemleri*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1998.

Aktunç, Hulki, *Yeni Roman Ülkelerinde* (İ. O. Anar/Puslu Kıtalar Atlası, 1995), The Ansiklopedisi (C. 1, 2001) .

Akyüz, Kenan, *Batı Tesirindeki Türk Şiiri Antolojisi (1860-1923)*, İnkılâp Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1985.

Anar, İhsan Oktay, *Amat*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005.

_____, *Efrasiyab’ın Hikâyeleri*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008.

_____, *Kitab-ül Hiyele*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009.

_____, *Puslu Kıtalar Atlası*, İletişim Yayınları. İstanbul, 2002.

_____, *Suskunlar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007.

Bayraktar, Nesrin, *Türkçede Fiilimsiler*, TDK Yayınları, Ankara, 2004.

- Bilgegil, M. Kaya, *Türkçe Dilbilgisi*, Salkımsöğüt Yayınevi, Erzurum, 2009.
- Banguoğlu, Tahsin, *Türkçenin Grameri*, TDK Yayınları, Ankara, 2000.
- Baş, Bayram, *Söz Varlığı İle İlgili Çalışmalarda Kullanılacak Ölçütler*, TÜBAR-XXIX, 2011.
- _____, *Türkçenin Grameri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2011.
- Birinci, Necat, *Üniversite Türk Dili ve Kompozisyon Dersleri*, Bayrak Yayınları, İstanbul, 1997.
- Buran, Ahmet, *Türklük Bilimi Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2015.
- Cebeci, Oğuz, *Komik Edebi Türler*, İthaki Yayınları, İstanbul, 2008.
- Çetişli, İsmail, *Edebiyat Sanatı ve Bilimi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2008.
- Çoban, Ahmet, *Edebiyatta Üslûp Üzerine*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2004.
- Çokluk, Necmiddin, *İhsan Oktay Anar ve Romanları Üzerine Bir İnceleme*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne, 2009.
- Demir, Eyyüp, *İhsan Oktay Anar'ın Suskunlar Romanı Üzerine Bir Tahlil*, (Erişim), https://www.academia.edu/23083346/%C4%B0hsan_Oktay_Anar%C4%B1n_Suskunlar_Roman%C4%B1_%C3%9Czerine_Bir_Tahlil 20. 01. 2018
- Demir, Nurettin, Yılmaz, Emine, *Türk Dili El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara, 2014.
- Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara, 1990.
- Ecevit, Yıldız, *Türk Romanında Postmodern Açılımlar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016.
- _____, *Türk Romanında Postmodernist Açılımlar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002.
- Ergin, Muharrem, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Yayınları, İstanbul, 1993.

Gencan, Tahir Nejat, *Dilbilgisi*, Ayraç Yayınevi, İstanbul, 2001.

Korkmaz, Zeynep, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, Ankara, 2007.

Eruz, Feride Gül, *Yahya Kemâl Beyatlı'nın Şiirlerinde Kelime Dünyası*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006.

Esen, Nüket, *Modern Türk Edebiyatı Üzerine Okumalar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2006.

Görmüş, Yudum, *Yunus Emre Divanı'nın Kelime Dünyası*, Yayımlanmış Master Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2003.

Göz, İlyas, *Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2003.

Gülensoy, Tuncer, *Türkçe El Kitabı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2000.

Gülsevin, Gürer, “*Türkiye Türkçesinde Birleşik Zarf-Fiiller*”, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, C.II, Sayı: 2, s.122-143, 2001.

Hengirmen, Mehmet, *Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Engin Yayınevi, Ankara,2009.

Hatiboğlu, Vecihe, *Türkçenin Sözdizimi*, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Basımevi, Ankara, 1982.

Hızlan, Doğan , “*Erdal Öz Ödülü İhsan Oktay Anar'ın*”, *Hürriyet* gazetesi, Mart17, 2009

Hirik, Erkan, “*Türkiye Türkçesi Atasözlerinde Akrabalık Bildiren Kelimeler ve Duygu Değerleri*”, İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, Cilt / Vol: 6, Sayı: 3, 2017, s. 1726-1746.

Karaağaç, Günay, *Türkçenin Söz Dizimi*, Kesit Yayınları, İstanbul, 2012.

Karaca, Alâattin “*İhsan Oktay Anar'ın Puslu Kıtalar Atlası Adlı Romanının Olay Örgüsü, Fantastik Özellikler ve Tema Bakımından İncelenmesi*”, Arayışlar, Sayı: 14, Yıl: 7, 2005, s. 93-108.

_____, “*Suskunlar'ın Sıkı Öyküsü*”, *Kitap-lık*, Sayı:112, Ocak 2008, s. 99-106.

Karahan, Leyla, *Türkçede Söz Dizimi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1999.

_____, “Sonra, Önce” Kelimelerinin Edat Kategorisi İçindeki Durumu” Dil Araştırmaları Dergisi, Sayı: 1 Güz, 2007, s. 39-48.

Koç, Nurettin, *Yabancılar İçin Dilbilgisi*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1994.

Karlıdağ, Esra, *İhsan Oktay Anar'ın Romanlarının Çözümlemesi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2010.

Kelime Hazinesi Çalışmaları Açısından Kelime Kavramı Üzerine Bir Değerlendirme, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, C:25, 2: 293-307. TDK, Türkçe Sözlük. Ankara, 2011.

Koçakoğlu, Ahmet, *İhsan Oktay Anar, Hayatı-Eserleri-Sanatı*, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2008.

Korkmaz, Ramazan, Özcan, Tarık, “1950 Sonrası”, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2006.

_____, *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara, 2013.

Korkmaz, Zeynep, *Grammer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007.

_____, *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, TDK Yayınları, Ankara, 2003.

Lüleci, Murat, *Tarih Metafizikleri Ve Postmodernite Bağlamında İhsan Oktay Anar'ın Suskunlar Romanını Yeniden Okumak*, TÜBAR XLI Bahar 2017, s. 207-229.

Mangan, Sevgi, *Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun Seçme Lirik Şiirlerinde Kelime Dünyası*, Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak, 2016.

Martinet, Andre, *İşlevsel Genel Dilbilim*, Çev.: Berke Vardar, Birey ve Toplum Yayınları, Ankara, 1985.

Moran, Berna, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış-2*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1991.

Notos, İki Aylık Edebiyat Dergisi, Güz, 2011, s. 18-56.

Önal, Mehmet, *Edebî Dil ve Üslûp*, A. Ü. Türkiyat Arş. Ens. Dergisi, Sayı 36, Erzurum, 2008.

Örnekleriyle Türkçe Sözlük, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2004.

Özbay, Hüseyin, *Çolpan'ın Şiirleri*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları:133, Seri: IV, Sayı: A. 37, Ankara, 1993.

Özbek, Emin Erdem, *İhsan Oktay Anar'ın "Suskunlar" Romanında Cümlelerin Öğeleri*, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir, 2010.

Özünlü, Ünsal, *Edebiyatta Dil Kullanımları*, Doruk Yayıncılık. Ankara, 1997.

Saldere, Gülsüm, *Abdürrahim Karakoç'un Sevda Şiirlerinde Kelime Dünyası*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2003.

Sözer, Vural, "Dügâh", *Müzik Ansiklopedik Sözlük*, Remzi Kitabevi, 2005, s. 237.

_____, "Segâh", *Müzik Ansiklopedik Sözlük*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2005, s. 632.

_____, "Yegâh", *Müzik Ansiklopedik Sözlük*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2005, s. 759.

_____, *Müzik Ansiklopedik Sözlük*, Geliştirilmiş 4. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1996.

Şahin, İbrahim, "Gülümseten Basitliğiyle Galîz Kahraman, Beklenen Yıkıcılığıyla Anti-Kahraman", *Kurgan Edebiyat*, 2014, s. 5-11.

Şaylan, Gencay, *Postmodernizm*, İmge Kitabevi, İstanbul, 1999.

Tek, Akın, *İhsan Oktay Anar'ın Romanlarında Üstkurmaca*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2003

Türk Dil Kurumu, *İmla Kılavuzu*, TDK Basımevi, Ankara, 2014.

Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2005.

Vardar, Berke, *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Multilingual Yayınları, İstanbul, 2002.

Yalçın, Mehmet, *Sözcükler ve Kavramlar*, *Türk Dili Dergisi*, Mart Matbaacılık, İstanbul, 2005.

Yavuz, Hilmi, *Edebiyat ve Sanat Üzerine Yazılar*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2005.

Yelok, Veli Savaş , *Erkin Vahidov'un Şiirleri Üzerine Dil ve Üslup Çalışması*, Bengü Yayıncılık, Ankara, 2016.

İNTERNET KAYNAKLARI

(Erişim), <http://www.biyografya.com/biyografi/8709>, 06. 08. 2018

(Erişim), <http://www.ensonhaber.com/pkky-karsi-kuzey-irakta-savasan-yazar-konustu-2012-09-09.html> 20. 01. 2018.

(Erişim),<http://www.milliyet.com.tr/kendini-saklayan-bir-yazarin-dunyasi---/guncel/haberdetayarsiv/15.12.2005/254812/default.htm>, 08. 05. 2018.

(Erişim), <http://www.milliyet.com.tr/kendini-saklayan-bir-yazarin-dunyasi---/guncel/haberdetayarsiv/15.12.2005/254812/default.htm>, 01. 04. 2018.

(Erişim),<http://www.wikizero.co/index.php?q=aHR0cHM6Ly90ci53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvJUM0JUIwaHNhbl9va3RheV9hbmFyI0NJVEVSRUZLb8OnYWtvxJ9sdTIwMDY>, 19. 08. 2018.

(Erişim), <https://frpnet.net/edebiyat-haberleri/ihsan-oktay-anarin-yayinlanmis-tek-oykusu>, 01. 04. 2018.

(Erişim), <https://www.haberturk.com/kultur-sanat/haber/774884-1995te-kuzey-irakta-celik-harekatindaydim>, 05. 03. 2018.

(Erişim), <http://www.hurriyet.com.tr/erdal-oz-odulu-ihsan-oktay-anar-in-11224001>, 06. 08. 2018.